

FÖRSLAG

ANGÅENDE

STATSUNDERSTÖD

ÅT

KOMMUNALA BIBLIOTEK, SKOLBIBLIOTEK

OCH

VISSA RIKSORGANISATIONERS BIBLIOTEK

AFGIFVET DEN 25 JANUARI 1912

AF

TILLKALLADE SAKKUNNIGA.

STOCKHOLM
IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI A. B.
1912.

INNEHÅLL.

	Sid.
De sakkunnigas skrivelse till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet	3
<hr/>	
Kommunala bibliotek	7
Skolbibliotek	11
Vissa riksorganisationers bibliotek	13
Vandringsbibliotek	19
Förmedling af böcker till biblioteken	21
Bibliotekskonsulenter	23
Statsbidragets form, sättet för dess utdelande, villkoren för erhållande af statsbidrag m. m.	27
Öfvergångsbestämmelser	32
Sammanfattning	33
Formulär	45
 <i>Bilagor.</i>	
Utlåtanden från myndigheter och statsunderstödda folkbildningsanstalter.....	57
Kungl. Maj:ts nådiga kungörelse angående understöd åt folkbibliotek.....	115
<hr/>	
Särskild remiss från kungl. ecklesiastikdepartementet jämte de sakkunnigas utlåtande däröfver	121

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Ecklesiastikdepartementet.

Jämlikt nådigt bemyndigande den 17 november 1911 för Chefen för Ecklesiastikdepartementet att tillkalla högst fem sakkunniga för att enligt departementschefens närmare bestämmande inom departementet biträda med beredande af frågan om de åtgärder, som böra från statens sida vidtagas för främjande af det allmänna biblioteksväsendet i Sverige, har Herr Statsrådet i departementsskrivelse af den 27 november öfverlämnat ifrågasvarande uppdrag åt professorn Knut Kjellberg, filosofie doktorn Valfrid Munch-Petersen f. Palmgren, folkskolläraren Nils Lundahl, seminarieadjunkten Oscar Olsson och bibliotekarien Lars Wählin.

De sakkunniga sammanträdde fr. o. m. den 2 december t. o. m. den 21 december. De resultat, till hvilka de sakkunniga då kommit i sitt arbete efter att ha tagit under öfvervägande d:r Palmgrens till Herr Statsrådet den 28 september 1911 afgifna »Förslag» och de däröfver infordrade utlåtandena från myndigheter och folkbildningsföreningar, erhöll undertecknad Olsson i uppdrag att i egenskap af de sakkunnigas sekreterare sammanställa till den 12 januari, då de sakkunniga ånyo sammanträdde och voro samlade t. o. m. den 17 januari. Sina slutsammanträden ha de sakkunniga haft den 24 och 25 januari.

De sakkunniga få härmed till Herr Statsrådet vördsamt öfverlämna »förslag angående statsunderstöd åt kommunala bibliotek, skolbibliotek och vissa riksorganisationers bibliotek».

Under arbetet har till de sakkunniga remitterats och af dem behandlats framställning från Svenska Riksförbundet för sedlig kultur om anslag till förbundets vandringsbiblioteksverksamhet.

Stockholm den 25 januari 1912.

L. WÅHLIN.

KNUT KJELLBERG.

VALFRID PALMGREN MUNCH-PETERSEN.

NILS LUNDAHL.

OSCAR OLSSON.

Oscar Olsson.

Det verksamma folkbildningsmedel, som erbjudes genom för allmänheten afsedda, väl vårdade och lätt tillgängliga bibliotek, har sedan länge i utlandet och under de sista åren äfven hos oss på allt flera håll till fullo uppskattats. Erfarenheterna från de länder, som kommit längst ifråga om biblioteksväsendets utveckling, äro synnerligen uppmuntrande och ha där ledt till ännu intensivare arbete på fulländningen af detta bildningsmedel. Äfven vårt närmaste grannland Norge har kommit förbi Sverige ifråga om utvecklingen af de för allmänheten afsedda biblioteken, trots den vackra insats vårt land redan tidigt gjorde genom upprättandet af sockenbiblioteken. I och med att betydelsen af det tryckta ordet som kunskapsspridare klarare insetts, ha krafven också starkare framkommit på större understöd från det allmänna för upprättande och underhåll af bibliotek. Ett bevis för biblioteksintressets stegring i vårt land under de senaste åren ligger redan i den omständigheten, att det sedan 1905 utgående statsunderstödet för folkbiblioteken tagits starkare i anspråk för hvarje år.

Inte heller ha de myndigheter eller institutioner, som inkommit med utlåtande om d:r Valfrid Palmgrens förslag, i stort sedt haft något att invända mot de där uppställda principerna för en starkare utveckling af vårt biblioteksväsen; så godt som alla ha tvärtom synnerligen varmt yrkat på större uppoffringar från statens sida härför.

För egen del känna sig de tillkallade sakkunniga öfvertygade om den stora betydelsen af att staten har medel till sitt förfogande för tillvaratagandet och fördjupandet af skolans arbetsresultat efter den egentliga skoltidens slut och därför tar ledningen af de för allmänheten afsedda bibliotekens utveckling genom höjandet af det årliga biblioteksanslaget.

I sitt föreliggande förslag ha de sakkunniga först satt utredningen om de fasta biblioteken: de kommunala biblioteken, skolbiblioteken och töreningsbiblioteken, sedan vandringsbiblioteken och förmedlingsanstalterna, därefter utredningen om de föreslagna bibliotekskonsulenterna i ecklesiastikdepartementet och slutligen bestämmelserna och villkoren beträffande

statsbidragen. Efter förslagen till erforderliga formulär ha bifogats utlåtanden från riksbibliotekarien och statsunderstödda folkbildningsanstalter samt en öfversikt af de anmärkningar, som framställts från domkapitel, folkskoleinspektörer och Kungl. Maj:ts Befallningshafvande mot d:r Palmgrens förslag i dessa myndigheters annars i stort sedt för förslaget synnerligen gynnsamma utlåtanden.

Nu gällande villkor för statsunderstöd åt folkbibliotek återfinnas i Kungl. Maj:ts nådiga kungörelse af den 16 juni 1905 angående understöd åt folkbibliotek, hvilken här aftryckts såsom bil. A.

Kommunala bibliotek.

Den viktigaste af de biblioteksformer, som de sakkunniga haft att taga hänsyn till, är *de kommunala biblioteken*. Den andra stora gruppen af allmänna bibliotek utgöres af *statsbiblioteken*, som sammanfalla med de lärda biblioteken eller äro knutna vid statens institutioner.

Under det att de kommunala biblioteken tillgodose den stora allmänhetens intressen, tar den senare gruppen hänsyn till vissa specialintressen och faller därför utanför de sakkunnigas uppgift. Visserligen finnes och kommer alltid att finnas en mellantyp med delvis samma uppgifter som båda de nämnda biblioteksgrupperna, nämligen *de större stadsbiblioteken*, men inte heller dessa böra enligt de sakkunnigas mening tagas med i den författning, som kommer att innehålla bestämmelser om de statsunderstödda biblioteken. Praktiskt taget höra de nämligen ej med bland de bibliotek, som kunna erhålla statsunderstöd, då den föreslagna maximumsumman, 500 kr., såsom också riksbibliotekarien påvisat i sitt utlåtande (sid. 66), är alldeles för liten för att kunna vara af någon betydelse i dessa biblioteks budget. Därför komma de sakkunniga att föreslå, att Stockholm och Göteborg undantagas från författningen om de statsunderstödda biblioteken.

Statens och kommunernas utgifter för skolväsendet äro till stor del bortkastade, om inte de i skolan inhämtade kunskaperna och färdigheterna under eget självbildningsarbete fördjupas och utvecklas. Detta kan inte ske utan tillgång till bibliotek, och det närmast liggande arbetet bör gå ut på att främja de kommunala biblioteken. Endast om biblioteket blir ett samhällsintresse, får det garantier för en säker och fruktbringande utveckling. De lokala bildningsföreningarnas bibliotek fylla därför bäst sin uppgift genom att träda i förbindelse med kommunen och sålunda bli kommunala institutioner. Om de nu splittade intressena och krafterna samlade sig omkring *ett* kommunalt bibliotek, skulle i mången kommun detta, äfven fränsedt det växande allmänna intresset, få tillräckliga resurser för att verkligen kunna fylla ett biblioteks uppgifter, hvarest de nuvarande småbiblioteken mer eller mindre misslyckas.

Från åtskilliga håll ha farhågor uttalats, att omöjligheten för lokala biblioteksföreningar att erhålla anslag skulle på vissa håll hindra uppkomsten af eller förkväfvade redan befintlig biblioteksverksamhet. Det finnes nämligen kommuner, som ej äro tillräckligt intresserade för att själfva öfvertaga och underhålla ett bibliotek, och i sådana fall är man helt och hållet hänvisad till det privata initiativet. D:r Palmgren har redan i sitt förslag tagit hänsyn till detta förhållande, och de sakkunniga föreslå i anslutning till hennes utredning, att namnet kommunala bibliotek utsträcker att omfatta alla bibliotek, i hvilkas styrelse kommunen utser minst en ledamot, och hvilka låta kommunen deltaga i granskningen af deras räkenskaper. Härigenom bortfalla de anmärkta svårigheterna, då dels ett bibliotek, där kommunen ej själf bedrifver biblioteksverksamhet, lätt kan omorganiseras så, att det ändå erhåller statsanslag, och dels kommunen drages in i och intresseras för biblioteksverksamheten.

Visserligen kan det tänkas, att någon enstaka kommun ställer sig så oförstående, att den vägrar träda i någon som helst förbindelse med biblioteksverksamheten, men äfven om det vore tänkbart, att det enskilda initiativet skulle kunna uträtta något af betydelse på en sådan plats, torde det inte vara lämpligt att för ett eller annat enstaka fall sönderbryta den nu föreslagna biblioteksorganisationen, helst det är omöjligt att på förhand öfverskåda de konsekvenser, ett medgifvet undantag skulle draga med sig. K. Bfhde i Uppsala antyder (sid. 112), att ett genomförande af anslagsbestämmelserna enligt d:r Palmgrens förslag skulle frambringa skenbara kommunala institutioner. Men äfven om ett bibliotek efter genomförandet af den organisation, de sakkunniga här föreslå, med något fog skulle kunna kallas endast skenbart kommunalt, får dock kommunen under alla förhållanden rätten till kontroll öfver det.

Förslaget, att endast *ett* bibliotek i hvarje kommun skulle kunna komma i åtnjutande af statsanslag, har också väckt betänkligheter i fråga om de vidsträcktare kommunerna. I verkligheten uppstår emellertid häraf ingen som helst olägenhet. Om kommunen är så vidsträckt, att den måste ha flera bibliotekslokaler i olika delar af kommunen, är en *enhetlig förvaltning* af kommunens biblioteksväsen dock nödvändig. Ett af biblioteken i det kommunala bibliotekssystemet blir centralbibliotek med de öfriga som filialer. Och från alla synpunkter är det bättre, att hela anslaget för biblioteksområdet begäres af kommunen och sedan af denna fördelas på centralbiblioteket och dess filialer, än att hvar och en af dessa skulle särskildt ansöka om sin del af anslaget.

Ett förslag från en folkskoleinspektör (sid. 110), att ett bibliotek i

hvarje församling af kommun, som omfattar flera församlingar, skulle ha rätt att erhålla statsanslag, måste de sakkunniga afstyrka på samma grunder; det strider mot syftet att koncentrera biblioteksverksamheten och skulle dessutom få betydelse för ytterst få kommuner, i synnerhet om landets båda största städer ställas utom den här ifrågavarande författningen.

Från ett par håll ha framställts önskemål om större biblioteksdistrikt än kommunen (sid. 105), och i samband därmed har framkastats tanken på att stifts- eller länsbibliotek skulle bli de centrala biblioteksorganisationerna i landet med filialer i de större och ombud i de mindre kommunerna. Visserligen kunna vid första påseendet sådana bibliotek tyckas lämpliga som mellanled mellan den centrala ledningen och lokalbiblioteken, men de föreslagna konsulenterna komma säkerligen själfva att fylla den uppgift, stifts- och länsbibliotekarierna skulle kunna hafva, och i den mån städernas biblioteksväsen utvecklas, erhåller man i de flesta städer, således i regel på mer än en plats i hvarje län, vid förefallande behof i dessas bibliotekarier en mellanhand vid meddelandet af råd och hjälp till de mindre biblioteken. De sakkunniga anse dessutom ej tillrädligt att införa läns- eller stiftsbibliotek som institution i den nu förevarande biblioteksorganisationen, enär dylika bibliotek dels skulle bli för svåradministrerade, dels inkräkta på kommunernas önsknings i fråga om ordnandet af sitt biblioteksväsen.

I vissa län äro emellertid kommunerna så små, att det kunde blifva svårt för hvar och en af dem att ensam bära kostnaderna för ett väl utveckladt biblioteksväsen, och därför bör det, som d:r Palmgren föreslagit, stå närgränsande kommuner fritt att sluta sig samman i ett större biblioteksdistrikt och där ordna biblioteksförhållandena på för sig lämpligaste sätt.

Betänkligheterna (sid. 107 och 112) mot det i d:r Palmgrens utredning förordade ovillkorliga åtskiljandet af skolbiblioteket och det kommunala biblioteket äro af rent ekonomisk natur och dessutom äfven från den synpunkten så föga betydande, att de inte kunna komma i betraktande gent emot de synnerligen vägande skäl, som tala för att skolbiblioteken ordnas med uteslutande hänsyn till hvad som är lämpligast för skolungdomen. Om både skolbibliotek och kommunalt bibliotek finnas inrymda i skolsalen, böra de båda bibliotekens skötsel hållas strängt i sär. Men då förefintligheten af ett kommunalt bibliotek i skolan ofta visat sig lägga hinder i vägen för ett särskildt skolbiblioteks uppkomst, bör det kommunala biblioteket få inrymmas i skolan, endast därest ett skolbibliotek redan finnes.

Farhågan för att en dylik bestämmelse skall på någon plats försena biblioteksväsendets utveckling, är säkerligen ogrundad, då för skolbiblioteket endast fordras ett minimianslag på 15 kronor af kommunen.

Den i d:r Palmgrens utredning uttalade uppfattningen, att det kommunala biblioteket ej under några omständigheter bör inrymmas i skollokalen, kunna de öfriga sakkunniga däremot ej dela. Visserligen är särskild bibliotekslokal synnerligen önskvärd öfverallt, där sådan kan anskaffas, men det blir utan tvifvel mycket svårt för fattiga, af stora skatter tyngda kommuner att upprätta bibliotek, om äfven särskild bibliotekslokal kräfves.

Biblioteken ha två uppgifter: den första och viktigaste är att låna ut böcker till läsning i hemmen, först i andra rummet kommer uppgiften att bereda tillfälle till läsning i bibliotekslokalen. Denna senare är inte heller så trängande på landsbygden med dess jämförelsevis goda hemförhållanden som i städerna med dessas trångboddhet och inneboendesystem. Från vissa synpunkter äro skolorna synnerligen lämpliga bibliotekslokaler på landsbygden. I allmänhet ligger skolan i kyrkbyn, således på plats med jämförelsevis tät befolkning. Den uppeldas under den kallare årstiden hvarje dag, så att lokalen alltid är uppvärmd.

Där man nu nödgas använda skolan till allmän bibliotekslokal, är det högligen önskvärdt, att en eller två af skolsalarna åtminstone ett par kvällar i veckan kunna apteras till läsrum. Detta skulle också ha den goda följden, att skolan, i och med att de vuxna vandes att själfva gå dit och hämta kunskap och där finna trefnad och förströelse, skulle bli mer omtyckt och omhuldad, än hvad nu på många ställen är fallet.

Namnet »allmänna bibliotek», med hvilket d:r Palmgren ersatt den nu gällande författningens namn »folkbibliotek», har af de sakkunniga utbytt mot »kommunala bibliotek». Frågan om namnet är ingalunda oväsentlig och de sakkunniga hafva ägnat den vederbörlig uppmärksamhet samt efter ingående öfverläggningar ansett sig böra stanna vid det äfven af riksbibliotekarien förordade namnet kommunala bibliotek, då detta tydligt betecknar såväl bibliotekets syfte — att vara ett bibliotek för kommunens medlemmar — som formen för dess underhåll.

Skolbibliotek.

Betydelsen af skolbibliotek är så i ögonen fallande, att alla myndigheter, som yttrat sig om dem, varit ense om att de böra erhålla starkast möjliga stöd från statens sida. Alltså bör ingen inskränkning göras i kommuns rätt att erhålla fullt bidrag till skolbibliotek, äfven om maximianslag samtidigt utgår till det kommunala biblioteket. Hela lärarekåren torde också instämma med d:r Palmgren, då hon i sin utredning betonar önskvärdheten af särskilda skolbibliotek.

De sakkunniga vilja särskildt fästa uppmärksamheten på nödvändigheten af att som skolbibliotek endast erkänna *sådana bibliotek, som helt och hållet äro afsedda och afpassade för skolans, främst lärjungarnas behof*. Då s. k. skolbibliotek äfven ansetts ha andra uppgifter, t. ex. att också vara vanliga kommunala utlåningsbibliotek, har deras utveckling ofta snedvridits, och de ha då ej längre fyllt de berättigade anspråk på innehåll och skötsel, som skolan måste ha rätt att ställa på ett för den afsedt bibliotek.

Det är emellertid inte alla skolbibliotek, som kunna komma i betraktande vid utarbetandet af de bestämmelser, hvarom här är fråga. Från ett par håll har den tanken framförts (sid. 105 och 107), att de allmänna läroverkens bibliotek skulle inordnas under de nya bestämmelserna. Naturligtvis äro dessa liksom folkskoleseminariernas bibliotek af lika stor vikt som andra skolbibliotek, men de tillhöra rena statsinstitutioner med speciella ändamål och ha sitt underhåll helt och hållet af statsmedel. Därför anse de sakkunniga, att dessa bibliotek på grund af sin karaktär falla utom ramen för det uppdrag, de sakkunniga erhållit.

De skolor, hvilkas bibliotek kunna inordnas under samma organisation som de kommunala biblioteken, äro däremot folkskolorna, kommunala institutioner äfven de. Det är af största vikt, att ett skolbibliotek finnes i hvarje folkskola, och anslaget bör utgå till skoldistriktet, som bildar den ekonomiska enheten för skolväsendet i församlingen. Skoldistriktet får således en gemensam biblioteksförvaltning, hvilken, i likhet med hvad som redan sker på många ställen, sörjer för att boksamlingar finnas i alla

distriktets skolor och att bokförrådet i dessa vid behof kan kompletteras och förnyas genom byte mellan de olika skolorna. Endast skoldistrikt, ej församling inom skoldistrikt, som omfattar flera församlingar, bör få komma i åtnjutande af statsanslag. Stora skoldistrikt få visserligen härigenom mindre statsanslag i förhållande till sina egna uppföringar, men statsanslaget är inte heller af samma betydelse i deras budget som i de smärre distriktens.

Äfven *högre folkskolor* böra komma i åtnjutande af rätt till statsanslag för sina skolbibliotek på samma villkor, som gälla för folkskolorna.

Ett par skolformer utom folkskolorna anse de sakkunniga vara af den betydelse och i sådan ställning, att de böra komma i åtnjutande af rätt till anslag för sina bibliotek på samma villkor som skoldistriktens, nämligen *folkhögskolorna* och *småskoleseminarierna*, ehuru de inte äro kommunala institutioner utan af landstinget underhållna eller understödda bildningsanstalter.

Vissa riksorganisationers bibliotek.

Med afseende på den af d:r Palmgren föreslagna förändringen i fråga om statsanslag till föreningsbibliotek, enligt hvilken staten skulle upphöra att understödja *lokala förenings* bibliotek och i stället lämna understöd till *riksorganisationer* för deras under särskild centralledning ställda biblioteksverksamhet, vilja de sakkunniga anföra följande.

Invändningarna mot föreningsbibliotek i allmänhet och i synnerhet mot statens understödjande af dem äro både starka och i vissa fall berättigade. De allvarsammaste grunda sig på de verkliga eller förmenta vådor, som föreningsbiblioteken innebära för de kommunala biblioteken.

Först och främst splittras allmänhetens biblioteksintresse. Två svagare bibliotek kunna inte göra samma nytta som ett starkt. Om de splittrade krafterna samlats omkring ett bibliotek, skulle detta ha kommit i åtnjutande af större och bättre bokförråd, i många fall kunnat anställa bättre kvalificerad föreståndare och blifvit bättre skött, kunnat hållas öppet oftare och på lämpliga tider samt måhända kunnat förses med bekvämt och lockande läsrum o. s. v. Böckerna skulle därigenom också kunnat spridas till vidare kretsar, än då flera svårtillgängliga småbibliotek finnas, och böckerna anskaffas ju, för att de skola bli lästa af så många som möjligt. Och ändå skulle driftkostnaderna blifvit lägre för ett sådant bibliotek, äfven om det ökade intresset medfört lust för större ekonomiska uppoffringar från det allmännas sida till bibliotekets vidare utveckling.

Härtill kommer, att föreningsbibliotekens innehåll ofta i högre grad än andra bibliotek lämnar mycket öfrigt att önska: en del värdelösa böcker ha skänkts till biblioteket och mottagits utan kritik, andra ha inköpts på bokauktioner utan annat skäl, än att de varit billiga, inbindningen är dålig, och böckerna äro smutsiga eller trasiga. Från biblioteks föreståndaren, som oftast är oafflönad och ej kunnig i biblioteksteknik, kan ingen förbättring väntas. Utlåningen är otillfredsställande skött och böcker komma ofta bort. Att utlåningssiffran ofta är synnerligen låg, kan inte väcka förvåning. Det faller af sig själf, att sådana bibliotek ej kunna vara till någon nytta, snarare genom sitt okritiska innehåll stundom till skada och hindrande för en sund utveckling af biblioteksväsendet. Inte heller har samhället

några medel till sitt förfogande, hvarigenom det kan vinna garantier för en utveckling till det bättre af ett sådant bibliotek.

I många, äfven mindre kommuner finnas tre, fyra eller ännu flera småbibliotek: ett arbetarbibliotek, ett goodtemplarbibliotek, ett annat nykterhetsföreningsbibliotek, det kommunala biblioteket o. s. v. Innehållet blir ofta tendentiöst i den riktning, föreningens öfriga uppgifter anvisa, och biblioteket blir till skada för föreningens medlemmar därigenom, att det hos dem ytterligare befäster den ensidighet i uppfattning och intressen, som alltid är en fara i föreningslivet.

I sådana fall torde det otvifvelaktigt vara lämpligast, att småbiblioteken sammanföras till ett enda, i hvilket de olika intressena mötas, och därigenom får kommunen större möjlighet att erhålla ett bibliotek, sådant det bör vara.

Till allt detta kommer, att föreningarnas bibliotek, äfven om de skötas väl, knappt kunna sägas vara ett statsintresse: kostnaderna för dem böra föreningarna själfva bära. Staten skulle genom sitt understöd kunna få skenet af att vilja stödja vissa politiska, sociala eller religiösa åskådningar.

De stora folkföreningarna ha emellertid själfva varit medvetna om de brister, som vidlådt deras biblioteksväsen, och särskildt på de senaste åren vidtagit genomgripande åtgärder för att afhjälpa dem. D:r Palmgren påvisar i sin utredning den starka utvecklingen af studiecirkelarna, i första hand inom goodtemplarorden, men äfven inom andra föreningar. Genom denna form för bildningsarbete ha de stora föreningarna dels centraliserat sin biblioteksverksamhet, dels bragt sina bibliotek upp till folkuppfostande institutioner af stor betydelse.

Bibliotekens förnämsta uppgift är att sprida böckerna till så många som möjligt, och de lokala föreningsbibliotekens ofta låga utlåningssiffra har ju varit en af de svåraste anmärkningarna mot dem. Studiecirkeln, som förenar en läsecirkels uppgift med biblioteks- och föreläsningsverksamhet, medför säkerhet, att böckerna komma till användning i största möjliga utsträckning, samtidigt med att låntagarna få en god och ofta väl behöflig hjälp att tillgodogöra sig innehållet i den lästa litteraturen. Denna form af bildningsarbete hvilar helt och hållet på självverksamhetens princip och alstrar därigenom ett eljes sällsynt *personligt* intresse för böckerna och biblioteket från läsekretsens sida. Följden blir med nödvändighet, att biblioteken komma att vårdas och omhuldas med större omtanke och förstående än förr, äfven om föreståndarna ännu en lång tid framåt komma att lämna åtskilligt öfrigt att önska i fråga om biblioteksteknisk utbildning. Och den bristen

kommer att bli mindre kännbar i den mån förbindelse kommer till stånd och stärkes med de kommunala biblioteken.

Yrkandet, att denna form af bildningsverksamhet skulle uppgå i de kommunala biblioteken, hvarigenom den skulle bli ännu lämpligare, då den frigjordes från föreningar, som ha andra uppgifter till hufvudändamål, kan inte för närvarande realiseras. Erfarenheten ger nämligen vid handen, att de »bredare lagren» visserligen genom stora ekonomiska uppoffringar lägga i dagen sitt allmänna bildningsintresse, men att detta icke är så starkt, att det kan bestå ensamt och utan stödet af någon annan bärande idé, som samlar och håller ihop de stora skarorna. Men det är just under samarbetet inom dessa stora folkföreningar som bildningshungern väckes, och som bildningssträfvandena taga sig särskilda och väl anpassade verksamhetsformer. Sådana äro studiecirkelarna, hvilkas medlemmar sinsemellan förenas af gemensamma intressen till intimt samarbete, och inom hvilka därför hvarje bok och hvarje annat bildningsmedel torde utnyttjas på ett intensivare sätt, än hvad i de flesta fall sker utanför cirkelarne, hvilkas verksamhetsfält dessutom oftast omfattar många flera än de egna medlemmarna. Studiecirkelbiblioteket, som växer år efter år genom tillskottet af de böcker, cirkeln öfverlämnar, är nämligen tillgängligt inte endast för cirkeln utan för alla föreningens medlemmar samt under vissa villkor dessutom afven för den utomstående allmänheten. Härtill kommer, att bildningsarbetet inom folkföreningarna, tack vare organisation, sammanhållning och central ledning, kan ordnas på sådant sätt, att resultatet blir det bästa möjliga. Det torde under sådana förhållanden vara fördelaktigast, att anknyta en sådan biblioteksverksamhet, som utöfvas medels och inom studiecirkel och liknande organ för bildningssträfvande icke till de kommunala biblioteken utan till redan befintliga sammanslutningar af den art som de omnämnda folkföreningarna, hvilka på ett naturligt sätt vuxit fram ur stora samhällsgruppers behof och visat sig vid sidan af andra uppgifter kunna tillgodose medlemmarnas bildningsbehof. De onödiga kostnader och den splittring af biblioteksväsendet, som de lokala föreningsbiblioteken nu medföra, skulle bortfalla efter ett genomförande af den af d:r Palmgren föreslagna öfverflyttningen af statsunderstödet från de lokala föreningsbiblioteken till studiecirkelbiblioteken.

Men härtill kommer ett starkare skäl för statsunderstöd åt riksorganisationernas biblioteksverksamhet. Äfven i länder med ett äldre och betydligt mera utveckladt biblioteksväsen än vårt måste alltjämt stor uppmärksamhet och mycket arbete ägnas åt uppgiften att sprida böcker till stora grupper samhällsmedlemmar, som ännu ej insett betydelsen af att gå till biblioteken och följaktligen måste intrasseras genom att böckerna

komma till dem, då de ej vilja komma till böckerna. Om studiecirkelbiblioteken hållas uppe och utvecklas i rätt riktning, kunna de i detta betungande men likväl nödvändiga arbete i stor utsträckning stödja de kommunala biblioteken i vårt land. Studiecirkelbiblioteken blifva nämligen synnerligen lämpliga organ för denna uppgift, emedan de ha tillfälle att nå dessa samhällslager. Personer, som det inte skulle falla in att gå till ett bibliotek för att erhålla en bok, kunna inte undgå att vid hvarje förningssammanträde se boksamlingen och höra talas om böckerna, börja snart låna böcker vid sina mötesbesök och tvingas sedan, då läslusten växer och föreningens bibliotek ej längre räcker till, att besöka det kommunala biblioteket och intressera sig för detta.

Utvecklingen kommer så småningom att föra till att dessa föreningsbibliotek, äfven om de ej skulle förlora sin karaktär och sina säregna uppgifter, ingå som led i ett kommunalt bibliotekssystem med det kommunala biblioteket som centralbibliotek. Detta blir, hvad skötsel och uppställning beträffar, ett mönster för föreningsbiblioteken, hvilkas föreståndare hos dess bibliotekarie vid förefallande behof kunna anhålla om råd och hjälp, samtidigt med att ett fruktbarande samarbete kommer till stånd. Det ligger i föreningsbibliotekens eget intresse att söka denna samverkan, och staten får genom att bevilja anslag till studieverksamheten möjlighet att öfva inflytande till förmån för samarbetet, under det att däremot under nuvarande förhållanden ingenting kan åstadkommas i den vägen.

Hvad det skulle betyda för biblioteksverksamhetens utveckling, att staten försäkrade sig om de stora folkföreningarnas frivilliga medverkan, visar den redan nu bedrifna studiecirkelverksamheten. Statens hela anslag till kommunala och skolbibliotek uppgick år 1909 till kr. 43,224,16, arbetsåret 1909—1910 inköpte enbart goodtemplarnas studiecirkelar böcker för kr. 32,506,77. Denna summa visar, att biblioteksverksamheten i åtminstone en af de stora folkföreningarna redan bör betraktas som ett statsintresse. I detta sammanhang bör erinras om att ungefär en half miljon vuxna män och kvinnor äro medlemmar i goodtemplarorden och i föreningar med liknande syfte. Större folkföreningar, som omfatta ett afsevärdt antal medborgare, äro likaledes arbetarorganisationerna och de religiösa samfundet. Det måste äfven anses vara ett statsintresse att understödja dessa föreningars erkännansvärda tendenser att vid sidan af sina speciella uppgifter verka för att genom ett kraftigt folkupplysningsarbete bringa sina medlemmar till en högre nivå i fråga om allmänbildning. Genom att fordra så hög medlemssiffra i folkföreningen som 20,000 vunne staten säkerhet för att dennas biblioteksverksamhet verkligen vore ett allmänintresse. Ett statsunderstöd kan naturligtvis ej ge skenet af att vilja

stödja vissa politiska, sociala eller religiösa åskådningar redan af det skälet, att understödet kan utgå till föreningar med hvarandra motsatta åskådningar, och framför allt därför, att anslaget lämnas i form af böcker till föreningarnas studiecirklar, valda i enlighet med af statsmyndighet utgifven katalog, hvarigenom med all önskvärd tydlighet betonas, att föreningen erhåller anslaget i egenskap af biblioteks-förening och ej i egenskap af politisk, social eller religiös förening. Genom denna anslagsform garanteras också, att biblioteken erhålla god litteratur, som väl också i någon mån skulle kunna neutralisera verkningarna af en eventuellt allt för ensidiga agitationslitteratur. För öfrigt bör ihågkommas, att agitationsskrifterna under alla förhållanden spridas i föreningarna på grund af själva föreningsverksamhetens natur, och det i lika hög grad, äfven om intet föreningsbibliotek finnes. Redan på grund af sin form, flygskriftens, äro dessa skrifter olämpliga som biblioteksböcker; de äro ej afsedda eller lämpade att tillhandahållas i biblioteken, och erfarenheten har också visat, att de endast i ringa mån äro till finnandes i föreningsbiblioteken. Slutligen vilja vi erinra, att enligt de sakkunnigas förslag studiecirkelbiblioteken skulle vara skyldiga att till ecklesiastikdepartementet inlämna förteckning äfven på de böcker, som inköpts för riksorganisationens egna medel, hvarigenom statens kontroll skulle blifva fullt effektiv.

Utom de här ofvan bemötte invändningarna mot d:r Palmgrens förslag vilja de sakkunniga nu upptaga till behandling följande mot förslaget riktade anmärkningar. Styrelsen för Stockholms arbetarbiblioteksförbund har uttalat farhågan, att den olägenheten som ligger i det stora antalet småbibliotek snarare skulle ökas än minskas genom studiecirkelarna (sid. 87). Det är sant, att bibliotek kunna tänkas uppstå i hvarje föreningslokal, men att hvarje föreningslokal blir ett centrum för studiecirkelverksamhet är synnerligen önskvärdt och talar snarare för den nya organisationen. Att det, såsom från nyssnämnda förbund jämväl anmärkts, skulle vara svårare i arbetarorganisationerna än i nykterhetsföreningarna att få studiecirklar till stånd, torde få anses vara ett obevisadt påstående, till dess allvarliga och planmässiga försök gjorts. Farhågan, att hvarje fackförening, arbetarkommun, klubb o. s. v. skulle upprätta eget bibliotek, hvarigenom många boksamlingar skulle uppkomma i *samma* lokal, är obefogad. Ty äfven om de särskilda lokalföreningarna skulle kunna tänkas vara så blinda för sin egen fördel, att de skulle vilja främja en sådan splittring, kan man vara alldeles trygg för att ledningen af arbetarorganisationerna skall ha öppen blick för samarbetets betydelse och handla därefter. Naturligtvis kan det ändå i enstaka fall hända, att t. ex. ett goodtemplarbibliotek och ett arbetarbibliotek båda inrymmas i en gemensam möteslokal. Äfven här

finnes emellertid tillfälle till sammanslagning af biblioteken, om så skulle befinnas önskvärdt, ty de olika organisationernas lokalafdelningar kunna ha sina egna cirklar, som samlas omkring ett för alla gemensamt bibliotek.

Anmärkningen från styrelsen för Hvilans vandringsbibliotek (sid. 37), att andra lämpliga sätt än studiecirkelverksamhet skulle kunna tänkas för ordnande af riksorganisationers biblioteksverksamhet, har föranlett de sakkunniga att föreslå statsanslag inte endast till studiecirklar af den nu förefintliga typen utan äfven till andra sammanslutningar med liknande syfte.

Då det som stöd för åsikten, att lokala föreningars bibliotek alltjämt böra erhålla statsunderstöd, framhålles, att det af d:r Palmgrens utredning framgår, att dessa bibliotek utvecklats särskilt kraftigt, förbiser man, att denna utveckling berott på att föreningsbiblioteken enligt 1905 års förordning premierats på de kommunala bibliotekens bekostnad genom att faktiskt erhålla större anslag på platser med både skolbibliotek och kommunalt bibliotek.

Det från åtskilliga håll framförda yrkandet, att ett föreningsbibliotek skulle kunna erhålla statsanslag i kommun, som ej har kommunalt bibliotek, är öfverflödigt, då ett sådant föreningsbibliotek, såsom visats på sid. 8, synnerligen lätt kan komma i samma ställning som ett i egentlig mening kommunalt. För öfrigt är att märka, att af de nu statsunderstödda föreningsbiblioteken flertalet äfven efter det nya förslaget fortfarande skulle komma i åtnjutande af statsunderstöd, enär de tillhöra de i utredningen omtalade folkföreningarna. Och att till förmån för något enstaka föreningsbibliotek sönderbryta organisationsprincipen synes ej rådligt.

Styrelsen för Stockholms arbetarbiblioteksförbund och goodtemplarordens studiekommitté ha framställt anspråk på att statsbidraget till riksorganisationens biblioteksverksamhet borde höjas, så att det skulle utgå med två tredjedelar i stället för med hälften af riksorganisationens egna utgifter under föregående arbetsår. De sakkunniga afstyrka denna förhöjning.

Hvad de öfriga anmärkningarna beträffar, ha de sakkunniga sört för att bestämmelse skall kunna träffas om maximianslag till af studiecirklar uppehållet bibliotek (sid. 30), och att nödig kontroll öfver dessa bibliotek vinnes genom en bestämmelse, att vid riksorganisationens ansökan om statsanslag de cirklar skola uteslutas, mot hvilka bibliotek konsulenterna riktat anmärkningar utan att vinna nödig rättelse.

På grund af hvad här anförts ansluta sig de sakkunniga till fullo till den i d:r Palmgrens utredning framförda principen om statsunderstöd till riksorganisationernas biblioteksverksamhet.

Vandringsbibliotek.

Vandringsbiblioteken vid vissa förmedlingsanstalter ha under år 1911 (som ej innefattas i d:r Palmgrens utredning) visat sig vara synnerligen begärliga, så att efterfrågan varit större än tillgången. Därför är det af stor vikt, att denna förmedling äfven för framtiden understödjes af staten och ordnas så, att förmedlingsanstalterna effektivt kunna tillgodose behovet. Detta sker bäst genom den af d:r Palmgren föreslagna koncentreringsplanen på fyra förmedlingsanstalter för vandringsbibliotek.

Det är väl sant, att de stora föreningarna genom sina lokalorganisationer ha stora förutsättningar att kunna lämpligt placera vandringsbiblioteken, men genom det föreslagna understödet åt studiecirkelbiblioteken sörjer staten för att dessa komma att fylla samma uppgift som deras forna vandringsbibliotek, ehuru på effektivare sätt och i betydligt större omfattning. Dessutom står det ju riksorganisationerna fritt att genom sina centralstyrelser årligen hos förmedlingsanstalterna erhålla ett antal vandringsbibliotek till lokalföreningarna, där dessa fortfarande kunna behöfva vandringsbibliotek. Till de kurser, som studiecirkelarna anordna i vissa ämnen, kunna äfven vandringsbibliotek erhållas från samma förmedlingsanstalter, tack vare de bibliotek med rörligt innehåll, som nu kunna väntas. Allt talar till förmån för så starka förmedlingsanstalter som möjligt, men därför är också en koncentreringsplan på ett färre antal nödvändig.

Utlåtandet från styrelsen för Hvilans vandringsbibliotek (sid. 99) visar på folkhögskolornas stora lämplighet som depåer för vandringsbibliotek. De sakkunniga vilja ej bestrida detta, men dylika depåer äro ej ett statsintresse utan ett länsintresse, hvarför anslag för deras räkning bör sökas hos landstinget, ej hos staten.

Vandringsbiblioteken böra för att fylla sitt ändamål bli af två slag. De komma visserligen alla att bestå af en samling böcker, afsedd att på viss tid utsändas till plats med intet eller föga utveckladt biblioteksväsen, men innehållet bör bli antingen en gång för alla bestämdt (*bibliotek med fast innehåll*), eller också kan det helt eller delvis, då så påfordras, utbytas mot andra böcker, hvarvid boksamlingen efter omständigheterna kan göras större eller mindre (*bibliotek med rörligt innehåll*).

Också har Folkbildningsförbundet med afseende på de sistnämnda framkommit med förslag (sid. 76) om statsanslag till upprättande af ett centralt bokförråd att uppdelas i för föreläsningsföreningarna afsedda vandringsbibliotek med rörligt innehåll. I afseende på detta förslag anse de sakkunniga, att detsamma bör hvila, till dess större erfarenhet har vunnits ifråga om det sistnämnda slaget af bibliotek.

De sakkunniga tillstyrka d:r Palmgrens förslag, att Kungl. Maj:t skulle äga att af anslaget till biblioteksväsendet årligen efter erhållna ansökningar och vederbörligen styrkta räkningar ersätta förmedlingsanstalterna deras under året hafda fraktkostnader för vandringsbibliotek.

Folkbildningsförbundets förslag (sid. 76), att maximibeloppet för förmedlingsanstalter af vandringsbibliotek skulle sättas till 2,500 kronor, grundar sig på en missuppfattning af d:r Palmgrens utredning, hvilken ej innehåller något förslag om afgiftsfri utlåning af vandringsbibliotek, hvarför de sakkunniga ej anse sig hafva anledning att närmare ingå på Folkbildningsförbundets yttrande i denna punkt.

De sakkunniga föreslå på grund af hvad som ofvan anförts, att till de fyra i d:r Palmgrens utredning ifrågasatta förmedlingsanstalterna för vandringsbibliotek lämnas ett årligt statsanslag tills vidare på 5,000 kronor att fördelas så, att Folkbildningsförbundet i Stockholm erhåller 2,000 kronor, förmedlingsanstalterna i Göteborg och Lund hvardera 1,200 kronor och i Luleå 600 kronor.

Förmedling af böcker till biblioteken.

Mot de föreslagna bokförmedlingsanstalterna kan invändas, att staten vid sin förmedling borde använda sig af egna och inte af enskilda institutioner. Men att nu inrätta en statsförmedling skulle ådraga staten synnerligen stora och på samma gång onödiga kostnader, och dessutom använder sig staten utan olägenhet af ett par af de föreslagna institutionerna som mellanhänder i annan bildningsverksamhet. Visserligen kunna enskilda förmedlingsanstalter tänkas upphöra när som helst eller fungera mindre tillfredsställande, men med den kontroll, som också här föreslås, kan ecklesiastikdepartementet alltid följa förmedlingsanstalternas verksamhet och vidtaga åtgärder, om så skulle påfordras. Därför anse de sakkunniga lämpligast, att staten tills vidare använder sig af dessa institutioner.

Ifråga om statsanslaget bör ihågkommas, att detsamma afser att bereda biblioteken bokförvärf för minsta möjliga kostnader men inte att tillföra förmedlingsanstalterna någon ekonomisk vinst.

K. Bfhde i Göteborgs och Bohus län anser ett lämpligt sätt att utöfva kontrollen vara en bestämmelse, att i normalkatalogen skulle ut sättas de pris, till hvilka förmedlingsanstalterna hade att expediera böckerna. Detta stöter emellertid på oöfverkomliga svårigheter. En af de största olägenheterna skulle bli, att biblioteken antagligen ej skulle få tillgodogöra sig den större prisnedsättning, som förmedlingsanstalterna nu kunna bevilja på grund af förbindelsen med antikvariat och tillfälliga prisnedsättningar på böcker, lämpliga för biblioteken. Fasta priser i katalogen skulle också kunna förleda förlagen att efter någon tid söka pressa ned rabatten; följderna skulle i många fall bli en olycklig konkurrens med bokförmedlingsanstalterna från antikvariats och bokförlags sida, hvilka genom lockande prisnedsättningar i sina inte alltid lämpliga boklistor skulle förmå biblioteken att anlita dem. Bibliotekskonsulenterna kunna alltid ingripa mot de få förmedlingsanstalterna, om de skulle vilja missbruka sin ställning; däremot är det så godt som omöjligt att skydda biblioteken i en konkurrens mellan de talrika förläggarna.

För att bokförmedlingsanstalterna skola arbeta tillfredsställande böra de visserligen lämna så stor rabatt som möjligt till biblioteken, men de måste också ha säkerhet för att få sina omkostnader täckta, om de skola kunna fortsätta sin verksamhet. Till omkostnaderna höra inte endast de direkta expeditiionsutgifterna för lokal, personal o. s. v. utan äfven t. ex. återkommande förluster vid tillfälliga prisnedsättningar på vissa böcker, af hvilka förmedlingsanstalterna redan inköpt ett antal exemplar för det ursprungliga bokhandelspriset med vanlig rabatt.

Bäst vore, om förmedlingsanstalterna kunde förmås att utfästa sig att lämna en bestämd genomsnittsrabatt på alla böcker. Enda sättet att komma ur svårigheterna är tydligen, att Kungl. Maj:t bestämmer de villkor, under hvilka bokförmedlingsanstalterna äga att förmedla böckerna. Konsulenterna skulle vinna nödigt inflytande på förmedlingsanstalterna utan att behöfva ta hänsyn till eventuella fluktuationer på bokhandelsmarknaden genom att Kungl. Maj:t bestämde, t. ex. att bokförmedlingsanstalterna vid förmedling af böcker till de statsunderstödda institutionerna skola lämna så stor rabatt på den förmedlade litteraturen, att förmedlingsanstalternas ersättning för expeditiionsutgifterna beräknas så låg som möjligt och i allmänhet ej högre än till 5 % af bokhandelspriset.

De sakkunniga anse det knappast nödvändigt, att bokförmedling och förmedling af vandringsbibliotek skola vara så nära förenade, som d:r Palmgren föreslagit i sin utredning, och ha därför behandlat dessa båda verksamhetsgrenar hvar för sig. En af orsakerna härtill är också, att erfarenheten hittills synes ha gifvit vid handen, att bokförmedling för att bli effektivt och väl skött helst bör vara förlagd till Stockholm, medelpunkten för vårt lands bokförlagsverksamhet. Men om endast en bokförmedlingsanstalt för de kommunala biblioteken och skolbiblioteken kommer till stånd, är det otänkbart, att den kan fylla sin uppgift med ett statsanslag på endast 4,000 kronor, den summa som Folkbildningsförbundet föreslagit med tanke på tre förmedlingsanstalter i landet utom förmedlingen till föreningsbiblioteken.

De sakkunniga föreslå därför, att tills vidare Folkbildningsförbundet skall vara ensam bokförmedlingsanstalt för skol- och kommunala bibliotek med 6,000 kronor i årligt anslag, och att Sveriges storloges af I. O. G. T. bokförmedlingsanstalt skall i årligt anslag erhålla 2,000 kronor för att förmedla böcker till samtliga statsunderstödda studiecirkel och deras bibliotek. Skulle det visa sig, att på enskildt initiativ bokförmedlingsanstalter uppstå i Göteborg och Lund, böra dessa också kunna komma i åtnjutande af statsunderstöd.

Bibliotekskonsulenter.

Nödvändigheten af en central myndighet, som utöfvar sakkunnig ledning af och kontroll öfver biblioteksväsendet, framhålles i så godt som hvarje utlåtande om d:r Palmgrens förslag. De sakkunniga äro också fullt ense härom, men anse, att upprättandet af ett helt ämbetsverk härför med de stora kostnader, ett sådant måste draga med sig utöfver den af d:r Palmgren föreslagna lönestaten, ej är af behovet påkalladt. Den föreslagna byråns verksamhet torde äfven kunna på ett tillfredsställande sätt utföras af bibliotekskonsulenter i ecklesiastikdepartementet. Den enhetlighet i arbetet, som en byrå skulle kunna åstadkomma, kan nämligen äfven vid inrättandet af konsulentbefattningar vinnas genom att en af konsulenterna blir öfverordnad de andra och genom en instruktion för deras arbete.

Vid bestämmandet af *antalet konsulenter* måste noggrant tagas i öfvervägande, hvad som bör åligga dem. Ständigt måste åtminstone de nio månaderna på året enligt d:r Palmgrens förslag någon af konsulenterna vara ute på resor. Förste konsulenten och de båda andra skulle alltså finnas i hufvudstaden och sköta det dagliga arbetet. En af dem blefve dock upptagen ungefär tre månader af undervisning vid de ifrågasatta kurserna för biblioteksföreståndare, och minst två månader af året komme samtliga konsulenter att vara helt upptagna af arbetet med granskning af ansökningshandlingarna. Det dagliga arbetet komme för öfrigt att bestå i den ständiga korrespondensen, bearbetningen af det statistiska materialet, arbetet med det årliga tillägget till normalkatalogen och därmed följande ständigt uppmärksamhet på bokmarknaden, så att ej endast de mindre lämpliga böckerna komme att uteslutas utan också de för biblioteken lämpliga att upptagas så fullständigt som möjligt, samt slutligen arbetet med de för biblioteken afsedda periodiska meddelandena.

Det enda arbetsområde, i hvilket inskränkningar äro tänkbara, skulle vara inspektionsresorna. Visserligen skulle konsulentens besök i hvarje bibliotek vara till den största nytta, ty de råd och anvisningar han vid besöket personligen kunde ge biblioteksföreståndaren, skulle otvifvelaktigt bli i högre grad fruktbarande för biblioteket på platsen än konsulentens

arbete vid kurser, där flere biblioteksföreståndare äro samlade. Men å andra sidan åligger den egentliga inspektionen folkskoleinspektörerna, hvilka ju kunna påkalla konsulenternas ingripande vid förefallande behof och för öfrigt genom den erfarenhet, de så småningom vinna, kunna bli goda rådgifvare för biblioteken. Den föreslagna läroboken i biblioteksskötsel kommer också att i någon mån göra behofvet af konsulenternas resor mindre trängande. I ännu högre grad kommer undervisningen vid seminarierna och de årliga kurserna att bidraga till biblioteksföreståndarnas utbildning. Vid läraremöten af olika slag och på skilda platser i landet kunna lämpligen anordnas kurser i biblioteksskötsel. Då lärarna ändå äro samlade till mötena, blifva stipendier ej nödvändiga. Äfven om dessa kurser inte kunna blifva till det gagn för hvar och en af deltagarna som ett personligt besök af konsulenten i hans bibliotek, måste man dock ta i betraktande de stora kostnader, det skulle medföra för staten att utsända en lärare till hvarje bibliotek särskildt. Och det allra viktigaste för en biblioteksföreståndare, bokkännedomen och den goda smaken, kan dock konsulenten ej bibringa honom på en eller ett par dagars besök.

Hur önskvärdt det än vore, att konsulenterna kunde besöka hvarje bibliotek, så nödgas de sakkunniga således afstyrka denna del af förslaget och hänvisa till åtgärder, som inte äro så ekonomiskt betungande för staten och lättare kunna realiserast. I samband med genomförandet af d:r Palmgrens förslag i öfrigt komma dessa åtgärder dock säkerligen att så småningom föra till att vårt biblioteksväsen blir tillfredsställande ordnad, särskildt i afseende på biblioteksföreståndarnas kvalifikationer.

Men då en afsevärd del af resorna således kunna indragas, torde också konsulentbefattningarna kunna inskränkas till tre. Att ytterligare reducera antalet, som från ett par håll föreslagits, är otänkbart med hänsyn till den arbetsbörda, som kommer att hvila på konsulenterna. Visserligen kommer en stor del rent expeditionsarbete att påläggas konsulenterna, men det blir dock af den arten, att det fordrar verklig sakkunskap och således ej kan öfverflyttas på mindre kvalificerad arbetskraft.

Biblioteksföreståndarnas utbildning bör tillgodoses i främsta rummet genom lämpligt anordnade kurser och för det andra genom införandet af undervisning i biblioteksskötsel vid seminarierna.

Kurserna kunna vara af tre slag:

- 1) längre, i Stockholm eller i landsorten af konsulenterna ledda kurser;
- 2) kurser i biblioteksskötsel på några dagar i samband med sommarkurser, skolmöten och andra dylika sammankomster;

3) kurser vid större bibliotek i landet, ledda af dessas bibliotekarier på anmodan af konsulenterna.

Föga välbetänkt vore emellertid att, som från ett domkapital antydts, öfverlåta dessa kurser till bibliotekarierna vid läroverks- eller stiftsbiblioteken i betraktande af dessa biblioteks helt olikartade uppgifter och arbetssätt.

Mot den af d:r Palmgren föreslagna undervisningen i biblioteksskötsel vid folkskoleseminarierna hafva anmärkningar framställt från ett par håll (sid. 105, 108 och 112). Mindre än 18 timmars undervisning anse de sakkunniga ej böra komma i fråga, men de ha intet emot undervisningens förläggande till en annan klass, om det skulle visa sig vara olämpligt att ha den i afgangsklassen med dess för eleverna särskildt kräfvande arbete i andra ämnen. Tills vidare måste denna undervisning ombesörjas af bibliotekskonsulenterna; senaste seminarieläraremöte uttalade sig för en anhållan, att tillfälle till undervisning skulle beredas lärarna och lärjungarna vid seminarierna. och sedan har seminarieläreföreningens styrelse inkommit med förslag i samma riktning. Konsulenternas föreslagna åliggande att biträda vid omorganisationen af seminariernas bibliotek kan lämpligen fullgöras i samband med undervisningen i biblioteksskötsel vid seminarierna.

Läroboken i biblioteksskötsel bör, som af d:r Palmgren föreslagits, utgifvas af konsulenterna och ta hänsyn till de olika slagen af bibliotek samt i första hand kunna tjäna till handledning för biblioteksforestandare.

Normalkatalogen skall bestå af en grundkatalog med årligen utgifna tilläggsförteckningar.

Konsulenterna böra snarast möjligt gå i författning om upprättandet af en grundkatalog, ordnad efter ett enkelt och för svenska förhållanden lämpligt klassificeringssystem, hvarvid de äga att med sig adjungera eller inhämta upplysningar från experter såväl för de olika vetenskapsgrenarna som för skönlitteraturen. Denna katalog bör ha största möjliga omfattning samt representera olika åskådningar. Bokhandelspriserna böra upptagas i katalogen, och konsulenterna böra utmärka, hvilka af de i katalogen upptagna böckerna som ej längre äro tillgängliga i bokhandeln.

Konsulenterna skola sedan årligen utgifva tilläggsförteckningar med samma uppställning som grundkatalogens, upptagande nyutkomna eller förut förbisedda böcker, hvarvid största möjliga fullständighet i afseende på för biblioteken lämpliga böcker bör eftersträfvast. Det årliga tillägget bör ej utgifvas tidigare, än att det kan innehålla förteckning på den nya litteratur, som föreligger, då biblioteken ha att välja böcker.

Efter förloppet af visst antal år bör ny grundkatalog utgifvas.

Då bibliotek första gången erhåller rätt till statsbidrag enligt den nya förordningen, böra grundkatalog och sedan utgifna tilläggs kataloger kostnadsfritt tillställas biblioteket. Sedan skall den nya tilläggs katalogen årligen, likaledes kostnadsfritt, tillställas biblioteket, samtidigt med att detta erhåller underrättelse om beviljad statsanslag.

Grundkatalogen och tilläggen böra finnas tillgängliga i bokhandeln.

Konsulenterna böra dessutom, när så påfordras, utgifva meddelanden angående biblioteksväsendets ståndpunkt och utveckling i vårt land, hvilka meddelanden äfven böra innehålla råd och upplysningar, rörande upprättandet och handhafvandet af statsunderstödda bibliotek, samt eventuellt uppgifter på nyutkomna, för biblioteken särskildt lämpliga böcker, ordnade i öfverensstämmelse med katalogen, och dessa meddelanden böra kostnadsfritt tillställas de statsunderstödda institutionerna.

Omkostnaderna för grundkatalogerna bli visserligen rätt stora, men dessa utgifter återkomma inte hvarje år utan med vissa års mellanrum. Om hur höga de komma att bli, kunna de sakkunniga ej uttala något bestämdt omdöme, men de kunna säkerligen utom för den första grundkatalogen hållas inom gränserna af det föreslagna anslaget, emedan detta under de första åren af den nya förordningen torde räcka till för de kraf, som komma att ställas på detsamma.

Konsulenternas kompetens. Konsulenterna (män eller kvinnor) böra, som i d:r Palmgrens förslag framhållits, vara i litterärt afseende skickade för sitt yrke och i bibliotekstekniskt afseende mångsidigt och grundligt utbildade, vara hemmastadda i olika metoder att anordna bibliotek; behärska den moderna bibliotekstekniken och på samma gång vara såväl fullt förtrogna med som varmt intresserade för den socialpedagogiska sidan af det moderna biblioteksväsendet.

Konsulenternas löneförmåner anse de sakkunniga vara väl afvägda i d:r Palmgrens förslag, hvarför lönestaten för de tre konsulenter, de sakkunniga föreslagit, kommer att sluta på 13,800 kronor, däraf 5,800 kronor för förste konsulenten och 4,000 kronor för hvardera af de båda öfriga.

Statsbidragets form, sättet för dess utdelande, villkoren för erhållande af statsbidrag m. m.

Statsbidragets utdelning i form af bundna böcker har rönt motstånd från ett par håll (sid. 106 och 110). Men olägenheterna af denna anslagsform äro alltför ringa i jämförelse med den stora betydelse genomförandet af bestämmelsen skulle få för bibliotekens utveckling. Staten kan svårigen på annat sätt utöfva effektiv kontroll och lämna behöflig hjälp vid bibliotekens bokanskaffning. Böckerna böra öfverlämnas inbundna, emedan de annars lätt kunna få ligga obundna i biblioteken eller bli dåligt inbundna. Det kan också vara af en viss betydelse, att alla de såsom statsbidrag utdelade böckerna af förmedlingsanstalterna förses med särskild stämpel, hvarigenom de lätt kunna igenkännas.

Inspektion. Från några håll (sid. 80, 89 och 108) har föreslagits, att inspektionen öfver biblioteken bör läggas på lokala ombud för bibliotekskonsulenterna, men de sakkunniga anse på i d:r Palmgrens utredning anförda skäl lämpligast, att inspektionen fortfarande utöfvas af folkskoleinspektörerna. Därigenom komme också att besparas åtskilliga annars nödvändiga och rätt stora kostnader.

Behöfligheten af att Konungens Befallningshafvande afgifva yttrande har från flera håll ifrågasatts (sid. 109 och 113). De sakkunniga anse, att då handlingarna måste gå genom K. Bfhde till och från folkskoleinspektörerna, så böra de K. Bbfhde, som så önska, ha tillfälle att yttra sig.

Censur. Ett par domkapitel och några folkskoleinspektörer (sid. 106 och 109) ha uttalat sig för censurens utsträckande till att äfven omfatta viss religiös, politisk och social litteratur. Rent agitatoriska böcker äro naturligtvis inte biblioteksböcker; inte heller andaktsböcker höra hemma i biblioteken, då sådana böra ägas, ej lånas. Ehuru det således ej kan anses lämpligt att med biblioteken införlifva agitatoriska skrifter i politiska,

sociala och religiösa ämnen, anse de sakkunniga det dock vara öfverflödigt, att det förbud, som redan nu gäller för böcker med osedligt innehåll, utsträcker äfven till dessa. Äfven bortsedt från svårigheten att alltid bestämma, hvad som skulle vara antireligiös eller samhällsvådlig litteratur, har erfarenheten visat, att äfven de politiska föreningarna insett, att agitationslitteraturen inte hör hemma i biblioteken, hvarför den föreslagna utsträckningen af censuren ej kan anses vara af behöfvat påkallad. (Se för öfrigt härom, hvad de sakkunniga anfört på tal om föreningsbiblioteken sid. 17).

Däremot har också erfarenheten visat det välbetänkta i förbudet att med biblioteken införlifva böcker med osedligt innehåll. Betänkligheter mot det sätt, hvarpå denna censur nu är ordnad, ha framkommit från Folkbildningsförbundet (sid. 71), Sveriges storloges af I. O. G. T. studiekommitté (sid. 81), styrelsen för Stockholms arbetarebiblioteksförbund (sid. 88), studentföreningen Verdandi (sid. 91) och folkskoleinspektören i Kronobergs län (sid. 110). Samtliga dessa anmärkningar, ehuru utgående från olika synpunkter, utmynna i ett beklagande af att den nuvarande bestämmelsen kan lämna rum för godtycklighet eller åtminstone ej förhindra, att inspektörernas rent subjektiva och ofta från hvarandra afvikande omdömen bli bestämmande vid tolkningen. Folkbildningsförbundet anser, att rättelse skulle vinnas genom att uttrycket »böcker af osedligt innehåll» utbytes mot »böcker med osedligt syfte». De sakkunniga anse emellertid, att de anmärkta olägenheterna helt bortfalla genom upprättandet af konsulentbefattningarna; censuren kommer att utövas af denna centralmyndighet och blir således både sakkunnig, effektiv och enhetlig för hela landet.

Villkoren för statsanslags erhållande borde enligt ett par utlåtanden (sid. 110 och 113) på vissa punkter göras strängare än d:r Palmgren i sin utredning funnit nödigt. Genom upprättandet af konsulentbefattningarna bortfaller emellertid i stort sedt den risk för missförhållanden, som annars kunnat förefinnas.

I ett par fall anse dock de sakkunniga lämpligt, att förtydligande eller kompletteringar göras.

För att bibliotekskonsulenterna skola kunna utöfva effektiv ledning och kontroll, är det nödvändigt, att de erhålla uppgifter om bibliotekens hela bokförråd, ej endast om de böcker, som utdelas såsom statsbidrag. Därför bör förteckning äfven på de böcker i biblioteken, som ej inköpts för statsanslaget, insändas till biblioteksbyrån både från kommunala och föreningsbibliotek. Således bör hvarje bibliotek insända förteckning på alla

sina böcker, då statsanslag första gången sökes, och sedan bör årligen insändas förteckning på de böcker, som förvärfvats genom köp eller gäfvu.

Nu gällande bestämmelser, att böcker ej få »afhäandas» biblioteken utan tillstånd af viss myndighet, kan medföra tolkningen, att slitna och föråldrade böcker ej få utgallras, hvarför den bör förtydligas till få ej »genom försäljning eller byte afhändas biblioteket». — Anmärkningen från Västra Sveriges folkbildningsförbund mot att förenings studieledare skulle ha rätt att ge tillåtelse till att böcker afhändas föreningsbibliotek, beror troligen på missuppfattning af uttrycket »föreningens studieledare», hvarmed i d:r Palmgrens utredning ej afses ledaren för lokalföreningens cirkel utan ledaren för riksorganisationens studieverksamhet.

För att hindra de kommunala biblioteken att skaffa sig högre statsanslag genom fingerade inkomster, hvilket isynnerhet kan ske genom upptagande af anslag till hyra, böra konsulenter ej tillåta, att utgift för hyra medräknas i annat fall, än då det kan styrkas, att kommunen haft verkliga och kontanta utgifter för bibliotekslokal. För skolbiblioteken bör hyra under inga förhållanden få medräknas för erhållande af statsanslag.

Då äfven mindre bibliotek måste ha tryckt katalog för att bli till verklig nytta för allmänheten, böra äfven riksorganisationernas studiecirkelar ha rätt att beräkna statsbidrag för tryckning af katalog. De sakkunniga föreslå därför, att riksorganisation vid ansökan om statsanslag skall få medräkna utom utgifterna för böcker och inbindning äfven utgifterna för tryckning af katalog för de bibliotek, till hvilka cirklarna öfverlämna sina böcker. För att små bibliotek ej skola förledas att onödigtvis belasta sin budget med dessa utgifter, bör emellertid riksorganisationens centralstyrelse ej ha rätt att taga dem med i beräkningen oftare än hvart fjärde år för ett och samma bibliotek.

Ett af de viktigaste villkoren, för att kommunalt bibliotek skall kunna erhålla statsanslag bör vara, såsom äfven d:r Palmgren i sin utredning påvisat, bestämmelsen om *fria* boklån ur biblioteken.

Betydelsen för bibliotekens skötsel af att biblioteksföreståndaren erhåller arfvode, är så otvetydig, att de sakkunniga ej anse sig behöfva närmare motivera sin anslutning till förslaget i detta afseende.

För anslaget utdelande till riksorganisationerna torde ett par ofvan (sid. 18) omnämnda villkor vara nödvändiga utom de af d:r Palmgren föreslagna.

Då det kan tänkas, att i all synnerhet ett af flera studiecirkelar un-

derhållet föreningsbibliotek något år skulle kunna komma upp till mycket hög inköpssumma för böcker, föreslå de sakkunniga, att riksorganisations centralstyrelse vid beräkningen af statsanslaget ej för någon studiecirkel eller grupp af kring samma föreningsbibliotek samverkande studiecirkelar får beräkna högre statsbidrag än maximianslaget till kommunalt bibliotek, eller 500 kronor.

För att kontrollen öfver studiecirkelnas föreningsbibliotek skall bli effektiv, är det också nödvändigt att införa en bestämmelse, att riksorganisationens centralstyrelse vid ansökan om statsanslag ej får medräknas de cirklar, mot hvilkas bibliotek konsulenterna riktat anmärkningar utan att vinna nödig rättelse.

Konungens Befallningshafvande i Göteborgs och Bohus län har föreslagit framflyttande af *ansökningstiden* till 1 juli, för att intyg om granskningen af kommunens räkenskaper för närmast föregående arbetsår skall hinna medsäändas. Det är emellertid ej nödvändigt, att denna granskning skall vara avslutad, då anslag begäres, och det är synnerligen viktigt att utsätta ansökningstiden så tidigt som möjligt på året, t. ex. den 15 februari. Då ha kommunerna redan beslutat om sina utgifter för året, hvarför intyg kan bifogas ansökningshandlingarna om det kommunala biblioteksanslagets storlek. Konsulenternas och bokförmedlingarnas arbete skulle i hög grad underlättas genom att ansökningstiden sattes så pass tidigt; det komme att mera fördelas på hela året i stället för att hopas på dess sista månader. Därför anse de sakkunniga, att ansökan bör ingifvas före den 15 februari och åtföljas af uppgift om huruvida decharge beviljats för det år, hvars räkenskaper senast förelegat till granskning af vederbörande.

För riksorganisationerna bör den af d:r Palmgren föreslagna ansökningstiden, den 15 juni, fastställas.

Statsanslagens belopp till de olika biblioteken anse de sakkunniga vara väl afvägda i d:r Palmgrens förslag och instämma således i att minimianslaget bör sättas till 15 kronor för skolbibliotek och 50 kronor för kommunalt bibliotek, maximianslaget till respektive 150 kronor och 500 kronor.

Riksbibliotekariens beräkning af minimisumman för hela biblioteksanslaget till 210,805 kronor, maximisumman till 2,108,500 kronor hade varit berättigad endast i det fall förslag framkommit att göra biblioteken till obligatoriska kommunala institutioner. Vid beräkningen af den summa, som faktiskt under de närmaste åren kan komma ifråga, ha de sakkunniga

dels utgått från antalet för närvarande understödda bibliotek, dels tagit hänsyn till den ökning i statsanslaget, som kan blifva följden af ett lifvigare intresse från kommunernas sida, då staten lämnar högre bidrag än förr till deras biblioteksväsen. Den första verkan af de nya bestämmelserna tar sig säkerligen uttryck inte så mycket i ökandet af bibliotekens antal som i höjningen af deras respektive anslag, men intet skäl torde dock föreligga för antagandet, att ens flertalet bibliotek skulle komma upp till statsbidragets maximibelopp (respektive 150 och 500 kronor). Då de sakkunniga satt medeltalet till respektive 75 och 250 kronor för de anslag, som biblioteken kunna antagas söka, ha de dock utgått från att bibliotekens utgifter i allmänhet bli betydligt högre än för närvarande. Nu finnes det enligt d:r Palmgrens beräkning ungefär 600 skolbibliotek och 200 kommunala bibliotek, som ansökt om anslag, och dessa kunna under de närmaste åren tänkas ökas med bortemot 200 af hvarterdera slaget. Anslaget för 800 skolbibliotek med i medeltal 75 kronor i understöd till hvarje skulle då uppgå till 60,000 kronor, anslaget för 400 kommunala bibliotek med i medeltal 250 kronor i understöd till hvarje skulle uppgå till 100,000 kronor. Beräknas så anslaget till riksorganisationerna till 20,000 kronor och utgifterna till konsulenter och förmedlingsanstalter, såsom de sakkunniga föreslå, till 26,800 kronor, behöfs i statsanslag till biblioteksväsendet 206,800 kronor, hvilken summa de sakkunniga föreslå afrundad nedåt till 200,000 kronor, således 50,000 kronor mindre än den summa, till hvilken d:r Palmgren kommit i sitt förslag.

Visserligen är detta en afsevärd höjning af det nu utgående anslaget till biblioteken, men anslaget kommer ej att uppgå till ens den summa, med hvilken staten understödjer de populärvetenskapliga föreläsningarna, hvilka för att bli verkligt fruktbarande dock måste sättas i samband med biblioteksverksamheten. Den från ett par håll uttalade åsikten, att statens anslag till biblioteken böra hållas nere för att inte äfventyra en sänkning i de för folkskolans utveckling nödvändiga anslagen, torde inte kräfva större beaktande redan af den orsaken, att goda bibliotek äro en nödvändig förutsättning för ett varaktigt resultat af skolans arbete. De myndigheter, som haft att yttra sig om d:r Palmgrens utredning, tillstyrka också med de ytterst få undantag och de i allmänhet oväsentliga anmärkningar, som återfinnas i öfersikterna sid. 105—114, förslagets genomförande och anse, då de särskildt yttrat sig om kostnaderna, att uppoffringarna från statens sida för denna sak äro väl motiverade.

Öfvergångsbestämmelser.

Om förslaget till biblioteksväsendets omläggning i öfverensstämmelse med de sakkunnigas här ofvan framlagda synpunkter vinner statsmakernas gillande, skulle den nya förordningen kunna börja tillämpas från och med 1913. Normalkatalogen kan inte föreligga färdig detta år, kanske inte heller 1914, hvarför det torde bli nödvändigt, att till dess denna katalog blir fastställd, biblioteken låta sina boklistor på de böcker, som skola erhållas som statsanslag, granskas af bibliotekskonsulenterna.

Då enligt nu gällande bestämmelser de för 1912 beviljade statsbidragen först utbetalas 1913, och då vidare de sakkunnigas förslag går ut på, att beviljad anslag skall lyftas *under* det kalenderår, *för hvilket* det är afsett, så kommer ett afsevärdt antal bibliotek att under år 1913 *två gånger* uppbära statsanslag. Utom anslaget på ordinarie stat om 200,000 kronor för biblioteksväsendet behöfves således för år 1913 till aflösning af det statsbidrag, som då skall utbetalas till biblioteken jämlikt 1911 års riksdags beslut ett belopp af 50,000 kronor.

Dessutom torde för upprättandet af den första grundkatalogen (se sid. 26) det vara nödvändigt att på extra stat äfven anhålla om ett anslag af 20,000 kronor.

Från ett par håll (sid. 63 och 113) har framställning gjorts, att en biblioteksreform af den omfattning, som d:r Palmgren föreslagit, ej omedelbart bör genomföras, men med hänsyn till biblioteksväsendets nuvarande omfattning och art, anse de sakkunniga, att man knappt skulle kunna stå till svars med att låta utvecklingen sköta sig själf för en kanske lång tid framåt, utan hålla före, att åtgärder från statens sida snarast möjligt böra vidtagas, hvarigenom den vidare utvecklingen af detta betydelsefulla led i folkuppföstran kan främjas på sundaste och bästa sätt.

Sammanfattning.

Allmänna önskemål.

I likhet med hvad d:r Palmgren framhållit i sitt »Förslag angående de åtgärder, som från statens sida böra vidtagas för främjandet af det allmänna biblioteksväsendet i Sverige», anse de sakkunniga, att dessa åtgärder böra afse dels ökad och lämpligare fördeladt ekonomiskt stöd från statens sida för såväl bibliotek som förmedlingsanstalter, dels en fastare organisation af vårt för den stora allmänheten afsedda biblioteksväsen under insiktsfull ledning af en statens myndighet.

För vinnandet af detta syfte föreslå de sakkunniga:

I. att statsbidrag må utgå till:

- 1) *ett kommunalt bibliotek* eller bibliotekssystem (centralbibliotek med filialer) inom hvarje kommun, för hvars underhåll och utveckling kommun, församling eller enskilda tillskjuta minst lika mycket som staten;
- 2) hvarje *skolbibliotek*, för hvars underhåll och utveckling skol-distrikt, kommun, församling eller enskilda tillskjuta minst lika mycket som staten;
- 3) *riksorganisation*, d. v. s. hela landet omfattande förening, hvilken äger minst 20,000 medlemmar, såsom understöd för biblioteks-verksamhet inom studiecirkel eller andra sammanslutningar med liknande syfte, därest denna verksamhet är centraliserad under en af organisationen utsedd ledning och organisationen för inköp och inbindning af böcker tillskjuter minst dubbelt så mycket som staten;
- 4) *fyra förmedlingsanstalter för vandringsbibliotek* (i Stockholm, Göteborg, Lund och Luleå);
- 5) *två bokförmedlingsanstalter* i Stockholm, en för de kommunala biblioteken och skolbiblioteken och en för studiecirkelarnas bibliotek;

- II. att *tre bibliotekskonsulenter* anställas inom ecklesiastikdepartementet för att i egenskap af central myndighet utöfva sakkunnig ledning af och kontroll öfver biblioteksväsendet.

Närmare bestämmelser.

I. Den centrala ledningen.

De tre bibliotekskonsulenter, som anställas inom ecklesiastikdepartementet, böra hafva följande uppgifter:

- 1) att inom departementet granska dels ansökningarna om statsunderstöd till kommunala bibliotek och skolbibliotek samt till riksorganisationer och förmedlingsanstalter, dels alla dessa institutioners ekonomiska och andra redogörelser, samt i öfrigt biträda vid handläggningen af de ärenden, som röra de statsunderstödda biblioteken;
- 2) att tillhandagå kommuner, skolor och enskilda med råd och upplysningar rörande biblioteksverksamheten, samt att i den mån, förhållandena medgifva, i sådant syfte göra personliga besök i biblioteken;
- 3) att ingripa, där rättelser synas erforderliga;
- 4) att utgifva och tillställa de statsunderstödda biblioteken normalkataloger med årliga supplement, som innehålla förteckning öfver de böcker, hvilka kunna erhållas såsom statsbidrag, och som därjämte kunna lämna vägledning vid klassificering af böcker och upprättande af bibliotekskataloger;
- 5) att anordna och leda kurser för utbildande af biblioteksföreståndare;
- 6) att biträda vid organisationen af folkskoleseminariernas bibliotek och för seminariernas lärjungar anordna såväl teoretisk som praktisk undervisning i skötandet af ett skolbibliotek;
- 7) att ombesörja utgifvandet af en lärobok i biblioteksskötsel, som tar hänsyn till de olika slagen af bibliotek och i första hand kan tjäna till ledning för biblioteksföreståndare;
- 8) att, när så påfordras, utgifva meddelanden angående biblioteksväsendets ståndpunkt och utveckling i vårt land, hvilka meddelanden äfven böra innehålla råd och upplysningar rörande upprättandet och handhavandet af statsunderstödda bibliotek samt eventuellt uppgifter på nyttkomna, för biblioteken särskildt lämpliga böcker, ordnade i öfverensstämmelse med normalkatalogen, samt att tillställa de statsunderstödda biblioteken dessa meddelanden;

- 9) att sammanföra och bearbeta från kommunala bibliotek, skolbibliotek, föreningar och förmedlingsanstalter inkommande statistiska o. a. uppgifter af intresse för biblioteksväsendet.

II. Kungl. Maj:ts kungörelse.

De sakkunniga föreslå, att den kungörelse, som af Kungl. Maj:t kommer att utfärdas rörande statsbidrag till ifrågavarande biblioteks- och förmedlingsverksamhet måtte

- 1) erhålla följande rubrik: »Kungl. Maj:ts nådiga kungörelse angående understöd åt kommunala bibliotek, skolbibliotek och vissa riksorganisationers bibliotek»;
- 2) och få följande innehåll:

A. att understöd af statsmedel till ett belopp af lägst 50 kronor, högst 500 kronor, för år räknadt, må utgå till lands- och stadskommun (respektive församling) utom Stockholm och Göteborg för upprättande och underhåll af *ett kommunalt bibliotek*, samt att understöd af statsmedel till ett belopp af lägst 15 kronor, högst 150 kronor må utgå till skoldistrikt, högre folkskolor, af landsting understödda folkhögskolor och småskoleseminarier för upprättande och underhåll af *skolbibliotek*, allt under följande villkor:

- 1) att därest biblioteket underhålles af enskilda, det skall ställas under en styrelse, i hvilken kommunen (respektive församlingen) skall utse minst en ledamot, hvarjämte kommunen äfven skall deltaga i granskningen af bibliotekets räkenskaper;
- 2) att kommun, skoldistrikt, församling eller enskilda för bibliotekets underhåll och utveckling tillskjuta minst lika mycket som staten, hvarvid kostnad för lokal ej får medräknas, såvida den ej utgår i kontanta medel;
- 3) att beviljadt statsbidrag må uppbäras endast i form af bundna böcker, valda af biblioteksföreståndare eller biblioteksstyrelse ur de af ecklesiastikdepartementet utgifna katalogerna och förmedlade till biblioteken genom statsunderstödd förmedlingsanstalt;
- 4) att biblioteket är uppställt i lämplig lokal och regelbundet vissa tider i veckan kostnadsfritt hålles tillgängligt för allmänheten, dock att af staten understödt kom-

munalt bibliotek får inrymmas i skola, endast försåvidt särskildt skolbibliotek äfven finnes;

- 5) att biblioteket hålles försäkradt mot eldskada;
 - 6) att böcker af osedligt innehåll ej må med biblioteket införlifvas;
 - 7) att biblioteket skall vara underkastadt inspektion af vederbörande folkskoleinspektör samt i öfrigt den kontroll, som Kungl. Maj:t föreskrifver;
 - 8) att böcker, som erhållits såsom statsbidrag eller inköpts för nyssnämnda af kommun, skoldistrikt, församling eller enskilda anskaffade medel, ej må genom försäljning eller byte afhändas biblioteket annat än med inspektörens medgifvande;
- B. att understöd af statsmedel till ett belopp af minst 2,500 kronor, för år räknadt, må utgå till *riksorganisation*, d. v. s. hela landet omfattande förening, som har minst 20,000 medlemmar, för dess biblioteksverksamhet genom studiecirklar eller andra sammanslutningar med liknande syfte, under följande villkor:
- 1) att riksorganisationens studiecirkel- och biblioteksverksamhet är centraliserad under en af organisationen utsedd ledning (studieledare, studierektor e. d.) med uppgift att utöfva öfverinseende och kontroll öfver föreningens nyssnämnda verksamhetsgrenar;
 - 2) att beviljad statsbidrag må uppbäras endast i form af bundna böcker, valda inom studiecirkelarna eller organisationen ur de af ecklesiastikdepartementet utgifna katalogerna och förmedlade till organisationens studieledning genom statsunderstödd förmedlingsanstalt;
 - 3) att riksorganisationen ansvarar för ett tillskott till sin studiecirkelverksamhet minst två gånger så stort som statens;
 - 4) att nyssnämnda af riksorganisationen anskaffade medel må användas endast till inköp och inbindning af böcker samt med minst fyra års mellantid för hvarje bibliotek till tryckning af katalog;
 - 5) att böcker af osedligt innehåll ej må med cirkelns bokförråd införlifvas;
 - 6) att böcker, som erhållits såsom statsbidrag eller inköpts för nyssnämnda af riksorganisationen anslagna medel ej må genom försäljning eller byte afhändas studiecirkeln annat än med medgifvande af riksorganisationens studieledare;

- 7) att studiecirkeln såsom statsbidrag erhållna samt för föreningsanslagen inköpta böcker vid hvarje arbets- eller kalenderårs slut må kostnadsfritt öfverlämnas till det studiecirkeln eller riksorganisationen tillhöriga lokala biblioteket (studiecirkelbiblioteket);
 - 8) att studiecirkelbiblioteks angelägenheter vårdas af en styrelse, som utser föreståndare, hvilken handhafver skötseln af biblioteket;
 - 9) att studiecirkelbiblioteket är underkastadt samma bestämmelser, som för kommunalt och skolbibliotek äro här ofvan upptagna i punkterna A 4)—7), dock att biblioteket må hafva rätt att upptaga låg afgift för boklån;
 - 10) att böcker, som erhållits från studiecirkel ej må genom försäljning eller byte afhändas biblioteket utan med inspektörens medgifvande;
 - 11) att, då studiecirkelbibliotek, för hvilket åtnjutits statsunderstöd, upplöses, till vederbörande kommun skola för införlifvande med dess bibliotek öfverlämnas de böcker, som på nyssnämnda sätt förvärfvats; dock att i sådan händelse böckerna jämväl må, efter Kungl. Maj:ts bepröfvande, kunna öfverlämnas till lokalafdelning af riksorganisation med liknande biblioteksverksamhet;
- C. att understöd af statsmedel må enligt Kungl. Maj:ts bestämmande utgå till fyra *förmedlingsanstalter för vandringsbibliotek* i Stockholm, Göteborg, Lund och Luleå med ett belopp af högst 2,000 kronor, för år räknadt, till hvarje sådan förmedlingsanstalt, dock till ett sammanlagdt belopp af högst 5,000 kronor;
- hvarjämte dessa förmedlingsanstalter för vandringsbibliotek äga rätt att efter till Kungl. Maj:t insänd ansökan, vid hvilken skall fogas vederbörligen styrkta räkningar af det under rubriken »Understöd åt kommunala bibliotek, skolbibliotek och vissa riksorganisationers bibliotek» under riksstatens åttonde hufvudtitel beviljade förslagsanslag årligen uppbära ersättning för de med vandringsbibliotekens cirkulation förbundna fraktkostnader;
- D. att understöd af statsmedel må tills vidare jämväl tilldelas två *bokförmedlingsanstalter* i Stockholm med ett belopp af högst 6,000 kronor, för år räknadt, till den ena af dessa anstalter och 2,000 kronor till den andra, således tillsammans högst 8,000 kronor, för att de på villkor, som Kungl. Maj:t bestäm-

mer, skola förmedla de såsom statsunderstöd utgående böckerna, den förstnämnda anstalten till de statsunderstödda kommunala biblioteken och skolbiblioteken, den sistnämnda till riksorganisationer, som åtnjuta statsunderstöd för studiecirkelverksamhet, hvarjämte de likaledes på villkor, som Kungl. Maj:t bestämmer, skola till de biblioteksinstitutioner, som så önska, förmedla böcker, som rekvireras för dessas egna medel.

Dessutom föreslå de sakkunniga att de i samband härmed stående bestämmelserna för erhållande af statsbidrag måtte innefatta

- a) att kommunalt bibliotek och skolbibliotek skall före den 15 februari det år, för hvilket anslag sökes, till Kungl. Maj:ts Befallningshafvande ingifva till Kungl. Maj:t ställd ansökning, åtföljd af intyg om beviljad ansvarsfrihet för det räkenskapsår, hvars förvaltning senast förelegat till granskning, och affattad i hufvudsaklig öfverensstämmelse med bifogade formulär I med uppgift å beloppet af det bidrag, som anses erforderligt, inom fastställda maximi- och minimigränser, jämte dels handlingar, som visa att kontanta bidrag från annat håll för det löpande året å minst lika stort belopp som det begärda statsbidraget stå till bibliotekets förfogande, dels en redogörelse enligt bifogade formulär VI för respektive biblioteks verksamhet under det sistförflutna kalenderåret; åliggande det Kungl. Maj:ts Befallningshafvande att till ecklesiastikdepartementet före den 15 mars insända ansökningshandlingarna;
- b) att studieledning för riksorganisation, som för biblioteksverksamhet önskar bidrag af statsmedel, skall före den 15 juni härom till Kungl. Maj:t insända ansökning, affattad i hufvudsaklig öfverensstämmelse med bifogade formulär II med uppgift å beloppet (minst 2,500 kronor) af det bidrag, som anses erforderligt, jämte dels handlingar, som bestyrka, att organisationens eget under det sistförflutna arbets- eller kalenderåret använda anslag till inköp och inbindning af böcker för studiecirkelarnas räkning uppgått till minst dubbelt så stort belopp som det begärda statsbidraget, hvarvid dock de cirklar ej få medräknas, mot hvilkas bibliotek konsulenterna riktat

anmärkningar utan att vinna nödig rättelse, dels en redogörelse i sammandrag, enligt bifogade formulär V för verksamheten vid studiecirkelarna under det sistförflutna arbets- eller kalenderåret, dels äfven en redogörelse, enligt bifogade formulär VI för verksamheten likaledes under det sistförflutna arbets- eller kalenderåret vid hvart och ett af föreningens medelbart statsunderstödda bibliotek;

- c) att bokförmedlingsanstalt och förmedlingsanstalt för vandringsbibliotek, som önska erhålla statsbidrag i enlighet med denna kungörelse, må före utgången af september månad året före det, för hvilket bidrag sökes, härom till Kungl. Maj:t insända ansökning, vid hvilken skall fogas redogörelse, affattad i hufvudsaklig öfverensstämmelse med bifogade formulär III eller IV för verksamhetens art och omfattning jämte öfriga uppgifter, som kunna tjäna till ledning för bedömande af anslagsbehovet.

Om de sakkunnigas förslag till rubrik för kungörelsen bifalles, föreslå de sakkunniga i öfverensstämmelse därmed:

att Kungl. Maj:ts nådiga kungörelse den 16 juni 1905 angående ändrad lydelse af § 1 mom. 5 af förnyade nådiga instruktionen för folkskolinspektörer den 11 november 1904 samt lagarna af den 16 juni 1905 angående ändrad lydelse af vissa §§ i förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862, må i de punkter, där så anses erforderligt, ändras i öfverensstämmelse med den föreslagna rubriken å kungl. kungörelsen angående understöd åt bibliotek af här ifrågavarande slag: »Kungl. Maj:ts nådiga kungörelse angående understöd åt kommunala bibliotek, skolbibliotek och vissa riksorganisationers bibliotek».

III. Framställning till Riksdagen.

De sakkunniga föreslå,

att Kungl. Maj:t täcktes hos Riksdagen göra framställning om beviljandet af följande anslag under Riksdagens åttonde hufvudtitel för understöd åt kommunala bibliotek, skolbibliotek och vissa riksorganisationers bibliotek:

- a) på ordinarie stat ett förslagsanslag å 200,000 kronor, af hvilket anslag dels högst 13,000 kronor må kunna på de villkor, som Kungl. Maj:t bestämmer, användas till understöd åt förmedlingsanstalter för bokförmedling och vandringsbibliotek, dels 13,800 kronor må användas till aflösning af tre bibliotekskonsulenter inom ecklesiastikdepartementet;
- b) å extra stat dels ett anslag å 20,000 kronor för upprättande af en normalkatalog för statsunderstödda bibliotek, dels ock ett anslag å 50,000 kronor till aflösning under år 1913 af det statsbidrag, som då skall utbetalas till biblioteken jämlikt 1911 års Riksdags beslut;

samt att Riksdagen dessutom måtte medgifva:

dels att understöd af statsmedel till ett belopp af lägst 50 kronor, högst 500 kronor, för år räknadt, må utgå till lands- och stadskommun (respektive församling) utom Stockholm och Göteborg för upprättande och underhåll af *ett kommunalt bibliotek*, samt

att understöd af statsmedel till ett belopp af lägst 15 kronor, högst 150 kronor må utgå till skoldistrikt, högre folkskolor, af lands- ting understödda folkhögskolor och småskoleseminarier för upprättande och underhåll af *skolbibliotek*,

allt under följande villkor:

- 1) att därest biblioteket underhålles af enskilda, det skall ställas under en styrelse, i hvilken kommunen (respektive församlingen) skall utse minst en ledamot, hvarjämte kommunen äfven skall deltaga i granskningen af bibliotekets räkenskaper;
- 2) att kommun, skoldistrikt, församling eller enskilda för bibliotekets underhåll och utveckling tillskjuta minst lika mycket som staten, hvarvid kostnad för lokal ej får medräknas, såvida den ej utgår i kontanta medel;
- 3) att beviljad statsbidrag må uppbäras endast i form af bundna böcker, valda af biblioteksforeståndare eller biblioteksstyrelse ur de af ecklesiastikdepartementet utgifna katalogerna och förmedlade till biblioteken genom statsunderstödd förmedlingsanstalt;
- 4) att bibliotek är uppställt i lämplig lokal och regelbundet vissa tider i veckan kostnadsfritt hålles tillgängligt för allmänheten, dock att af staten understödt kommunalt bibliotek får inrymmas i skola endast försåvidt särskildt skolbibliotek äfven finnes;
- 5) att biblioteket hålles försäkradt mot eldskada;
- 6) att böcker af osedligt innehåll ej må med biblioteket införlifvas;
- 7) att biblioteket skall vara underkastadt inspektion af vederbörande folkskoleinspektör samt i öfrigt den kontroll, som Kungl. Maj:t föreskrifver;

- 8) att böcker, som erhållits såsom statsbidrag eller inköpts för nyssnämnda af kommun, skoldistrikt, församling eller enskilda anskaffade medel, ej må genom försäljning eller byte afhändas biblioteket annat än med inspektörens medgifvande;

dels att understöd af statsmedel till ett belopp af minst 2,500 kronor, för år räknadt, må utgå till riksorganisation, d. v. s. hela landet omfattande förening, som har minst 20,000 medlemmar, för dess biblioteksverksamhet genom studiecirklar eller andra sammanslutningar med liknande syfte, under följande villkor:

- 1) att riksorganisationens studiecirkel- och biblioteksverksamhet är centraliserad under en af organisationen utsedd ledning (studieledare, studierektor e. d.) med uppgift att utöfva öfverinseende och kontroll öfver föreningens nyssnämnda verksamhetsgrenar;
- 2) att beviljad statsbidrag må uppbäras endast i form af bundna böcker, valda inom studiecirkelarna eller organisationen ur de af ecklesiastikdepartementet utgifna katalogerna och förmedlade till organisationens studieledning genom statsunderstödd förmedlingsanstalt;
- 3) att riksorganisationen ansvarar för ett tillskott till sin studiecirkelverksamhet minst två gånger så stort som statens;
- 4) att nyssnämnda af riksorganisationen anskaffade medel må användas endast till inköp och inbindning af böcker samt med minst fyra års mellantid för hvarje bibliotek till tryckning af katalog;
- 5) att böcker af osedligt innehåll ej må med cirkelns bokförråd införlifvas;
- 6) att böcker, som erhållits såsom statsbidrag eller inköpts för nyssnämnda af riksorganisationen anslagna medel ej må genom försäljning eller byte afhändas studiecirkeln annat än med medgifvande af riksorganisationens studieledare;
- 7) att studiecirkelns såsom statsbidrag erhållna samt för föreningsanslagen inköpta böcker vid hvarje arbets- eller kalenderårs slut må kostnadsfritt öfverlämnas till det studiecirkeln eller riksorganisationen tillhöriga lokala biblioteket (studiecirkelbiblioteket);
- 8) att studiecirkelbiblioteks angelägenheter vårdas af en styrelse, som utser föreståndare, hvilken handhafver skötseln af biblioteket;
- 9) att studiecirkelbiblioteket är underkastadt samma bestämmelser, som för kommunalt och skolbibliotek äro här ofvan upptagna

- i punkterna 4)—7), dock att biblioteket må hafva rätt att upptaga låg afgift för boklån;
- 10) att böcker, som erhållits från studiecirkel ej må genom försäljning eller byte afhändas biblioteket utan med inspektörens medgifvande;
 - 11) att, då studiecirkelbibliotek, för hvilket åtnjutits statsunderstöd, upplöses, till vederbörande kommun skola för införlifvande med dess bibliotek öfverlämnas de böcker, som på nyssnämnda sätt förvärfvats; dock att i sådan händelse böckerna jämväl må, efter Kungl. Maj:ts bepröfvande, kunna öfverlämnas till lokalafdelning af riksorganisation med liknande biblioteksverksamhet.

Reservationer.

Namnet »kommunala bibliotek» (sid. 10).

Mot öfriga sakkunnigas beslut att föreslå utbytande af namnet »folkbibliotek» mot »kommunala bibliotek, skolbibliotek och vissa riksorganisationers bibliotek» får jag anföra följande

Reservation.

Då namnet *folkbibliotek* redan finnes i Kungl. Maj:ts nådiga kungörelse af den 16 juni 1905, afvensom i instruktionen för folkskoleinspektörer och i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd,

då detta namn är kort och sålunda i praktiskt afseende lämpligt,

då ifrågavarande bibliotek fortfarande skola till skillnad från de vetenskapliga biblioteken vara ett viktigt led i den allmänna folkbildningen,

då ordet »folk» ingår såsom beståndsdel i namn på de skolor, som ha till uppgift att meddela uteslutande allmänbildning (folkskolor, folkhögskolor) och i namn på föreningar, hvilkas uppgift är att främja folkbildningen i allmänhet till skillnad från den lärda och yrkesutbildningen (folkbildningsförbund),

då namnet folkbibliotek tydligt betecknar bibliotekets syfte, och

då sakkunniga ej anfört för mig tillräckliga skäl att ändra det gemensamma namnet på dessa bibliotek,

så anser jag, att folkbibliotek bör fortfarande bli det gemensamma namnet för kommunalt- församlings- skol- och föreningsbibliotek.

Nils Lundahl.

Statsanslaget till vissa riksorganisationers bibliotek (sid. 18).

Öfriga sakkunnigas beslut att afstyrka den höjning i anslaget till studiecirkelarna, som föreslagits af såväl Stockholms arbetarebiblioteksförbund (sid. 87) som Sveriges storloges af I. O. G. T. studiekommitté (sid. 84) kan jag inte biträda, utan föreslår med hänvisning till den utförliga motivering, som återfinnes i studiekommitténs förslag (sid. 78—80),

att anslaget till riksorganisationens studiecirkelar får beräknas till två tredjedelar af riksorganisationens egna utgifter för inköp och inbindning af böcker under näst föregående arbetsår.

Oscar Olsson.

Vandringsbibliotek (sid. 20).

Undertecknad reserverar sig med hänvisning till uttalandet från Sveriges storloges af I. O. G. T. studiekommitté (sid. 82) mot de sakkunnigas förslag att utestänga riksorganisationerna från möjligheten att själfva genom statsunderstöd uppehålla en vandringsbiblioteksverksamhet. Erfarenheterna från goodtemplarorden motivera ej det nuvarande statsanslagets indragande för denna organisation. Det intresse, som kommer vandringsbibliotekens verksamhet till del från riksorganisationerna, då de själfva under eget ansvar få ordna sina vandringsbibliotek, kan ej förutsättas verka lika starkt under den af de sakkunniga föreslagna ordningen.

Oscar Olsson.

FORMULÄR.

Formulär I.

Till Konungen.

Styrelsen för skolbiblioteket (församlingsbiblioteket, kommunbiblioteket) i skoldistrikt (församling, kommun) får härmed i underdånighet anhålla att för innevarande år utbekomma statsbidrag af de till understöd åt kommunala bibliotek, skolbibliotek och vissa riksorganisationers bibliotek anslagna medlen till ett belopp af kronor öre. Till stöd härför åberopas bifogade handlingar, som utvisa, att biblioteket från annat håll har en garanterad inkomst under innevarande år till ett belopp af kronor öre, äfvensom intyg om beviljad ansvarsfrihet för det räkenskapsår, hvars förvaltning senast förelegat till granskning.

Ort och dag.

Underdånigst

Å biblioteksstyrelsens (skolrådets o. s. v.) vägnar:

N. N.

ordförande.

Då (på sätt särskildt angifves) föreskrifna villkor för det begärda statsbidragets erhållande (icke) blifvit uppfyllda, till(af)styrkes bifall till ofvanstående ansökan.

Ort och dag.

N. N.

folkskoleinspektör.

Anm. Denna ansökning insändes till Kungl. Majts Befallningshafvande före den 15 februari det år ansökningen afser och skall vara åtföljd af föreskrifven redogörelse för det sist-förlutna årets verksamhet, äfvensom af allt tryck, som utgifvits rörande biblioteket, sedan senaste ansökan om sådant statsbidrag ingafs; skulle under samma tid ha antagits vare sig nya stadgar eller stadgeändringar, som ej föreligga i tryck, bifogas afskrift däraf.

Formulär II.

Till Konungen.

Styrelsen för.....förening får härmed, för föreningens studiecirklar, i underdånighet anhålla att för innevarande arbets(kalender)år utbekomma statsbidrag af de till understöd åt kommunala bibliotek, skolbibliotek och vissa riksorganisationers bibliotek anslagna medlen till ett sammanlagdt belopp afkronor.....öre. Till stöd härför åberopas bifogade handlingar, som utvisa, att föreningens eget under det sistförflutna arbets(kalender)året använda anslag till bokinköp och inbindning uppgått till inalles.....kronor.....öre, hvarjämte till tryckning af kataloger användts kronor öre för sådana bibliotek, som afses i Kungl. Maj:ts nådiga kungörelse den ses i Kungl. Maj:ts nådiga kungörelse den Ort och dag.

Underdånigst

A föreningsstyrelsens vägnar :

N. N.
ordförande.

Anm. Denna ansökning insändes till Kungl. Maj:t före den 15 juni det år ansökningens afser och skall vara åtföljd af dels föreskrifvet sammandrag af uppgifter rörande studiecirkelarnas verksamhet under det sistförflutna arbets(kalender)året, dels redogörelse likaledes för det sistförflutna arbets kalender)året enligt fastställt formulär rörande de föreningens bibliotek, med hvilka de till studiecirkelarna utsända böckerna sedermera införlifvats, äfvensom af allt tryck. som utgifvits rörande föreningen, dess studiecirklar och bibliotek, sedan senaste ansökan om sådant statsbidrag ingafs; skulle under samma tid ha antagits vare sig nya stadgar eller stadgäändringar, som ej föreligga i tryck, bifogas afskrift däraf.

Formulär III.

**Redogörelse från statsunderstödd förmedlingsanstalt för
vandringsbibliotek för kalender(arbets)året**

Antal bibliotek med fast innehåll, bestående vid årets slut (oafsedt om för tillfället utsända eller ej):

Antal utsändningar af bibliotek under året (= summan af de gånger biblioteken utsändts under året):

a) bibliotek med fast innehåll:

b) » » rörligt » :

Antal olika platser, hvartill biblioteken under året utsändts (= antalet rekvisiter, hvar och en räknad endast *en* gång):

a) bibliotek med fast innehåll:

b) » » rörligt » :

Sammanlagda antalet boklån under året:

a) ur bibliotek med fast innehåll:

b) » » » rörligt » :

Antal boklån per bibliotek under året:

a) ur bibliotek med fast innehåll:

1) medeltal:

2) maximum:

3) minimum:

b) ur bibliotek med rörligt innehåll:

1) medeltal:

2) maximum:

3) minimum:

Lånetid för under året återställda bibliotek:

medeltal:

maximum:

minimum:

Inkomster: a) statsbidrag kr.:

b) hyresafgifter »

»

Utgifter: a) bokinköp och inbindning kr.:

b) expeditionskostnader »

»

Bokhandelsvärde på under året för vandringsbibliotek inköpta böcker:

a) för bibliotek med fast innehåll kr.:

b) » » » rörligt » kr.:

Fastställd låneavgift per bibliotek och månad, kr.:

Anstaltens sammanlagda *fraktkostnad* för biblioteken under året, kr.

..... den 19.....

.....
anstaltens föreståndare.

Anm. Ett ex. af under året tryckta kataloger öfver vandringsbibliotek samt af öfrigt under året utgifvet tryck rörande verksamheten bifogas.

**Redogörelse från statsunderstödd anstalt för bokförmedling
för kalender(arbets)året**

Anstaltens namn

A. Förmedling af böcker, rekvirerade såsom statsbidrag:

Antalet under året *förmedlade böcker* (verk, icke band):

Antal *bibliotek*, till hvilka böcker förmedlats:

Expedierade *bokrekvisitioners sammanlagda belopp*, kr.:

a) kostnaden för rekvirenterna:

b) bokhandelsvärde:

Nedsättning, räknad i %, af bokhandelsvärdet af under året förmedlade böcker:.....

I kostnaden för rekvirenterna är ej inräknad *bindning* af böcker, som förmedlats under året till ett sammanlagdt pris af kr.

B. Öfrig bokförmedling:

Antal under året *förmedlade böcker* (verk, icke band):

Antal under året *förmedlade bokrekvisitioner*:

Expedierade *bokrekvisitioners sammanlagda belopp*, kr.:

a) kostnaden för rekvirenterna:

b) bokhandelsvärde:

Nedsättning, räknad i %, af bokhandelsvärdet af under året förmedlade böcker:.....

I kostnaden för rekvisitioner är ej inräknad *bindning* af böcker, som förmedlats under året till ett sammanlagdt pris af kr.:

..... den 19.....

.....

anstaltens föreståndare.

Anm. Ett ex. af under året utgifvet tryck rörande verksamheten bifogas.

Formulär V.

för arbets(kalender)året _____

n o m i										Antal	Anmärkingar	Nr
ster, kr.		Utgifter, kr.										
Diverse	Summa	Bokinköp och inbinding	Föreläsningar	Diverse	Utgående be- hållning	Summa	Möten och sankväm	Föreläsningar	Band i biblio- teket	Boklån		

den _____

19 _____

föreningens studieledare.

Redogörelse för _____ bibliotek

(i _____ län) för _____ året
 (kalender-, arbets-)

Biblioteket började sin utlåningsverksamhet år _____

Gällande stadgar antogs den _____

ändringar däri antagna den _____

Biblioteket tillhör: _____

(kommun _____, skoldistrikt _____, lokalförening af riksorganisation _____).

Bibliotekets verksamhet afser (skolungdom, vuxna eller bådadera) _____

Biblioteket är beläget i (egen byggnad, skolhus, kommunalrum o. s. v. i): _____

Biblioteket har under året haft _____ underafdelningar, belägna i (skollokalerna o. s. v. i): _____

Läsrum har under året varit anordnad i (hufvudafdelningen, hvilka filialer): _____

Särskildt läsrum för ungdom har varit anordnad i: _____

Biblioteket har under året hållits tillgängligt (hvilka dagar och tider på dagen; om flera afdelningar med olika expeditionstid, lämnas särskild uppgift för hvarje afdelning): _____

Afgift (oafsedt plikt) för låntagare i bibliotek, tillhörande lokalförening af riksorganisation har enligt stadgarna utgått under året med (här angifves afgiftens storlek och efter hvilka grunder den utgått samt antecknas uttryckligen, om boklånen varit helt och hållet afgiftsfria): _____

Plikt vid försummelse att i rätt tid återställa boklån har enligt stadgarna utgått under året med (här angifves pliktens storlek. och efter hvilka grunder den utgått, samt antecknas uttryckligen, om plikt ej föreskrives) _____

Biblioteket var vid årets slut brandförsäkradt för _____ kr.

Under året tjänstgörande biblioteksföreståndare

namn _____ yrke _____ adress _____

Bokbestånd (verk och band).	Antal verk	Antal band	Antal boklån	Antal
Vid årets början			under året (hvarje band vid hvarje rekvisition räknadt särskildt): hemlån	
Tillkomna under året				i lärummet
Summa				
Afgår: afskrifna under året			Hela antalet låntagare under året (hvarje person räknas endast en gång)	
Rest vid årets slut				
Däraf i läsrumsbiblioteket				

Vänd!

OBS! Denna redogörelse skall åtfölja den af skol- och kommunala bibliotek till Kungl. Maj:ts ställda och till Kungl. Maj:ts befälningshafvande före den 15 febr. insända ansökan om statsbidrag för löpande år. Därvid bifogas jämväl allt tryck rörande bibliotek (stadgar, kataloger, årsberättelser o. s. v.), som utgifvits sedan nästföregående ansökan, äfvensom uppgift om stadgeändringar o. d. Ofvanstående gäller i tillämpliga delar äfven i fråga om motsvarande af riksorganisationens centralstyrelse till Kungl. Maj:ts före den 15 juni ingifna ansökan om statsbidrag.

OBS! Koncept till afgifven skriftelse, affattad å denna blankett, skall af uppgifvitslämnaren bevaras. Redogörelseblanketter tillhandhållas skol- och kommunala bibliotek samt riksorganisationens centralstyrelser genom Kungl. Ecklesiastikdepartementets konsuler.

Inkomster.		Utgifter.		
	Kronor	öre	Kronor	öre
Behållning vid årets början (kontant, innestående å bankräkning och andra fordringar utom fonder)			Brist vid årets början (af redogöraren eller på annat sätt förskotterade medel)	
Stadsfullmäktige (allmän rådstuga) i			Inköp af böcker och tidskrifter inberäkn. det som erhållits i statsbidrag	
			Inbindning (inberäkn. genom statsbidrag)	
			Tryckning af katalog	
Kommunalstämman (kommunalfullmäktige) i			Andra trycksaker (stadgar, årsberättelser, blanketter o. d.)	
			Skrifmaterialier o. d. (inberäknadt kataloglappar m. m.)	
			Lokalhyra	
			Uppvärmning och belysning	
Municipalstämman (municipalfullmäktige) i			Inventarier (bokhyllor, katalogskåp, möbler o. s. v.)	
			Löner och arfvoden:	
Anslag, utbekomna under året, från:				
Kyrkostämman i			Öfriga utgifter:	
Bidrag, utbekomna under året, från:				
_____ förening				
Bidrag, utbekomna under året, från <i>enskilda</i> (personer, institutioner, fonder och donationer, jämför nedan Fonder)			Behållning vid årets slut (kontant, innestående å bankräkning och andra fordringar utom fonder)	
			Summa utgifter	
Statsbidrag, utbekommet under året (totalvärdet af i statsbidrag erhållna inbundna böcker)			<i>Anm.</i> Har biblioteket under året åtnjutit:	
			fri lokal? _____	
Afgifter för boklån (i föreningsbibliotek)			fri värme och belysning? _____	
			andra gratisförmåner? hvilka? _____	
Pliktafgifter				
Öfriga inkomster:			Fonder.	
			Inkomster till biblioteket, som härflutit ur fond eller donation, ställd under förvaltning af kyrko- eller kommunalstämman, stadsfullmäktige o. s. v., kunna föras till anslag af resp. kyrko-, kommunalstämman, stadsfullmäktige o. s. v., men upptagas särskildt.	
			Kapitalbeloppet af fond, hvars <i>afkastning</i> är bestämd att utgå för bibliotekets behof, bör icke ingå i Behållning. Sådana fonder funnos vid årets slut till ett belopp af _____ kr. _____ öre.	
Brist vid årets slut (af redogöraren eller på annat sätt förskotterade medel)				
Summa inkomster			den _____ 19	
<i>Anm.</i> Summa inkomster bör vara lika med summa utgifter.			_____ bibliotekarie.	

UTLÅTANDEN

FRÅN

MYNDIGHETER OCH STATSUNDERSTÖDDA
FOLKBILDNINGSSANSTALTER.

Utlåtande från Riksbibliotekarien.

Till Konungen.

Sedan Eders Kungl. Maj:t den 13 innevarande månad anbefallt mig att afgifva underdånigt utlåtande öfver »Förslag angående de åtgärder, som från statens sida böra vidtagas för främjande af det allmänna biblioteksväsendet i Sverige, afgifvet den 28 september 1911 af Valfrid Palmgren», har från kungl. ecklesiastikdepartementet för mig framhållits angelägenheten af att detta utlåtande ofördröjligen inkomme. Den korta tid, som jag till följd häraf ansett böra stå till mitt förfogande, har icke tillåtit mig att så ingående, som vore erforderligt, sätta mig in i ett ärende, där jag i flera väsentliga hänseenden saknar erfarenhet och för hvars allsidiga bedömande tidkrävande förberedelser synts mig vara af nöden. Då jag går att fullgöra det mig i nåder gifna uppdraget, ser jag mig alltså nödsakad att inskränka mig till en del betraktelser af mera allmän natur och att i stället för de bestämdt formulerade anmärkningar och förslag, som särskildt från en person i min tjänstebefattning torde varit att förvänta, framlägga tvifvelsmål om vissa ifrågasatta åtgärders utförbarhet och antydningar huru, i enstaka fall, en lösning af den viktiga frågan vore att åvägbringa.

Det ifrågavarande förslaget angifver sig i sin rubrik handla om »det allmänna biblioteksväsendet i Sverige». Inledningsvis (s. 43) göres en antydning om ett i princip befintligt och i utförandet önskvärdt samband mellan *alla* landets bibliotek, sträckande sig från folkskolornas bibliotek upp till universitetsbiblioteken och kungl. biblioteket. Huru författarinnan tänkt sig en organisation af sådan omfattning utvecklas visserligen icke, men blott med den såsom förutsättning torde benämningen »landets allmänna biblioteksväsen» vara berättigad. När vidare undersökningens föremål närmare angifves, talas först om vissa läroanstalters, särskildt folkskolornas bibliotek och öfriga bibliotek, som afse allmän folkbildning, hvilket slutligen i förslaget till rubrik för en kunglig kungörelse (s. 243) preciseras under benämningen »skol- och allmänna bibliotek». Med »allmänna bibliotek» förstår alltså förf. å ena sidan hvad som hittills benämnts socken- och församlingsbibliotek, å andra sidan vissa föreningsars

bibliotek, eller med ett gemensamt namn *folkbibliotek*. Detta ord söker däremot förf. systematiskt undvika — när det användes sättes det inom citationstecken — och afsikten härmed är uppenbar: »det allmänna biblioteket är icke ett bibliotek för någon viss del eller klass af samhället, utan för hela samhället, alla dess invånare» (s. 73). Det är för att motverka missuppfattningen att *folkbibliotek* vore till för någon *viss del af folket* som en hittills tämligen allmänt vedertagen benämning skulle bannlysas. Att utbyta den mot »allmänna bibliotek» finner jag dock ingalunda lyckligt. Då förf. uttryckligen från dessa afsöndrar skolbiblioteken och faktiskt, om kanske ej i principen, äfven studiebiblioteken och de vetenskapliga biblioteken, så hvarför ej åt de återstående biblioteksformerna gifva deras adekvata namn: *kommunalbibliotek* och *föreningsbibliotek*.

Man invänder måhända, att det är öfverflödigt att polemisera mot en benämning, som ju i allmänhet har ringa inflytande på den underliggande realiteten. Här är dock namnet af större betydelse: det innebär i all sin korthet rent ut det program, som förf. uppställt för biblioteksväsendets utveckling. Det allmänna biblioteket skall tjäna *alla* samhällets invånare, det skall fylla det mest allsidiga behof af läsning, och på denna breda grund uppdragas vida perspektiv för biblioteksväsendets utveckling och bibliotekens kulturella och sociala betydelse. Går man åter till de positiva förslagen, så finner man, att förf. med vislig varsamhet nöjt sig med åtgärder af vida mindre räckvidd. För visso är jag långt ifrån att vilja underkänna bibliotekens stora betydelse, och i många, kanske de flesta afseenden är jag ense med förf. om *önskvärldheten* af att de i vårt land må kunna nå därhän, att de skisserade frukterna vore att inhösta i fullaste utsträckning. Men det synes mig ha varit klokare om skildringens färger något dämpats, och om en bestämdare skillnad uppdragits mellan hvad som måste stå som ett ännu fjärrliggande mål och hvad som inom en öfverskådlig framtid och med nu föreslagna medel verkligen är möjligt att uppnå. I sådant fall hade man ej behöft gifva uttryck åt farhågan, att resultaten måhända ej komme att motsvara förväntningarna, att det vaknande intresset för biblioteksrörelsen, i följd af missmod öfver uteblifna framgångar, måhända kan förbytas i liknöjdhet eller ovilja.

Framför allt är det med kommunernas offervillighet man här har att räkna. Utan att vilja förringa statsbidragets nytta och betydelse, stå vi helt visst långt ifrån realiseringen af det önskemålet att åtminstone i de större af våra städer få se upprättade stadsbibliotek af den omfattningen, att de förmå fylla, om icke alla, så dock en större del af invånarnes behof af bildande läsning, att i mindre stadssamhällen och ett flertal landskommuner må finnas boksamlingar motsvarande åtminstone de oundgäng-

ligaste af dessa behof, samt att vandringsbibliotek, afpassade efter en mångfald skiftande fordringar, må nå fram till de snart sagdt otaliga orter, som ej förmå skaffa sig fasta bibliotek. Först sedan detta mål i någorlunda omfattning blifvit vunnet, kan det blifva tal om ett förverkligande af de fordringar på bokbestånd, lokal och sakkunnig, bildningsspredande ledning, som förf. redan från början synes vilja uppställa såsom förutsättningar för biblioteksverksamhetens ändamålsenliga bedrifvande. Äfven från den synpunkten, att de statsunderstödda biblioteken tills vidare torde få hålla sig inom blygsammare gränser, synes en mindre anspråksfull namngifning än den af »allmänna» bibliotek vara att förorda.

Den första länken i det system, inom hvilket förf. sträfvar att sammansluta vårt lands biblioteksväsen, utgöres af *skolbiblioteken*, närmast folkskolornas bibliotek. Dessas samhörighet med organisationen i öfrigt framhålls flerstädes: »skolbiblioteket bör söka i mån af möjlighet samarbeta med andra inom orten eller grannskapet belägna bibliotek» (s. 162); »det allmänna biblioteket skall taga vid, där skolan slutar, skall fullfölja hvad där blott hunnit påbörjas» (s. 163); »skolbiblioteket och det allmänna biblioteket skola samverka med hvarandra, söka hjälpa, stödja och gagna hvarandras verksamhet» (ibid). Å andra sidan betonas skarpt för skolbiblioteken en särställning, som förf. knappast vill tillerkänna öfriga biblioteksformer. Otvifvelaktigt har förf. rätt däruti, att skolbiblioteket har sina särskilda uppgifter, hvilka ej böra motverkas eller lida intrång under det antydda samarbetet. Men lika otvifvelaktigt synes det mig vara, att förf. går för långt i sin sträfvan att häfda skolbibliotekets särställning. Särskildt gäller detta hvad som yttras angående bibliotekens lokalfråga. Förf. vill icke tillåta, att det »allmänna» biblioteket inhyses i skolan under annan förutsättning, än att det förlägges till en särskild tillbyggnad till skollokalen; framför denna gifves i annat fall företräde åt järnvägsstation, postkontor, handelsbod eller annan lokal i en Orts hufvudcentrum (s. 61, 62, 162). Själfva tillvaron i en skolsal af ett bokskåp innehållande böcker afsedda för äldre anses utöfva ett menligt inflytande på barnen, hvaraf verkningarna möjligen kunna spåras ännu bland de svenska emigranterna i Amerika (s. 47). Man frågar sig huruvida dylika uttalanden kunna vara grundade på verklig erfarenhet. Borde man icke snarare taga hänsyn därtill, att dessa anstalter fortfarande befinna sig och länge måste förblifva i utvecklingens första skede, och att man löper risken att hämma denna utveckling om man spänner fordringarna alltför högt. Finnes det öfver hufvud, särskildt på landsbygden, någon lokal, som bättre lämpar sig för eller lättare och med mindre kostnad kan apteras till att inhysa det all-

männa biblioteket än just folkskolan, fränsedt de fall där denna har ett alltför afskildt läge? Och befordras ej, snarare än motverkas, det åsyftade samarbetet, om det allmänna biblioteket må förblifva i närmaste närhet till skolbiblioteket, helst om man betänker, att vårdare af dem båda väl i allmänhet på landet måste sökas inom folkskolornas lärarpersonal. Jag äger icke förmåga att bedöma de pedagogiska verkningarna af förslaget att uppdelas skolbiblioteket i gemensamt bibliotek, klassbibliotek och referensbibliotek, men jag befarar, att förf. äfven här af sin entusiasm låtit förleda sig till yrkanden, som ligga utom området af det praktiska och det möjliga; jag kan icke göra mig ens en föreställning om, hvilka referensböcker förf. afser såsom lämpliga för folkskolebarns fria begagnande. Menas härmed »Nordisk familjebok», användbar väl endast för ett fåtal af de mest försigkomna eleverna, så vore här ett tillfälle, då det allmänna biblioteket utan skada kunde räcka en hjälpande hand åt skolbiblioteket, hvilket troligen annars, till följd af verkets dyrbarhet, länge finge vara detsamma förutan.

Beträffande de »allmänna» bibliotekens betydelse yttrar förf. tänkvärda ord, i hvilka jag i allo kan instämma, blott med den ofvan antydda reservationen i fråga om målets förhållande till medlen. Detsamma gäller i de flesta fall om betänkandets allmänna synpunkter i öfrigt. Jag har intet att invända mot förf:s yttranden beträffande biblioteksverksamhetens koncentrerung, nyttan af läsrum och utsträckta tillgänglighetstider, bokbeståndets sammansättning, bibliotekariens uppgifter, vandringsbibliotek och bokförmedlingsanstalter, allt under förnyadt betonande af att framställningen i många och väsentliga afseenden är att betrakta såsom innebärande önskemål, hvilka blott delvis och småningom kunna realiseras. Särskildt anser jag mig böra tillstyrka förslaget om att statsunderstödda kommunalbibliotek må lämna boklån *utan afgift*. Jag anser detta såsom ett väsentligt villkor för att biblioteken skola fylla sin uppgift inom de mindre bemedlade klasserna, för hvilka de dock närmast äro afsedda, intill dess utvecklingen kommit så långt, att de förtjäna benämnas »allmänna» bibliotek, d. v. s. kunna tillgodose fordringarna hos *alla* samhällets medlemmar. Något mera tveksam ställer jag mig till förslaget att utkräfvat *plikt* vid försummelse att inom föreskrifven tid återlämna boklån. Jag har icke ansett mig böra föreslå införande af en sådan bestämmelse i det nyligen fastställda lånereglementet för kungl. biblioteket, där den dock i stort sedt borde betingas af samma förhållanden som i folkbiblioteken. I universitetsbiblioteken finnes emellertid stadgandet om plikt, och jag tror ej att man där är sinnad att upphäfvat det. Min motsatta uppfattning är förestafvad dels af det odiösa i själfva åtgärden, dels af dess ringa effek-

tivitet, om ej pliktbeloppet sättes högt, hvartill komma svårigheterna vid pliktens utkräfvande inom en stor krets af låntagare samt kostnaderna för kontroll och bokföring.

Den del af det förevarande förslaget, mot hvars allmänna grunder jag hyser de största betänkligheterna, är den som afser *föreningsbiblioteken*.

Ett konsekvent genomfördt yrkande hade varit att utesluta alla sådana bibliotek från erhållande af statsunderstöd. Funnes, enligt förf:s framtidbild, i hvarje svensk folkskola ett godt, välskött bibliotek, i hvarje kommun ett »allmänt» bibliotek i ordets verkliga betydelse, så hade förvisso stat och kommun för saken gjort allt hvad man af dem rimligtvis kunde begära. Insikten om det oupphinneliga i detta mål torde väl få betraktas såsom den egentliga anledningen till den ställning förf. intagit till föreningsbiblioteken. Äfven jag är ense därom, att biträdet af den enskilda föreningsverksamheten hvarken bör eller kan undvaras, och att denna därför också bör understödjas, kontrolleras och så vidt möjligt ledas. Utgående från dessa obestridliga förutsättningar, inlåter sig emellertid förf. på förslag, som lida af enligt min förmening olösliga motsägelser. Biblioteksverksamheten bör koncentreras — det är en af förf:s hufvudsynpunkter — de många små svaga biblioteken äro ett oting, och dock föreslås understöd åt vissa stora föreningar utan något som helst förbehåll att ej dessa skola splittra sin verksamhet huru långt som helst, inrätta huru många bibliotek som helst och förlägga dem hvar som helst, utan hänsyn till möjlig konkurrens med andra förut befintliga allmänna eller enskilda inrättningar af samma slag. Kontrollen öfver de många småbiblioteken är från statssynpunkt så godt som omöjlig, heter det, att skipa rättvisa dem emellan vid understödets fördelning likaså, och dock skola dessa svåra uppgifter anförtros åt hela landet omfattande enskilda föreningar, hvilkas verksamhet i sin ordning skall från statens sida kontrolleras på grund af detaljerade rapporter och förteckningar öfver föreningens alla bibliotek, »med anteckningar för hvart och ett af dem rörande dess inkomster och utgifter samt arbete i öfrigt». Den stabilitet, som tillerkännes de stora föreningarna, i motsats till de små, antages skola sträcka sig äfven till de förras lokalafdelningar och dessas bibliotek, och man får såsom bevis härför nöja sig med en försäkran, att det hör till ovanligheterna att någon lokalafdelning upplöses. Man må icke tro, säger förf., såsom mig synes med rätta, att man genom att främtaga den enskilda biblioteksrörelsen anslag skulle kunna undertrycka densamma; i stället för att söka undertrycka hvad som redan är gjordt, bör man söka samla alla de spridda krafterna till gemensamt arbete, till »ett enhetligt svenskt bi-

blioteksväsen», i hvilket äfven »våra nu existerande små bibliotek komma att ha sin plats liksom kuggen i kvarnhjulet» — men för att åstadkomma detta anvisas ingen annan utväg än just den, att beröfva de vida flesta af dessa bibliotek utsikten att få del af statsanslaget. Slutligen och framför allt: såsom villkor för statsbidrag uppställles, att inom vederbörande föreningar skall finnas en organiserad studiecirkel- och biblioteksverksamhet, som visserligen skall vara centraliserad under föreningens ledning, men som i bibliotekshänseende väl innebär den mest långtgående splittring man kan tänka sig. Jag känner icke huruvida utsikt finnes att denna organisation af studiecirkelar, som inom *en* förening visat så goda resultat, skall komma att adopteras äfven af andra föreningar, i hvilkas öfriga verksamhet den kanske icke alltid låter sig så lätt inpassas, ej heller har jag om dessa studiecirkelar någon annan kännedom än den jag inhämtat af förf:s framställning, men såsom led i en *biblioteks*organisation kan jag ej finna dem lyckligt valda. Om jag ej alltför mycket misstager mig, är det för *deras* behof som bokvalet i första hand skall afpassas, och för de lokala föreningsbiblioteken återstår då knappast någon annan roll än att vara depoter för cirkelarnas utlästa böcker, där, åtminstone sedan cirkulationen någon tid fortgått, skola samlas massor af dupletter och där all annan verksamhet, till följd af konkurrensen om helt säkert knappt tillrätt medel, kommer att begränsas till den minsta möjliga.

Om man än måste gifva förf. rätt däri, att icke hvar och ett särskildt föreningsbibliotek bör likställas med kommunalt bibliotek med afseende på rätt till statsunderstöd, att icke sådan rätt bör tillerkännas hvarje förening, så synes det mig vara högeligen orättvist att därifrån utesluta de föreningar, hvilka förf. kallar »rena biblioteks-föreningar». Om dessa sköta sig tillfredsställande, är det väl framför allt inom dem man skall finna biblioteksintresset mest lefvande och alltså fruktbringande. Det är också åt några bibliotek underhållna af sådana föreningar, som förf. ägnar sina varmaste loford. Där det kommunala intresset för biblioteksverksamheten är svagt, fylla förvisso dessa föreningar en viktig uppgift, och hvarför då förmena dem från staten den hjälp, som kommunen icke vill eller kan lämna? Vid tanken på att vi här hafva »de enda bibliotek af någon som helst betydelse», som enligt förf:s förslag komma att stå utom möjligheten att erhålla statsanslag, pekås på utvägen att förvandla dem till »ett slags kommunala institutioner», och förf. förmenar, att detta skall låta sig göra »med lätthet». Min erfarenhet är en annan. Kungsholmens församlingsbibliotek, af hvars styrelse jag är medlem, har visserligen ej uppkommit ur någon enskild förening, men för att göra det

till en kommunal institution af någon betydhet har kräfts årslånga be-
mödanden och kamp mot både likgiltighet och fördom.

Jag är visserligen långt ifrån kompetent att afgifva något förslag om huru statsunderstödet till föreningsbibliotek bör utmätas. Jag vill icke bestrida de större föreningarnas rätt därtill, då de visa sig däraf förtjänta. Jag vill icke för dem uppställa ett villkor, som i min tanke ej står med biblioteksväsendet i något nödvändigt eller hufvudsakligt sammanhang. Jag vill framför allt ej utestänga de lokala föreningar, som åtagit sig att ersätta eller bispringa kommunernas verksamhet. En pröfning för särskilda fall och ett rättvist afvägande af olika anspråk torde måhända ej böra anses ligga utom möjlighetens område.

Jag har ofvan framhållit, att de åtgärder, som föreslås för lösningen af den föreliggande frågan, icke synas mig stå i riktigt förhållande till de därför uppdragna allmänna synpunkterna. Intrycket af denna disproportion skärpes därigenom, att förf. vid formuleringen af sina förslag upprepar och ytterligare betonar en del af de förut framställda önskemålen.

Då jag har att yttra mig om förslagen till speciella bestämmelser, föreligger först frågan om *statsbidragets storlek*. Jag finner det välbetänt, att förf. därvid hemställt om såväl ett maximum som ett minimum. Jag anser det ock vara riktigt, att bidraget sättes till olika belopp för skolbibliotek och för kommunala bibliotek. Huruvida åter förf. träffat det rätta beträffande understödet till föreningsbiblioteken, för såvidt förslaget i öfrigt angående dessa skulle vinna framgång, därom vågar jag icke uttala någon egen mening. I fråga om beloppens storlek tror jag ock att förslaget går så långt, som man med något hopp om framgång för närvarande kan hinna. Man må dock ihågkomma, att därmed icke kan åvägbringas stort mer än ett ringa bidrag till andra vida betydligare kostnader och en uppmuntran till kommuner och enskilda att åtaga sig dessa. Förf. erkänner själf att äfven maximibeloppet, 500 kronor, till de kommunala biblioteken måste anses såsom blygsamt i förhållande till de stora uppgifter, som föreligga dem. Men om ock bidraget från bibliotekens sida sedt är ringa, är det dock en högst afsevärd statsutgift, som ställes i utsikt. Förf. beräknar denna på grund af antalet för närvarande statsunderstödda bibliotek och kommer härigenom till ett förslagsanslag å i rundt tal högst 200,000 kronor om året. Utom beräkningen lämnas däremot konsekvenserna af själfva grundtanken i förslaget eller att hvarje folkskola, hvarje kommun skall äga rätt till statsbidrag, och att en kraftig

utveckling mot detta mål blifvit förordad. Med ett antal af 2,507 kommuner (1910) och 5,697 fasta folkskolor och högre folkskolor (1908) skulle minimibidragen representera en statsutgift af 210,805 kronor och maximbidragen 2,108,050 kronor. Om också dessa summor höra till en aflägsen framtid, så torde man dock redan från början bära ha dem för ögonen, i all synnerhet då anslaget egenskap af förslagsanslag skulle auktorisera dess så att säga automatiska ökning mot ofvan angifna slutbelopp.

En utväg att åtminstone i någon mån begränsa statsanslaget vore att från rätten till bidrag utesluta de större och rikare kommunerna, i hvilkas biblioteksekonomi detta bidrag komme att spela en underordnad roll. Förf. har påpekat, att åtskilliga af här ifrågavarande bibliotek icke sökt blifva delaktiga af det nuvarande statsanslaget, och härtill gifvit den helt visst riktiga förklaringen. Annorlunda torde förhållandet blifva, om maximitbeloppet höjes till 500 kronor. Jag vill anföra Kungsholmens församlingsbibliotek, hvars förhållanden jag nära känner. Utan tvifvel skulle dess styrelse känna sig förpliktad att bevaka församlingens intresse genom att göra ansökan om ett bidrag till sagda belopp, men om det beviljades, blefve följden helt säkert den, att församlingen minskade sitt anslag med motsvarande summa. För biblioteket själfv vunnnes således ingenting; man blott öfverflyttade på staten en utgift, som kommunen visat sig kunna bära. Det synes mig att man borde taga hänsyn till dylika förhållanden vid fastställandet af rätten till statsbidrag; man skulle då kraftigare kunna hjälpa på de håll, där det verkliga behöfves.

Mot förslaget angående *statsbidragets form* — att det skulle utgå i form af bundna böcker valda enligt en normalkatalog — har jag i princip intet att invända. Till några praktiska konsekvenser häraf skall jag nedan återkomma.

Att ett af staten understödt biblioteksväsen af den omfattning, som här är i fråga, bör stå under en enhetlig öfverledning torde icke kunna bestridas. Jag finner ock de uppgifter förslaget vill förelägga en *statens biblioteksbyrå* i det hela riktigt formulerade, om jag ock ej kan undertrycka en farhåga för att fordringarna ställts för högt. Alldeles visst är det, att de ej kunna fyllas med den personal, som ifrågasatts, och endast med ett anslag till dennas aflöning. Det är uppenbart, och har helt säkert ej heller undgått förf., churu förslaget därom iakttager tystnad, att härtill komma utgifter för kanslipersonal, för biträde af flera slag, expenser, resekostnader med mera. Och att dessa kostnader icke kunna bli obetydliga framgår af omfattningen af byråns arbetsfält; jag citerar blott några punkter ur förf:s framställning: konsulenternas »upprepade besök i alla Sveriges allmänna och skolbibliotek», utarbetande af en mönsterkatalog med årliga

supplement, anordnande och ledning af tre utbildningskurser för bibliotekarier om året, förande och bearbetande af statistik, utgifvande af en tidskrift med mera.

Då jag fått mig meddeladt, att bland redan ingifna yttranden i frågan förekommer förslag om, att den blifvande biblioteksbyrån borde fästas ej vid ecklesiastikdepartementet, utan vid kungl. biblioteket, så torde det tillhöra mig att särskildt härom göra ett uttalande. Antagligen vill man genom en sådan anordning sätta byråns tjänstemän i närmare kontakt med det egentliga biblioteksarbetet; möjligen har förslaget påverkats af en liknande tanke som den, hvilken framskymtar i det förevarande betänkandet, att landets samtliga bibliotek borde organiseras som en helhet under gemensam ledning.

Jag kan emellertid icke instämma i uppfattningen, att en blifvande biblioteksbyrå borde anslutas till Kungl. biblioteket. Till en början anser jag det vara af större vikt för byråns framgångsrika verksamhet att åtminstone dess chef, men äfven dess öfriga konsulenter äro förtrogna med folkbildningsarbetet i dess olika skiftningar, än att de äro förfarna i biblioteksteknik och det speciella biblioteksväsendets uppgifter och metoder, ehuru äfven sakkunskapen på dessa områden bör vara inom byråns representerad. Vidare har folkbibliotekstekniken i våra dagar utbildats i en riktning ej oväsentligt olika den, som för de vetenskapliga biblioteken är gällande. Den förra måste sträfvä efter förenklade metoder, den senare kan ej undgå att inlåta sig på detaljer, som för folkbiblioteken äro ofverflödiga eller, om de på dem tillämpades, skadliga. Äfven för kungl. biblioteket skulle en dit förlagd folkbiblioteksbyrå icke vara till fördel. Det förras arbetsområde är i alla fall tillräckligt vidsträckt; skulle det utvidgas in på ett därför hittills främmande område, blefve följden antagligen den, att den högsta ledningen förrycktes antingen åt det ena hållet eller det andra. Troligast blefve chefskapet öfver biblioteksbyrån, hvilken gifvetvis måste få en själfständigare ställning än kungl. bibliotekets öfriga afdelningar, väsentligen af nominell beskaffenhet, så mycket mer som åt en sådan byrå icke kan beredas rum inom biblioteksbyggnaden och en förläggning på afstånd från densamma uppenbarligen skulle försvåra samarbetet.

Redan tidigare har jag såsom medunderstecknare å den underdåniga framställning af den 11 oktober 1908, som föranledde utfärdandet af nya stater för kungl. biblioteket och universitetsbiblioteken, uttalat mig om skillnaden i uppgift och arbetssätt mellan vetenskapliga bibliotek och folkbibliotek och därvid sökt häfda hvarderas själfständighet. Någon anledning att förutse ett förslag om bådas ställande under gemensam ledning

förelåg då icke. På samma gång jag anhåller att få hänvisa till det åberopade yttrandet, anser jag mig böra fullständiga det med uttalandet, att skillnaden icke blott bör bevaras mellan de olika biblioteksformerna utan äfven iakttagas i fråga om öfverledningen.

Angående öfriga förslag i förevarande betänkande anser jag mig böra yttra mig endast om det som afser *bokförmedlingsbyråer*. Dylika anser jag skola blifva till stort gagn för de små biblioteken, mindre för de större, hvilka äfven utan förmedling kunna betinga sig fördelen af högsta rabatt vid bokinköp. Jag kan upplysa, att Kungsholmens församlingsbibliotek åtnjuter sådan rabatt vid direkt beställning hos förläggarna, växlande mellan 20 och 30 procent. I vissa fall torde emellertid för biblioteken, särskildt för föreningarnas, den obligatoriska bokförmedlingen komma att betraktas såsom ett band på deras frihet och därför verka hämmande på benägenheten att söka statsbidrag. Man bör nämligen ej lämna ur sikte att uppgörandet af den normalförteckning, inom hvilken förmedlingen skulle begränsas, är en ytterst grannliga uppgift, och att densamma näppeligen kan komma att motsvara alla fordringar. För att ej ingå på det missnöje, som kan föranledas af olika ståndpunkter i religiösa, sociala och politiska frågor, vill jag blott påpeka, att en dylik förteckning, för att ingående beställningar alltid må kunna effektueras, måste begränsas till sådana böcker, som verkligen äro tillgängliga hos förläggarna, och att ett nödtvunget anlåtande af densamma alltså kunde uppställa hinder mot fördelaktiga inköp i antikvariat eller hos enskilda.

En konsekvens af den *obligatoriska* bokförmedlingen synes ha bort vara, att äfven förmedlingsbyråerna gjorts till statsanstalter. Helt naturligt har dock förslagsställaren ryggat tillbaka från en åtgärd, som skulle föranleda upprättandet af ett system af ämbetsverk med därmed förenade kostnader. På frågan huruvida det är lämpligt och möjligt att åt enskilda institutioner anförtro statsfunktioner, förenade med förvaltning och redovisning af allmänna medel, kan jag icke inlåta mig. Närmast torde det tillkomma de redan befintliga förmedlingsanstalter, åt hvilka man vill öfverlämna ett sådant uppdrag, att yttra sig huruvida de se sig i stånd att, mot det statsbidrag som ställts i utsikt, utöfva en verksamhet, som helt visst kommer att taga betydande krafter i anspråk och hvars framtida utveckling svårligen kan beräknas. Om härå skulle ingå betryggande svar, så återstår att vinna kännedom huruvida andra för organisationens genomförande beräknade anstalter, hvilka hittills icke bedrifvit bokförmedling, äga vilja och förmåga att åtaga sig en sådan, ty härom innehåller det föreliggande betänkandet ingen upplysning.

Det synes mig, att hvad som här anmärkts icke borde sakna betydelse vid bedömandet af förslaget i den del, som afser att statsbidraget till biblioteken skall utgå endast i form af bundna böcker, obligatoriskt beställda genom förmedlingsanstalter, enligt en officiellt utarbetad bokförteckning.

Af det anförda framgår, att jag icke kan förorda den föreslagna organisationen i flera af dess hufvudsakliga delar, åtminstone att jag icke finner det tillrådligt, att beslut fattas om dess omedelbara förverkligande. Bland erforderliga förberedelser är att framhålla den ofvan omtalade bokförteckningen, hvilken upptagits såsom ett nödvändigt led i organisationen och hvars uppgörande, fränsedt antydda svårigheter, är ett tidkrävande arbete. För att verksamheten skall blifva fruktbringande fordras såsom förslaget riktigt framhåller, att undervisning skall meddelas i biblioteksskötsel; lärare i ämnet finnas dock icke, och utbildningen af sådana fordrar också tid. Såväl för denna undervisning som för biblioteksyrkets utfölvande behöfves en lärobok; ej heller en sådan finnes.

Jag torde icke behöfva reservera mig mot misstanken att genom dylika invändningar vilja lägga hinder i vägen för den förevarande frågans lösning. Tvärtom tror jag mig hafva ådagalagt, att jag lifligt önskar framgång för dess hufvudsyfte: en kraftig utveckling af vårt lands folkbiblioteksväsen. Och för vinnande af detta mål anser jag i främsta rummet valet af den ledande personen vara af betydelse. Det personliga intresset, paradt med praktisk blick och organisationsförmåga, skall helt visst kunna öfvervinna många af de svårigheter, som uppstålla sig för den betänksamme.

Hvad som för närvarande är att åtgöra synes mig böra inskränkas därtill, att åt lämplig person uppdrages att fullständiga den förtjänstfulla utredning som här föreligger, utarbета organisationens detaljer och göra därför erforderliga kostnadsberäkningar, afvensom att åt denne person må öfverlämnas att såsom konsulent i ecklesiastikdepartementet, eller i annan ställning som Eders Kungl. Maj:t kan finna lämplig, tills vidare handlägga här ifrågavarande biblioteksärenden samt med anlitande af nödigt biträde utföra de förberedelser, som för ikraftträdande af en slutlig organisation kunna anses af nöden.

Underdånigst

E. W. DAHLGREN.

Stockholm den 29 november 1911.

Utlåtanden från Folkbildningsförbundet.

Till Konungen.

Genom nådig remiss af den 14 sistlidne oktober har folkbildningsförbundets öfverstyrelse anmodats att senast den 15 dennes afgifva underdånigt utlåtande öfver ett af filosofie doktorn Valfrid Palmgren afgifvet förslag angående de åtgärder, som från statens sida borde vidtagas för främjande af det allmänna biblioteksväsendet i Sverige.

Efter tagen kännedom om det föreliggande förslaget anser sig öfverstyrelsen böra uttala sitt lifligaste erkännande åt såväl den förtjänstfulla utredningen som de synnerligen praktiska och väl afvägda detaljförslagen inom detsamma. De anmärkningar, som öfverstyrelsen detta oaktadt ansett sig böra framlägga, röra så godt som uteslutande den centrala verksamheten inom biblioteksväsendet samt vandringsbiblioteken. För en närmare granskning af förslaget i de delar, hvilka afhandla de fasta biblioteken, saknar öfverstyrelsen tillräcklig kännedom om de smärre biblioteken på landsbygden, hvilka utgöra det öfvervägande flertalet af de hittills statsunderstödda biblioteken; emellertid konstaterar öfverstyrelsen, att de önskemål, som i afseende på nämnda bibliotek framställdes vid folkbildningsmötet i Stockholm år 1910, i det föreliggande förslaget vunnit beaktande.

Rubrik.

Hvad beträffar den föreslagna rubriken på en framtida nådig kungörelse i detta ärende, anser öfverstyrelsen, att den — för att klarare uttrycka kungörelsens innehåll — bör erhålla följande lydelse. »Kungl. Maj:ts nådiga kungörelse angående statsunderstöd åt skolbibliotek, kommunala bibliotek och vissa föreningars bibliotek».

Bibliotekskonsulenter.

Den från flera håll uttalade önskvärdheten af koncentration af bokförmedlingsverksamheten och vandringsbiblioteksrörelsen har i det före-

liggande förslaget beaktats liksom äfven behovet af att den centrala ledningen af hela biblioteksväsendet förläggas till ecklesiastikdepartementet.

I sistnämnda afseende föreslås inrättandet af fyra konsulentbefattningar, och finner öfverstyrelsen det högeligen önskvärdt för att icke säga nödvändigt för biblioteksväsendets framförande och sunda utveckling, att på området sakkunniga personer fast anställas inom ecklesiastikdepartementet för att fullgöra de betydelsefulla uppgifter, som jämlikt förslaget skulle tillhöra konsulenterna. Öfverstyrelsen anhåller emellertid att därjämte få framhålla behovet af en inom departementet ständigt tillgänglig namnförteckning på alla de bibliotek, som åtnjuta statsunderstöd. Förhållandet är ju för närvarande och synes framdeles blifva det, att — under det att ansökan om statsbidrag för hvarje föreläsningssanstalt ingifves hos Eders Kungl. Maj:t, som själf i nåder bestämmer bidragets belopp till hvarje sådan anstalt — bibliotekens ansökningar i detta syfte stanna hos Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande, hvilka bestämma och utanordna beloppen. Härigenom uppstår en betänkelig svårighet eller rättare omöjlighet att — exempelvis från en bokförmedlingsanstalt — med upplysningar, bokförslag och andra underrättelser nå dem, som äro intresserade af de särskilda bibliotekens främjande, och af hvilka många sakna kännedom om tillvaron af anstalter, hvarifrån stöd och biträde vid biblioteks upprättande, vid bokinköp o. s. v. kunna erhållas.

Den nämnda svårigheten eller rättare omöjligheten att få reda på den stora mängden statsunderstödda biblioteks adresser m. m. har med all säkerhet varit en af orsakerna, hvarför det af filosofie kandidaten Axel Hirsch sedan 1904 förtjänstfullt redigerade och på hans egen bekostnad utgifna »Folkbiblioteksbladet» med innevarande års utgång af brist på prenumeranter måste upphöra, trots att dess fyra årliga häften med synnerligen värdefulla litteraturanmälningar och andra hithörande meddelanden betingat ett prenumerationspris af endast en krona. Folkbiblioteksbladets nedläggande ökar i hög grad behovet af från ecklesiastikdepartementet utkommande periodiska meddelanden.

Förbud mot »böcker med osedligt innehåll».

I fråga om nu gällande förbud mot införlifvande i bibliotek af »böcker med osedligt innehåll» anser sig öfverstyrelsen böra anföra följande.

Öfverstyrelsens erfarenhet visar, att hvarje bokförmedlingsanstalt, där est den skall vara något mera än en expedition, något mer än en mekanisk mellanhand mellan bibliotek och förläggare, måste utöfva kontroll däröfver, att icke hvilka böcker som helst införlifvas med de bibliotek,

hvarom här är fråga. Upprepade gånger har det visat sig, att rekvisitioner — särskildt från mindre bibliotek på landsbygden — i fråga om vissa böcker bero på bristande kännedom för att icke säga fullständig okunnighet om deras innehåll, i det att en del rekvisitioner uteslutande grunda sig på annonser, bokförteckningar från förlag eller från bokauktioner o. s. v. I anledning häraf har förbundets bokförmedlingsbyrå under de senaste åren i förekommande fall fäst rekvisirents uppmärksamhet på att den eller den boken af byrån ansåges olämplig eller mindre lämplig för det afsedda ändamålet, men samtidigt meddelat, att boken i fråga skulle — därest rekvisitionen detta oaktadt upprepades — förmedlas till rekvisirenten. Emellertid har det, sedan dylika åtgärder från byråns sida först började vidtagas, visat sig nödvändigt att dessutom i en del fall bestämmt vägra förmedling af viss bok. Sådan vägran har i tvenne fall förekommit, sedan byråns styrelse fattat beslut i ärendet.

Det synes sålunda öfverstyrelsen själfklart, att censur måste utöfvas såväl rörande bokinköp till de bibliotek, om hvilka nu är fråga, som rörande redan befintlig litteratur i dylika bibliotek, för hvilka statsunderstöd första gången sökes.

Såväl i nu gällande föreskrifter (kungl. kungörelsen den 16 juni 1905) som i doktor Palmgrens förslag har behöfvat af censur blifvit beaktadt genom orden »böcker med osedligt innehåll må ej med bibliotek införlifvas».

Erfarenheten visar emellertid, att meningarna om hvad som bör förstås med »osedligt innehåll» äro synnerligen delade, och att exempelvis böcker af allmänt erkänt värde blifvit censurerade, därför att vederbörande funnit desamma äga »osedligt innehåll». Öfverstyrelsen anholder därför, att det nämnda uttrycket måtte utbytas mot något annat, som ger mindre rum för en godtycklig tolkning, samt vill för detta ändamål hemställa, att orden »böcker med osedligt innehåll» utbytas mot »böcker med osedligt syfte».

I afseende på censurfrågan anholder öfverstyrelsen emellertid att ytterligare få anföras följande. Det har upprepade gånger händt, att folkskoleinspektör afstyrkt ansökan om statsbidrag till bibliotek på grund däraf, att bokförteckningen upptagit »böcker med osedligt innehåll». För de sökande har det vid sådant förhållande, och äfven om de anmärkta böckerna snarast möjligt afförts ur biblioteket, varit omöjligt att förr än ett år senare komma i fråga till erhållande af statsbidrag. Enligt öfverstyrelsens mening borde — för att på alla sätt främja biblioteksverksamheten — till hvarje befogad anmärkning mot ett bibliotek snarast möjligt fogas åtgärder för rättelses vidtagande. Folkskoleinspektörerna torde därför

böra åläggas att, därest bokförteckning från anslagssökande bibliotek gifver anledning till anmärkningar i nu nämndt hänseende, bereda vederbörande tillfälle att ur biblioteket aflägsna de anmärkta böckerna, innan ansökningshandlingarna jämte folkskoleinspektörens yttrande öfversändas till Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande. Såsom ofvan nämnts synes anledningen till underhaltiga böckers befintlighet i ett bibliotek i åtskilliga fall vara — icke en bestämd smakriktning hos bibliotekets styrelse utan — bristande kännedom om böckernas innehåll eller också en, för sträfvandet att exempelvis genom gåfvor af böcker få biblioteket så rikhaltigt som möjligt, åsidosatt granskning af de skänkta böckerna.

Allmänna anstalter för bokförmedling.

Hvad beträffar de allmänna förmedlingsanstalterna, anhåller öfverstyrelsen att först få yttra sig i afseende på deras verksamhet gent emot de fasta biblioteken, hvaremot frågan om vandringsbiblioteken här nedan upptages under en särskild rubrik.

Sedan åtskilliga år har Folkbildningsförbundets bokförmedlingsbyrå utom sin befattning med vandringsbibliotek haft till uppgift

att meddela råd och upplysningar i allt, som rör det nu förevarande biblioteksväsendet;

att efter granskning af rekvisitioner förmedla inköp af böcker till nedsatt pris och ombesörja deras bindning;

att till ledning vid bokurval uppgöra, låta trycka och sprida bokförslag inom ramen af vissa penningbelopp från 50 till 1,000 kronor (dylika bokförslag bifogas);

att på begäran upprätta särskilda bokförslag inom ramen af viss anslagssumma för utvidgning af redan befintliga bibliotek med hänsyn till deras förutvarande bokförråd.

Däremot har bokförmedlingsbyrån aldrig ens försökt att upprätta tryckta bokförteckningar af större omfång till ledning vid bokinköp, detta dels af brist på arbetskrafter, dels på grund däraf, att sådana utgifvits såväl af studentföreningarna Verdandi och Heimdal som af Svenska sällskapet för nykterhet och folkuppfostran.

Afven om den föreslagna anordningen med särskilda konsulenter kommer till stånd, lära flertalet af ofvan anförda uppgifter alltjämt komma att åligga förbundets bokförmedlingsbyrå, därest den framdeles kommer att åtnjuta statsbidrag för bokförmedlingsverksamhet. Ty hur noggrant och i alla afseenden förstklassig en för de nu förevarande biblioteken afsedd bokkatalog må upprättas, så komma alltid flertalet mindre bibliotek att för bokurval behöfva dels de ofvan omtalade, tid efter annan revide-

rade eller förnyade bokförslagen inom ramen af olika, men bestämda penningbelopp, dels särskilda med hänsyn till redan befintliga bokförråd eller till ortsförhållanden eller speciella önskemål uppgjorda förslag.

Bokförmedlingsbyråns mest kräfvande arbete består just i att upprätta bokförslag, där hänsyn skall tagas till redan befintliga bokförråd eller där rekvirenten bland af byrån föreslagna böcker stryker ett större eller mindre antal, i hvilkas ställe byrån sedermera skall föreslå andra. Däremot är förmedlingen af rekvirerade böcker (med undantag af rekvisitionslistornas granskning) och besörjandet af deras bindning rena expeditionsgöromål.

Nu synes det ofta förekomma, att de på ett af byrån särskildt uppgjort, en eller flera gånger omarbetadt förslag upptagna böckerna af vederbörande rekvirent slutligen inköpas från annat håll, exempelvis från en antikvarisk bokhandel. De siffror, som utvisa sammanlagda priset å förmedlade böcker, äro sålunda långt ifrån adekvata uttryck för byråns arbetsprestationer under motsvarande tidsperiod. Någon ersättning för det med det särskilda bokförslagets upprättande och dess eventuella revidering förbundna arbetet har vid sådana tillfällen icke begärts och läser knappast kunna vare sig beräknas eller påräknas.

Däremot har bokförmedlingsbyrån ständigt räknat sig till godo en del af den rabatt, som de olika bokförslagen med växlande belopp beviljat vid försäljning till bibliotek, sålunda, att, då förlagens rabatt visar en medelprocent af omkring 27, så har byrån såsom provision behållit 10 % och lämnat boken till rekvirenten för ett i genomsnitt med 17 % rabatteradt pris. Likaså har förfarits i fråga om kostnaderna för bindning, hvilka byrån lyckats nedbringa så, att bindningen — oaktadt byrån äfven därvidlag räknat sig till godo 10 % — blifvit för åtminstone flertalet rekvirenter billigare än vid direkt hänvändning till bokbinderi med ett litet eller i alla fall tämligen begränsadt antal böcker.

Af ofvanstående torde framgå, att det i många fall blir de rekvirenter, som förorsaka byrån mindre arbete (expeditionsarbete), hvilka komma att betala det högre kvalificerade arbete, som kräves vid upprättande och revidering af bokförslag, hvilkas innehåll till äfventyrs levereras från helt annat håll än byrån.

Doktor Palmgren har nu bland annat föreslagit, att förmedling af de för statsmedel inköpta böckerna skulle ombesörjas kostnadsfritt, under det att för andra medel rekvirerade böcker skulle påläggas en mindre förmedlingsafgift. Från ingången af nästa år ämnar förbundets bokförmedlingsbyrå medgifva 20 % rabatt på alla böcker, oafsedt de växlande rabatterna hos olika förläggare.

Skulle nu den provision (af omkring 7 % på bokhandelspriset), som byrån sålunda kommer att räkna sig tillgodo under år 1912, helt eller delvis borttagas, så lär den därigenom förlorade inkomsten för byrån böra täckas af statsmedel. Frågan om förmedlingsavgiftens hela eller delvisa borttagande är således beroende af storleken på det belopp, hvarmed statsbidraget kommer att utgå till byråns bokförmedlingsverksamhet. För egen del ansluter sig öfverstyrelsen till förslaget om kostnadsfri bokförmedling, hvaremot för uppgörande af *särskilda* bokförslag en viss afgift borde få upptagas, beräknad efter exempelvis fem (5) % på det belopp, inom hvars ram bokförslaget har begärts.

Hvad beträffar *antalet* allmänna förmedlingsanstalter torde meningarna vara delade såväl angående behovet som lämpligheten af trenne sådana.

Enligt öfverstyrelsens mening bör — åtminstone till en början — endast en sådan anstalt tillerkännas statsunderstöd för bokförmedlingsverksamhet. (Annorlunda ställer sig frågan om antalet centrala anstalter för vandringsbibliotek, hvarom närmare här nedan).

En allmän anstalt för bokförmedling torde behöfva stå i ständig och direkt beröring med förläggarna; härvidlag är att märka, hurusom det ojämförligt största antalet förläggare hafva sin verksamhet i hufvudstaden. De fem anstalter, som för närvarande i bokförmedlingssyfte åtnjuta statsbidrag, äro alla belägna i Stockholm eller Uppsala. Doktor Palmgrens förslag innebär bibehållandet bland dessa af endast en dylik allmän förmedlingsanstalt (utom den för viss förening speciellt afsedda) i Stockholm samt förläggandet till södra och västra Sverige af en för hvardera af dessa områden. Emellertid torde kunna antagas, att åtskillig tid kommer att förflyta, innan dylika företag komma till stånd, om också det förefaller helt naturligt, att statsbidrag — där dylika anstalter komma att på enskildt initiativ igångsättas och visa sig vara af behovet påkallade — jämväl bör utgå till en allmän förmedlingsanstalt för södra och en liknande för västra Sverige.

På grund af de sålunda anförda skälen anser öfverstyrelsen, att tills vidare endast en allmän förmedlingsanstalt, förlagd till Stockholm, bör erhålla statsbidrag för både bokförmedlings- och för vandringsbiblioteksverksamheten.

För bokförmedlingsverksamhet lär *statsbidragets maximibelopp* böra sättas till fyratusen (4,000) kronor per allmän förmedlingsanstalt, därest trenne dylika komma till stånd, men till åtskilligt högre summa, så länge endast en sådan åtnjuter statsbidrag. Därutöfver tillkommer, hvad som

bör beräknas såsom ersättning från statens sida, därest förmedlingsafgifterna skulle komma att helt eller delvis borttagas.

Vandringsbibliotek.

Förmedlingsanstalter för enbart upprättande och uthyrande af vandringsbibliotek torde däremot böra snarast upprättas i Göteborg och i Lund (men eljest och tillsvidare endast i Luleå) samt understödjas med statsmedel. Såväl doktor Palmgren som de i föreläsningsfrågan under år 1910 tillkallade sakkunniga hafva framhållit nödvändigheten af föreläsningens verksamhetens intima förbindande med tillgång till litteratur i de vid föreläsningarna afhandlade ämnena, och därvid ha vandringsbibliotekens betydelse särskildt framhållits, hvadan öfverstyrelsen anser sig böra uttala den förhoppningen, att de i Göteborg och Lund verkande föreläsningabyråerna snarast gå i författning om att verksamhet af ifrågavarande art upptages på de båda nämnda platserna.

Hvad *statsanslaget* till vandringsbibliotek beträffar, torde dess *maximibelopp* (bortsedt från förhållandena i Luleå) böra sättas till tvåtusen (2,000) kronor per förmedlingsanstalt under förutsättning, att hyresersättning och frakter alltjämt utgå på samma sätt som hittills (tryckt meddelande om nu gällande villkor härvidlag bifogas). Skulle återigen, hvilket öfverstyrelsen förordar, doktor Palmgrens förslag om afgiftsfritt förhyrande af vandringsbibliotek samt ersättning för fraktafgifterna under förflutna året vinna afseende, så anser sig öfverstyrelsen, enligt den erfarenhet densamma vunnit, böra tillstyrka ett *maximibelopp* af minst tvåtusen femhundra (2,500) kronor per förmedlingsanstalt för nämnda ändamål.

Den viktiga frågan om upprättande af särskilda bokförråd, ur hvilka ett antal vandringsbibliotek »med rörligt innehåll» skulle kunna upprättas med hänsyn till olika föreläsningsföreningars terminsprogram, anser öfverstyrelsen böra tagas i noggrant öfvervägande. Den erfarenhet, som vunnits genom trenne försök i den vägen, har öfvertygat öfverstyrelsen om det högeligen önskvärda af en fortsättning men på samma gång om de afsevärda kostnader, hvarmed upprättandet af vandringsbibliotek med *rörligt innehåll* är förbundet.

De ofvan föreslagna *maximibeloppen* af statsanslag till vandringsbibliotek afsågo sålunda dylika bibliotek med fast innehåll. Skulle ett eller flera bokförråd, afseende föreläsningsföreningarnas behof, komma att upprättas, hvilket ur alla synpunkter vore högeligen önskvärdt, så torde emellertid dylika bokförråds första upprättande samt underhåll och utvidgning kräfvat afsevärda kostnader. Om exempelvis etthundra af de om-

kring femhundra statsunderstödda föreläsningsföreningarna skulle önska och kunna påräkna hvar sitt vandringsbibliotek samtidigt under en föreläsningstermin, så torde under förutsättning af *nyinköpta* böcker kostnaden härför böra beräknas till femtontusen (15,000) kronor eller 150 kronor i genomsnitt för hvarje bibliotek. Påföljande termin skulle väl största delen af bokförrådet efter nödvändiga omplaceringar kunna komma åtminstone 50 à 60 föreläsningsföreningar tillgodo, men med lika stor säkerhet torde bokförrådet då behöfva ökas för omkring femtusen (5,000) kronor. Öfverstyrelsen anser sig därför böra framhålla, att — om föreläsningens verksamheten något så när rationellt skall stödjäs genom tillgång på böcker — så måste åtminstone *ett centralt bokförråd* upprättas, uteslutande afsedt för de till föreläsningarna hörande vandringsbiblioteken med rörligt innehåll. För ett dylikt bokförråds upprättande bör beräknas tjugotusen (20,000) kronor första året och tiotusen (10,000) kronor årligen därefter för underhåll och utvidgning. Dylika centrala bokförråd borde förbindas med centralbyråerna inom föreläsningens verksamheten eller ett ensamt förläggas till Stockholm, för att stå alla landets föreläsningföreningar till tjänst.

Underdånigst

Folkbildningsförbundets öfverstyrelse:

EUGEN.

KNUT KJELLBERG.

RUBEN G:SON BERG.

C. J. STRÖMBERG.

HARALD LETTSTRÖM.

Stockholm den 14 nov. 1911.

Utlåtande från Sveriges storloge af I. O. G. T.

Till Konungen.

Sveriges storloges af I. O. G. T. studiekommitté har i skrifvelse från kungl. ecklesiastikdepartementet af 14 oktober 1911 anmodats inkomma med underdånigt utlåtande om doktor Valfrid Palmgrens »Förslag angående åtgärder, som från statens sida böra vidtagas för främjande af det allmänna biblioteksväsendet i Sverige».

Studiekommittén anser, att de förslag till hvilka doktor Valfrid Palmgren kommit i sin utredning både i fråga om de allmänna biblioteken, föreningsbiblioteken och biblioteksbyrån, i många afseenden äro synnerligen tillfredsställande, och att de, om de genomfördes, säkerligen i stort sedt skulle medföra goda resultat för biblioteksrörelsen i vårt land och äfven för folkbildningsarbetet i dess helhet.

Då studiekommitténs erfarenhet närmast rör föreningsbiblioteken, har den i all synnerhet gjort förslagen rörande dessa till föremål för sin granskning. I några detaljer har kommittén därvid kommit till annat resultat än doktor Valfrid Palmgren om de lämpligaste bestämmelserna.

Proportionerna för statsanslagen.

Detta gäller först i fråga om proportionerna för statsanslagen till föreningsbiblioteken (studiecirkelarna) och de allmänna biblioteken. Att dessa senare på grund af sin natur kunna göra anspråk på proportionsvis större anslag än föreningsbiblioteken är väl motiveradt. Men frågan är om skillnaden bör vara så stor som i utredningen föreslås. De allmänna biblioteken skulle enligt denna erhålla *lika mycket* i årligt statsanslag, som den summa de själfva anskaffa på annat håll, oafsedt om denna användes till bokinköp eller annat ändamål. Föreningsbiblioteken skulle däremot endast erhålla *hälften af den summa af på annat håll anskaffade medel*, som de under föregående arbetsår användt till bokinköp. Föreningsbiblioteken ställas dessutom vid beräkning af statsanslagen i betydligt ogynnsammare läge än de allmänna biblioteken, dels genom att de inte få upptaga andra utgifter än bokinköpen (t. ex. för katalogisering, bibliotekariefvode och hyra), dels genom att för statsanslaget inte beräknas samma års utan föregående års utgifter. Villigt erkännes, att det är så

godt som omöjligt att exakt beräkna studiecirkelars och föreningsbiblioteks bokutgifter under pågående arbetsår, och att det därför är nödvändigt att lägga föregående arbetsårs utgifter till grund för beräkningen. Men därigenom förlorar också centralorganisationen ett par hundra eller ett par tusen kronor årligen ur statsanslaget, beroende på studiecirkelverksamhetens storlek. I och för sig blir ju summan aldrig så betydande, men isynnerhet för en folkförening, som i stort sedt består af medlemmar ur de mindre bemedlade samhällsklasserna, blir skillnaden dock kännbar nog. Doktor Palmgren har också rätt i att utgifterna till annat än böcker äro obetydliga i studiecirkelarna och föreningsbiblioteken, men allt efter som biblioteken utvecklas, måste dessa utgifter dock ökas, i all synnerhet för anskaffande af tryckt katalog, hvilken ej kan undvaras för ett något så när utveckladt bibliotek, om det än inte har mer än några hundra band. Därför böra också, enligt studiekommitténs mening, utgifterna för tryckning af katalog få af studiecirkelarna medtagas vid beräkning af det statsunderstöd, hvartill de äro berättigade, i likhet med hvad hittills varit gällande för de statsunderstödda biblioteken.

Studiekommittén anser det hvarken nödigt eller lämpligt att sätta det verkliga understödet till föreningsbiblioteken till mindre än hälften af hvad de allmänna biblioteken ha rätt att erhålla. Genom att anslaget bestämdes till två tredjedelar af hvad cirkelarna själfva anskaffat till *föregående års* bokinköp, skulle det i verkligheten komma att gå upp till ungefär hälften af den summa, cirkelarna själfva anskaffa under *det löpande arbetsåret*, alltså bli proportionsvis hälften af hvad de allmänna biblioteken erhålla. Siffrorna från goodtemplarordens studieverksamhet lämna bevis härför.

Ar	Bokinköp	Statsunderstöd enligt doktor Palmgrens förslag (hälften af föregående års summa för bokinköp)	Statsunderstöd enligt principen två tredjedelar af föregående års summa för bokinköp
1902—03.....	700: —		
1903—04.....	1,000: —	350: —	466: 66
1904—05.....	2,500: —	500: —	666: 66
1905—06.....	6,081: 30	1,250: —	1,666: 66
1906—07.....	10,303: 50	3,040: —	4,054: 20
1907—08.....	16,605: 10	5,151: 75	6,869: —
1908—09.....	21,462: 15	8,302: 55	11,070: 06
1909—10.....	27,037: 18	10,731: 07	14,308: 10
1910—11.....	32,506: 77	13,568: 59	18,024: 78

Som synes stannar öfverallt ett statsanslag enligt doktor Palmgrens förslag långt under hälften af summan för enbart bokinköp. Ett statsanslag, beräknadt efter den andra principen, skulle visserligen under de tre sista åren ha något öfverskridit halfva summan för årets bokinköp, men om till denna lades äfven cirklarnas andra utgifter (för åren 1908—09 kronor 2,882: 58 och 1909—10 kronor 2,892: 33), skulle proportionen bli den beräknade.

Den sammanlagda höjningen i statsanslaget till föreningsbiblioteken skulle genom denna förändring i doktor Palmgrens förslag säkerligen inte väsentligt ändra slutsummorna: doktor Palmgren har beräknat 180,000 kronor i statsanslag till de allmänna biblioteken, 20,000 kronor till föreningsbiblioteken under de närmaste åren; summorna skulle, om studiekommitténs synpunkter vunne beaktande, på sin höjd förskjutas till respektive 175,000 kronor och 25,000 kronor. Dessutom motiverar den betydelse, som äfven doktor Valfrid Palmgren tillerkänner denna studiecirkelarnas biblioteks rörelse väl den här föreslagna höjningen.

Föreningsbibliotek utan studiecirklar.

Ehuru studiekommittén finner det välbetänt, att folkföreningarnas biblioteksverksamhet i allmänhet förenas med studiecirkelverksamhet på det sätt, doktor Valfrid Palmgren föreslagit, anser dock kommittén, att ett undantag bör göras. Här och hvar i landet, i synnerhet i några större städer, finnas föreningsbibliotek, som i storlek och betydelse kunna fullt jämnställas med äfven goda allmänna bibliotek och tillika fylla samma uppgift som dessa. Ett sådant bibliotek, hvars inköpssumma för böcker årligen uppgår till tusen kronor eller mer, bör anses väl värdt statsanslag, äfven om det inte är förenadt med någon studiecirkel. Några svårigheter torde ej uppstå för den princip, doktor Palmgren vill genomföra, om direkt statsanslag utbetalas till endast sådana föreningsbibliotek, som äfven åtnjuta kommunalt understöd. Detta villkor garanterar, att endast verkligt betydande föreningsbibliotek kunna ansöka om direkt statsanslag.

Inspektion öfver biblioteken.

Studiekommittén anser, att den inspektion öfver statsunderstödda bibliotek, som hittills utöfvats af folkskoleinspektörerna, hellre borde utöfvas af därtill utsedda ortsombud, emedan biblioteken på så sätt skulle kunna erhålla lättare tillgång till råd och ledning. Det torde inte behöfva möta större svårighet att numera finna för detta uppdrag lämpliga personer i skilda delar af landet.

Villkoret, att böcker af osedligt innehåll ej få införlifyas med biblioteken, är visserligen i och för sig befogadt, men erfarenheten har visat, att det vid tillämpningen kunnat vålla åtskilliga oegentligheter. Olika folkskoleinspektörer kunna ha högst olika uppfattning om sedlig och osedlig litteratur, och det är knappast välbetänkt att utan inskränkning låta deras subjektiva uppfattning i denna fråga afgöra, om ett bibliotek skall anses värdigt statsanslag eller ej. Exempel finnas på inspektörer, som vägrat tillstyrka statsanslagets utbetalande på nog lösa grunder. Enligt studiekommitténs mening borde i instruktionen för inspektörerna upptagas, att de inte borde vägra att tillstyrka anslag för bibliotek, som i stort sedt hade utmärkta böcker, endast därför att en eller annan bok kunde väcka betänkligheter, och att de vid utöfvandet af sin censur mera borde uppträda som rådgifvare än som domare.

Bearbetning af bibliotekens boklistor.

De af centralorganisationerna infortrade uppgifterna för statsanslags erhållande synas kommittén väl afvägda och motiverade utom i ett fall: de på sidan 215 omnämnda uppgifterna om hvilka böcker som inköpts för föreningens egna medel. Bearbetningen af de tusentals boklistorna från folkföreningarnas studiecirkelar för erhållande af de i detta fall afsedda uppgifterna skulle bli så tidsödande och betungande, att föreningarnas förtroendemän med den obetydliga ersättning de åtnjuta för sitt arbete ej skulle kunna åtaga sig den till sitt öfriga arbete. Äfven om centralorganisationerna befriades från detta betungande arbete, erhöle statens biblioteksbyrå dock dessa uppgifter i den mån de kunna anses nödvändiga, därigenom att *bokförmedlingsanstalterna* åläggas inkomma med förteckning på det antal exemplar af de olika böckerna, som de under året expedierat (sid. 227, 228 i doktor Palmgrens utredning). Visserligen får biblioteksbyrån inte därigenom uppgift på *alla* de af cirkelarna och föreningsbiblioteken inköpta böckerna, men det fåtal, som ej inköpts genom bokförmedlingsanstalterna, betyder så litet vid den statistiska bearbetningen af uppgifterna, att det inte kan motivera en så stor ökning i centralorganisationernas arbetsbörda, som förslaget i doktor Palmgrens utredning skulle medföra.

Bokförmedling och vandringsbibliotek.

I sitt förslag har doktor Palmgren sammanfört anstalter för bokförmedling och vandringsbibliotek (sid. 215—231) till en institution och för denna anordning anfört vägande skäl. Mot förslaget talar emellertid

afgjordt erfarenheterna om de svårigheter för en god och snabb bokförmedling, som mött de bokförmedlingsföretag, hvilka ej haft expeditionsbyrå i Stockholm för böckernas insamlande och utsändande till biblioteken. Och skulle de föreslagna bokförmedlingsanstalterna i Lund och Göteborg nödgas upprätta expeditionsbyråer i hufvudstaden, blefve detta säkert dyrbarare än att låta Folkbildningsförbundet i Stockholm öfvertaga hela bokförmedlingen till de allmänna biblioteken. Men anse de båda bildningsanstalterna i Lund och Göteborg det alldeles nödvändigt, att de äfven måste vara bokförmedlingsanstalter för att effektivt kunna sköta vandringsbiblioteksverksamheten, vill studiekommittén dock tillstyrka anordningen.

Däremot kan studiekommittén ej undgå att fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på inkonsekvensen i att ej tillstyrka samma anordning för studiecirkulans föreslagna bokförmedlingsanstalt. Denna tyckes dock jämte Folkbildningsförbundet ha de bästa förutsättningarna för att tillfredsställande kunna sköta vandringsbiblioteksverksamheten, äfven i öfverensstämmelse med de anvisningar doktor Palmgren gifvit i sitt förslag. Sveriges storloge af goodtemplarorden har också erhållit ett vackert erkännande i redogörelsen för vandringsbiblioteken (sid. 111). Intet hindrar heller, att goodtemplarordens bokförmedlingsanstalt, därest den blefve likställd med de andra, så småningom skulle kunna bilda det centralbibliotek, som doktor Palmgren anser vara nödvändigt för de anstalter, som skola handhafva vandringsbibliotek. Visserligen kommer ifrågakvarande bokförmedlings vandringsbiblioteksverksamhet att till synes vara af mera enskild natur än de öfrigas, men dess vandringsbibliotek äro alltid tillgängliga för allmänheten, och då äfven de öfriga bokförmedlingarna i många för att inte säga de flesta fall måste placera sina vandringsbibliotek hos föreningar, torde dessa ej nå ut till vidare kretsar af folket. Doktor Palmgrens kritik öfver det nuvarande systemet med vandringsbibliotek drabbar för öfrigt goodtemplarordens vandringsbibliotek i betydligt mindre grad än de öfriga. För det första har hyran för storlogens vandringsbibliotek ej satts högre än den af doktor Palmgren som skälig föreslagna, och nu utlånas biblioteken utan annan afgift än fraktkostnadens erläggande. Den effekt som doktor Palmgren vill vinna genom smärre och för hvarje särskild rekviert sammansatta bibliotek, nämligen starkare intresse för biblioteket, kan också vinnas genom en gång för alla fastställda bibliotek, om de blott äro tillräckligt stora. Därigenom blir litteraturen så rikhaltig, att den tillfredsställer fleras smak och således blir rikligt använd. På så sätt vinnes också en annan fördel, som de små, »tillfälliga» biblioteken ej äga. Doktor Palmgren anför som en varning ett till rallare i Boden afsändt bibliotek, som bl. a. innehöll »Sålunda talade Zarathustra» och »Bibeln

lära om Kristus». Detta bibliotek behöfde ej ha varit så olämpligt, endast det innehållit tillräckligt många band af för majoriteten af läsarna lämplig lättare litteratur. Ty det är inte för djärft att antaga, att *någon enda* af rallarna hade intresse af och vore mogen för en af de nämnda böckerna, och då hade biblioteket ej fyllt sin uppgift, om den saknats. Vandringsbiblioteken böra nämligen äfven tillgodose behofven hos *de få* bland publiken, om detta kan låta sig göra utan att träda de mångas rätt för nära. Goodtemplarordens bibliotek fylla dessa anspråk; de innehålla i allmänhet ungefär dubbelt så många band som andra bildningsorganisationers, t. ex. Folkbildningsförbundets, bibliotek, och ha därför flera band »lättläst» litteratur än summan af alla banden i de öfriga biblioteken. Olägenheterna med de stora vandringsbiblioteken är, att de bli färre, än om böckerna uppdelades på mindre bibliotek, men då de fasta bibliotekens antal är i så starkt stigande tack vare studiecirkelarna, är det ej så nödvändigt med många vandringsbibliotek. För studiecirkelarnas behof af sådana sörja i allt högre grad specialbiblioteken. Men naturligtvis är det synnerligen fördelaktigt, om vid sidan af dessa större vandringsbibliotek kan skapas ett centralbibliotek, hvarur bibliotek i enlighet med doktor Palmgrens förslag kunna upprättas. Därför vågar studiekommittén i underdånighet hemställa, att en studiecirkelarnas bokförmedling i fråga om understöd till vandringsbiblioteksverksamheten jämsättes med öfriga bokförmedlingar.

Hvad uppgifterna till biblioteksbyrån beträffar, hyser studiekommittén betänkligheter mot införande af de sid. 224 och 225 föreslagna »bokutlåningsböckerna». Med den erfarenhet studiekommittén har om svårigheten att få bibliotekarier för vandringsbibliotek att föra ännu enklare förteckningar öfver de utlånade böckerna ordentligt, tviflar kommittén på att de föreslagna »bokutlåningsböckerna» i någon större utsträckning skulle bli användbara för statistisk bearbetning. Däremot föras de enklare utlåningsjournalerna, som nu medfölja biblioteken, så pass ordentligt, att studiekommittén utan svårighet kan lämna de här ifrågasvarande uppgifterna för alla låneperioder biblioteken varit ute sedan första bibliotekets tillkomst — med undantag för en enda låneperiod, Det torde därför ej innebära någon risk att helt enkelt ålägga bokförmedlingarna att vid ansökan om anslag inlämna dessa uppgifter för föregående arbets(kalender)år.

Formuleringen.

Slutligen vill studiekommittén fästa uppmärksamheten på ett par otydligheter i formuleringen af doktor Palmgrens förslag. Af hela utred-

ningen framgår otvetydigt, att meningen är, att folkföreningarnas centralorganisationer skulle vid beräkandet af statsanslaget ha rätt att räkna med alla de medel, som af cirkarna utgifvits för bokinköp och bokinbinding, endast frånräknadt värdet af den inbundna litteratur, som centralorganisationen erhållit från staten för fördelning till cirkarna. Sidan 240 formulerar doktor Palmgren emellertid förslaget så, att föreningen »genom sin centralorganisation» skall tillskjuta minst två gånger så mycket som staten. Meningen är naturligtvis, som äfven framgår af sid 242 (där ordet »centralorganisation» utbyts mot »förening») att i dessa utgifter få inräknas allt hvad både centralorganisationen och dess underorganisationer och medlemmar kunnat hopbrunga för bokinköpet. Men detta bör också otvetydigt framgå ur formuleringen.

Sammanfattning.

Studiekommittén föreslår således med ofvanstående motivering i underdånighet följande ändringar i doktor Valfrid Palmgrens förslag:

1) att statsbidraget till folkföreningarnas biblioteksverksamhet får beräknas till två tredjedelar i stället för till hälften af hvad föreningarnas cirklar och bibliotek själfva offrat på bokinköp och inbinding samt tryckning af kataloger under nästföregående arbetsår;

2) att föreningsbibliotek, som åtnjuta kommunalt understöd, måtte sättas i tillfälle att erhålla sitt statsbidrag direkt, således utan skyldighet att mottaga det genom centralorganisationen;

3) att inspektionen ej bör åligga folkskoleinspektörerna utan uppdragas åt särskildt utsedda ortsombud;

4) att det villkor för statens understödjande af bibliotek, som ligger i stadgandet att »böcker af osedligt innehåll ej må med biblioteket införslivas», måtte närmare bestämmas i instruktionen för inspektörerna;

5) att det föreslagna villkoret om skyldighet för centralorganisationerna att uppgöra och till biblioteksbyrån inkomma med en förteckning på af cirkarna och biblioteken inköpt litteratur måtte utgå;

6) att bokförmedlingsbyrån för studiecirkarna i fråga om anslag till vandringsbibliotek måtte jämföras med öfriga statsunderstödda bokförmedlingar;

7) att krafvet på bokutlåningsböcker för vandringsbibliotek måtte utgå och ersättas med fordran på förteckning på boklånen ur vandringsbiblioteken, uppgjord på sätt som förmedlingarna finna för sig bekvämast;

8) att punkterna 3 och 4 sidan 240 sammanslås till en med följande formulering:

»att föreningen genom sin centralorganisation, sina underorganisationer och medlemmar under närmast föregående arbetsår anskaffat och för inköp och inbindning af böcker användt så stor summa, att det begärda statsanslaget uppgår till högst två tredjedelar af densamma. I denna summa får ej inräknas de böcker, som föreningen erhållit i statsbidrag enligt denna förordnings bestämmelser.»

9) att i punkten 7 sidan 240 uttrycket »af föreningens centralorganisation anslagna medel» ändras till »af föreningen anslagna medel».

Stockholm den 11 november 1911.

Underdånigst

Å studiekommitténs vägnar:

OSCAR OLSSON.

Goodtemplarordens studieledare.

Utlåtande från Stockholms Arbetarebiblioteksförbund.

Till Statsrådet och Chefen för Kungl. Ecklesiastikdepartementet.

Genom nådig remiss af den 14 oktober 1911 har styrelsen för Stockholms Arbetarebiblioteksförbund blifvit anmodad inkomma med underdånigt yttrande öfver filosofie doktor Valfrid Palmgrens »förslag angående de åtgärder, som från statens sida böra vidtagas för främjande af det allmänna biblioteksväsendet i Sverige».

Fullt inseende frågans stora omfattning håller styrelsen före, att doktor Palmgrens utredning dock skulle vunnit åtskilligt genom en mera koncentrerad och öfverskådlig framställning. Med denna reservation är styrelsen emellertid pliktig erkänna utredningens stora betydelse; de förslag, som i samband med densamma framkommit, äro i allmänhet särdeles beaktansvärda och styrelsen anser för sin del, att ett snart genomförande af de reformer doktor Palmgren påyrkat, ehuru i vissa fall under något ändrade former, otvifvelaktigt skall lända till stort gagn för den svenska biblioteksverksamheten.

Då styrelsen nu öfvergår till en närmare granskning af det föreliggande förslaget är det helt naturligt, att den först stannar vid den del af detsamma, som gäller *föreningsbiblioteken*, det område, där styrelsen genom mångårig verksamhet anser sig ha vunnit en viss erfarenhet.

Att mängden af små föreningsbibliotek i mycket hög grad orsakat den splittring af folkbiblioteksväsendet i Sverige, som utredningen konstaterar, och som länge varit ett bekant faktum, vill styrelsen icke förneka, utan instämmer helt med doktor Palmgren i den kritik, som på flera ställen i utredningen med fullt fog ägnas detta förhållande. Men ganska öfverraskande blir det då att finna, hurusom doktor Palmgren, i direkt strid med sina föregående uttalanden, i sitt förslag kommer med åtgärder, som långt ifrån att råda bot på den nuvarande splittringen, tvärtom skola i synnerligen hög grad befrämja densamma. Ty detta skall helt visst blifva förhållandet, om föreningsbiblioteksverksamheten för framtiden kommer att af staten understödjas på sätt som doktor Palmgren föreslår, d. v. s. genom anslag endast till under stora centralorganisationer arbetande *studiecirklar*. Att studieverksamheten inom Goodtemplarorden, till hvilken utredningen lämnar talrika hänvisningar, hittills lyckats vinna en god och vacker an-

slutning, kan dock inte vara skäl nog att söka pressa in all enskild biblioteksverksamhet i samma form. En jämförelse mellan Goodtemplarorden och exempelvis fackföreningsrörelsen framvisar genast en mängd olikheter. Goodtemplarordens loger, inom hvilka cirklarne arbeta, äro i allmänhet relativt små, de sammanträda i regel hvarje vecka, hvarigenom medlemmarna komma i ett mera familjärt umgänge med hvarandra, och de disponera i stor utsträckning egna lokaler. Därtill kommer, att nykterhetsföreningarna rekryteras af personer ur olika samhällsklasser, hvarigenom möjlighet vinnes att alltid hafva någon medlem med kompetens att fungera som ledare af föreningens bildningsarbete. Fackföreningarna däremot sammanträda mindre ofta, t. ex. endast en gång i månaden, i blott för gången hyrda lokaler, som därutöfver icke disponeras, och medlemmarna tillhöra alla den direkt kroppsarbetande klassen, hvadan man endast mera undantagsvis bland dem torde kunna finna någon kvalificerad studieledare.

Men lämnas äfven dessa olika förutsättningar ur räkningen, så återstår dock, att ett konsekvent tillämpande af förslaget bestämmelser om statsbidragets utgående endast till centralorganisationer med studiecirklar kommer att leda till en ännu större splittring än den, som nu förefinnes. Förutsatt att systemet med studiecirklar tvingas fram inom olika större, hela landet omfattande organisationer, blir ju resultatet det, att efter några år finnes på hvarje något så när folkrik plats ett bibliotek i hvardera af de olika nykterhetsföreningarna, ett bibliotek inom ungdomsrörelsens lokalafdelning samt därtill ett inom fackföreningen eller arbetarkommunen. Att dessutom i åtminstone många fall flera af dessa hvart för sig små bibliotek, med i regel samma böcker, komme att förvaras i samma lokal, goodtemplarhus eller Folkets hus, torde icke förbättra saken. Med detta har styrelsen icke uttalat sig emot cirkelverksamheten, där denna utan tvång eller större svårigheter kan bedrivas; men styrelsen håller före att statsbidrag må jämväl kunna utgå till hela landet omfattande föreningar, som understöd för bedrivande af allmän biblioteksverksamhet, äfven *utan* att denna är baserad på studiecirklar.

Äfven om styrelsen finner den föreslagna minimisiffran af 20,000 medlemmar något godtyckligt vald, så anser sig styrelsen dock inte böra yrka på någon ändring härutinnan. Men dess starkare vill styrelsen däremot framhålla nödvändigheten af att bidraget må utgå med högre belopp än det föreslagna. Folkföreningarna få för sin biblioteksverksamhet vidkännas en del kostnader, framförallt i fråga om lokalhyror och dylikt, som de allmänna kommunala biblioteken äro befriade ifrån. Rättvist torde vara, att beräkningen blir den, att statens bidrag utgår med två tredjedelar af

hvad föreningen själf under föregående år utbetalat till bokinköp, inbinding och kataloger. Det berättigade uti, att den sistnämnda utgiften äfven får medräknas lär väl icke kunna bestridas; ty det är ej nog med att biblioteket förvärfvar nya böcker, dessa böra också komma till lånarnes kännedom, hvilket lämpligast sker genom tryckt katalog.

Vidare anser styrelsen goda skäl tala för, att staten bör understödja sådana *föreningsbibliotek*, hvilkas verksamhet vunnit den omfattning, att de åtnjuta *kommunalt* understöd. Åtskilliga städer finnas, där man ännu saknar i verklig mening kommunala bibliotek, men där i stället större föreningsbibliotek arbeta med understöd af kommunens medel. Så är t. ex. ännu förhållandet i hufvudstaden. Att utestänga sådana bibliotek från rätten att ansöka om och uppbära statsbidrag kan icke vara rättvist, och står icke heller i samklang med hvad doktor Palmgren framhållit, nämligen att den från folkets själf utgångna biblioteks rörelsen bör understödjas.

Ett talande exempel i den riktningen utgör just Stockholms Arbetarebiblioteksförbund. Då detta för 30 år tillbaka bildades, lades redan från början centralisationsprincipen till grund för det hela, och det nya förbundet sammanslöt inom ramen för sin verksamhet flertalet af de då befintliga små fackföreningsbiblioteken, som förenades till ett gemensamt, hvarest efterhand äfven de öfriga med ett undantag uppgått. Nu står Stockholms Arbetarebibliotek med ett bokförråd af 25,000 volymer, och det har under sin verksamhet blifvit af stor och erkänd betydelse för biblioteks rörelsen icke endast i Stockholm, utan äfven på många platser i landet. Hade resultatet blifvit detsamma, om »utvecklingen» fått fortgå, med små och dåligt skötta bibliotek i hvar och en af de 140 föreningar, som äro anslutna till förbundet? Svaret är lätt att finna. Stockholms Arbetarebibliotek åtnjuter nu i kommunalt understöd 12,000 kronor om året, men skulle med bifall till doktor Palmgrens förslag oförändradt icke äga rätt att ansöka om något som helst anslag från staten. På samma sätt kommer det att ställa sig för rätt betydande, kommunalt understödda bibliotek i andra städer.

Styrelsen påyrkar sålunda, att kommunalt understödda föreningsbibliotek i städer må för erhållande af statsbidrag jämsställas med allmänna kommunala bibliotek.

Mot de uppställda villkoren i öfrigt är föga att erinra. Att böcker af osedligt innehåll ej må med biblioteken införlifvas är i och för sig fullt befogadt, men med den nuvarande formen för inspektion har erfarenheten visat att tillämpningen af denna bestämmelse vållat en del oegentligheter. Att utan vidare låta de olika folkskoleinspektörernas rent personliga uppfattning om hvad som är sedlig eller osedlig litteratur läggas till grund

för att anslag skall erhållas eller ej synes styrelsen mindre välbetänkt. Riktigast vore, att inspektören, om han finner anledning till anmärkning i detta afseende, innan han afger sitt utlåtande under hand meddelar bibliotekets styrelse eller föreståndare, om han anser skäl föreligga att någon eller några i sedligt hänseende tvifvelaktiga böcker böra aflägsnas ur bokförrådet.

Vidkommande *inspektionen* har förbundets bibliotekarie tidigare i skrifvelse till doktor Palmgren framhållit lämpligheten af att densamma uppdrages åt sakkunniga ortsombud. Inspektören bör icke endast vara till för att utöfva censur, utan han bör äfven kunna tjäna biblioteken till sakkunnig vägledning i hvad som rör deras verksamhet. Sådana inspektörer för vissa mindre distrikt borde helst tillsättas genom den blifvande biblioteksbyrån, hvilken byrå äfven bör utarbета behöflig instruktion för dessa ombud.

En statens *biblioteksbyrå* med de arbetsuppgifter och organiserad på sätt, som af doktor Palmgren föreslagits, blir enligt styrelsens mening en af de främsta faktorerna för främjandet af biblioteksverksamheten i landet. Detta ännu mer under förutsättning, att byrån och dess tjänstemän taga tillbörlig hänsyn till det egna landets förhållanden, så att man icke från början endast går ut ifrån, att allt skall göras om efter t. ex. helt amerikanskt system. Lämplig anpassning efter utländska förhållanden är därmed icke utesluten. En annan viktig förutsättning för ett godt resultat är, att de blifvande konsulenterna äga icke blott teoretisk utan jämväl *praktisk* insikt i vårt nuvarande folkbiblioteksväsen.

Vidkommande de föreslagna *förmedlingsanstalterna* i Göteborg och Lund kan anföras, att vissa svårigheter vid den direkta bokförmedlingen helt visst torde komma att uppstå, då ju de flesta bokförlagen äro att finna i Stockholm och alltså en besvärlig omgång i rekvisitioner icke kan undvikas.

I fråga om *vandringsbiblioteken* föreslår doktor Palmgren en särdeles stark centralisering. Att vissa fördelar därigenom skulle vinnas för denna verksamhet är helt naturligt, men äfven genom ett planmässigt samarbete mellan de anstalter, som nu förmedla dessa bibliotek, vore icke så litet till det bättre att vänta. Af de upplysningar från de olika anstalterna, som sammanförts i tabellen å sidan 112 framgår, att näst Folkbildningsförbundet kan *Stockholms Arbetarebiblioteksförbund* framvisa större frekvens med vandringsbibliotek än någon af de öfriga anstalterna. Förklaringen till detta kan sökas just i den af doktor Palmgren i annat sammanhang anförda fullt riktiga uppfattningen, att arbetarna i allmänhet hafva större intresse af hvad som göres icke endast för dem, utan äfven *genom* dem

själfva. En centralisering på ett fåtal förmedlingsanstalter bör likväl kunna medgifva utrymme för arbetarebiblioteksförbundets verksamhet på detta område äfven i fortsättningen. Utom de allmänna biblioteken af en gång för alla fastställd typ kan förbundet ur sitt 25,000 volymer starka bokförråd, om och när så begäres, mycket lätt sammanställa vandringsbibliotek lämpade efter särskilda intressen eller önskemål. Sedan några år tillbaka bedrifver förbundet därjämte utlåning af s. k. grenbibliotek, i den form, som vidkommande Luleå folkbibliotek vunnit doktor Palmgrens erkännande och vitsord.

Goda skäl tala sålunda för styrelsens hemställan, att Kungl. Maj:t måtte finna Stockholms Arbetarebiblioteksförbund fortfarande berättigadt att ansöka om och erhålla statsbidrag för upprättande af vandrings- och grenbibliotek.

Då styrelsen har anledning antaga, att de nu från olika håll inkommande anmärkningarna och önskemålen beträffande det föreliggande förslaget, komma att för slutlig granskning öfverlämnas till en fullt sakkunnig kommitté, får styrelsen härmed till besvarande af nådiga remissen hemställa:

1) att statsbidrag må utgå till hela landet omfattande föreningar, hvilka äga minst 20,000 medlemmar, som understöd för bedrifvande af biblioteksverksamhet, om denna är centraliserad under en af föreningens centralorganisation utsedd ledning,

2) att statsbidrag får beräknas till två tredjedelar af centralorganisationens och dess underafdelningars egna utgifter under föregående år till inköp och bindning af böcker samt till tryckning af kataloger,

3) att kommunalt understödda föreningsbibliotek i städer må för erhållande af statsbidrag jämsställas med allmänna kommunala bibliotek,

4) att inspektionen uppdrages åt af statens biblioteksbyrå för vissa mindre distrikt utsedda sakkunniga ortsombud, samt

5) att Stockholms Arbetarebiblioteksförbund må tillerkännas rätt att fortfarande ansöka om och erhålla statsbidrag för upprättande af vandrings- och grenbibliotek.

Stockholm den 13 november 1911.

Underdånigst:

Styrelsen för Stockholms Arbetarebiblioteksförbund.

EDV. JOHANSON.

Ordförande.

Fredr. Nilsson.

Bibliotekarie.

Utlåtande från Studentföreningen Verdandi.

Till Konungen.

Med anledning af det genom nådiga skrifvelsen af den 14 oktober 1911 till Studentföreningen Verdandis styrelse remitterade betänkandet af doktor Valfrid Palmgren, innehållande förslag angående de åtgärder, som från statens sida böra vidtagas för främjande af det allmänna biblioteksväsendet i landet, få vi underdånigast afge följande yttrande:

I enlighet med den i betänkandet föreslagna centralisationen af det allmänna biblioteksväsendet anse vi, att en dylik åtgärd skulle i stort sedt verka till främjande af biblioteksväsendets utveckling, men vilja vi erinra mot en del enskilda punkter.

Bestämmelsen vid punkt I mom. 3 i betänkandet synes oss erbjuda alltför ringa möjligheter till statsanslag åt de i mom. anförda föreningarna. Proportionen mellan eventuella statsanslag och de belopp föreningarna själfva måste tillskjuta anse vi sålunda böra ändras till föreningarnas fördel. Beträffande den minimistorlek, doktor Palmgren i detta mom. fixerat för statsunderstödda föreningar, anse vi oss blott böra påpeka, att Verdandi under sin bokförmedlingsverksamhet kommit i beröring med oftast på landsbygden belägna mindre bibliotek, hvilka ej kunna underordnas några större organisationers biblioteksverksamhet. Huruvida möjlighet finnes att låta dessa bibliotek uppgå i kommunala bibliotek kan vara tvifvel underkastadt. De kunna dock vara förtjänta af understöd, hvilket de emellertid enligt den föreslagna bestämmelsen vore undandragna.

Angående villkoren i punkt III för statsanslag synes oss formuleringen i mom. 4 innebära en alltför obestämd och till sina verkningar vidsträckt censur, som dock ej torde komma att drabba den slags litteratur, hvilken ensam borde censureras, nämligen kolportagelitteraturen, för så vidt öfver hufvud taget någon bestämmelse i antydd riktning är nödvändig.

Vid sin behandling af bokförmedlings- och vandringsbiblioteksrörelserna synes doktor Palmgren ej tillräckligt särskilja de från hvarandra dock så fristående verksamhetsgrenar, som dessa rörelser faktiskt äro. Hvad då först bokförmedlingsrörelsen vidkommer, tro vi oss kunna framhålla, att en centralisation, d. v. s. här inrättandet af en enda för hela riket gemensam anstalt, genom hvilken biblioteken till nedsatt pris kunde

erhålla och fylla sitt behof af litteratur, skulle vara uteslutande till gagn och besparing. Denna enda bokförmedlingsanstalt skulle naturligtvis bli förlagd till Stockholm, då ju där befinner sig den ojämförligt största delen af våra förlag. Det har just varit en af de mest tryckande olägenheterna i det nuvarande systemet med flera bokförmedlingsanstalter på olika platser i riket, att först måste de af biblioteken önskade böckerna af anstalten rekvireras från bokförlagen och tillfraktas densamma, hvarefter anstalten i sin tur har att afsända partiet till biblioteken, och således samma boksändning påläggas dubbel frakt. Men så skulle äfven nu bli förhållandet med de två af doktor Palmgren föreslagna mindre lyckligt lottade förmedlingsanstalterna, som ej skulle förläggas i Stockholm, hvilkas expedition följaktligen skulle bli afsevärdt fördröjd och invecklad. Ty förmodligen skulle de ej vara i stånd att ha inneliggande så enorma boklager, att de ej oupphörligt behöfde komplettera dem med sändningar från förlagen. Hvad vidare kostnaderna för en dylik statens förmedlingsanstalt angår, tro vi oss kunna yttra, att de utgifter, som staten för närvarande har i form af understöd till de enskilda bokförmedlingsanstalterna, ej skulle nämnvärdt behöfva öfverskridas, under det att de af doktor Palmgren föreslagna trenne utan tvifvel skulle ställa sig afsevärdt kostsammare. Utgifterna härvidlag äro lokal och personal, och att det härutinnan ställer sig billigare med en enda större än med trenne smärre anstalter är själfklart.

Man kan dock ej i detta sammanhang bortse från att de nuvarande bokförmedlingsanstalterna delvis hvar och en haft sin specifika kundkrets, som kanske skulle undandraga sig en statsorganiserad institution. En öfvergångstid, under hvilken de nuvarande anstalterna fortsatte sin verksamhet, kanske därför vore motiverad och till gagn för rörelsen.

Ofvanstående synpunkter beträffande centralisationen anse vi oss ej kunna lägga på vandringsbiblioteksrörelsen. Tanken på en statsorganiserad vandringsbiblioteks-rörelse förefaller oss riktig. Samtidigt synes oss likväl det nuvarande systemet böra bibehållas, då olika korporationer med olika åskådningar tillhandahålla vandringsbibliotek; att härigenom allsidigheten i rörelsen endast befrämjas, är tydligt. Vandringsbiblioteken enbart i statens hand kunde lätt utsättas för att mer eller mindre bli uttryck för härskande partiåskådningar och till följd däraf förlora sin popularitet hos låntagarna. Mot doktor Palmgrens åsikt angående det otillfredsställande urvalet af litteratur till vandringsbiblioteken torde kunna anföras, att åtminstone studentföreningarnas bibliotek stå som mönster ifråga om lämplig litteratur. För mindre vandringsbiblioteks-rörelsers föreståndare är det lättare att komma i kontakt med sin publik och kunna tillfredsställa dess kraf än för en aldrig så väl utbildad biblioteksman, som kanske skulle få sköta

hundredtals bibliotek. Mycket onödig formalism, pedanteri och byråkrati, som allvarligt skulle kunna skada ifrågavarande rörelse, som måste skötas på ytterst grannliga sätt, undvikas med det nuvarande decentraliserade systemet.

I motsats till hvad vi framhållit angående statens bokförmedlingsrörelse, förefaller oss vandringsbiblioteks rörelsen vara af den natur, att inrättandet af flera depåer för densamma blir af behovet påkalladt. Den senare är nämligen icke i samma mån som den förra beroende af förlagen men bör däremot gifvetvis ha nytta af en närmare beröring med kundkretsen. Depåer borde därför upprättas i olika delar af landet, t. ex. i Stockholm, Lund och, hvilket doktor Palmgren ej föreslagit, på åtminstone ett ställe i Norrland.

Rörande den af doktor Palmgren föreslagna inspektionen af kommunala bibliotek uttala vi vår farhåga, att på grund af det sätt, hvar på folkskoleinspektionen ofta utöfvas och under längre tid har utöfvats, denna inspektion skulle för biblioteks rörelsen bli af en ensidig och mindre lyckobringande natur, hvarför densamma bör öfverlämnas åt myndigheter af icke ecklesiastisk karaktär.

Upsala den 17 november 1911.

Å Studentföreningen Verdandis styrelses vägnar underdånigast:

ERIK B:SON LIND

Ordförande.

Emanuel Ohlon

Sekreterare.

Utlåtande från Studentföreningen Heimdal.

Till Konungen.

Styrelsen för studentföreningen Heimdal i Uppsala får härmed i underdånighet afgifva genom skrifvelse från Kungl. Ecklesiastikdepartementet af den 14 oktober 1911 infordradt utlåtande angående af fil. dr Valfrid Palmgren framställda förslag rörande de åtgärder, som från statens sida böra vidtagas för främjande af det allmänna biblioteksväsendet i Sverige.

Den del af förslaget, som berör föreningen Heimdals verksamhet, är närmast hvad som å sid. 216 ff. framställes rörande anstalter för bokförmedling och vandringsbibliotek. Skulle de här föreslagna åtgärderna blifva verklighet, så skulle den verksamhet af denna art, som bedrivits af föreningen Heimdal, såväl hvad angår det ekonomiska underlaget som med afseende på möjligheten att vara af någon själfständig betydelse i folkbildningsarbetet försättas i det läge, att den förmodligen snart måste upphöra. Dr Palmgren beklagar detta själf (s. 218) med hänsyn till, att det just är de af studentföreningarna Verdandi och Heimdal grundade anstalterna, som »gifvit uppslaget till förmedlingsverksamheten inom vårt folkbildningsarbete» och som under många år på den »nedlagt ett oegenlyttigt, uppoffrande arbete». »Men», fortsätter hon, »man torde vara skyldig att bortse äfven från sådana, eljest så berättigade hänsyn, när det gäller att vinna stora fördelar för själfva arbetet som sådant».

I denna allmänna princip kan föreningen Heimdals styrelse gifvetvis instämma; skulle verkligen folkbildningsarbetets syften bättre befordras genom den föreslagna åtgärden, så böra naturligtvis icke de äldre förmedlingsanstalterna stå i vägen. Det arbete, som bl. a. föreningen Heimdal utfört och ännu utför på bokförmedlingens område, har haft sin

stora betydelse som ett pionjärarbete; men numera, sedan starkare organisationer framträdt, som på ett effektivare sätt kunna taga verksamheten om hand, är det naturligt, att den frågan inställer sig, huruvida icke sådana sammanslutningar som Heimdal borde delvis draga sig tillbaka. Det kan nog också sättas i fråga, om en studentförening, som i allmänhet består af personer, hvilka ej kunna ägna hufvuddelen af sin tid åt dylikt arbete, bör sätta som sin uppgift att i längden uppbära en verksamhet af affärs- eller byråmässig art. Enligt styrelsens mening bör en studentförenings roll inom folkbildningsarbetet mindre vara att sköta dessa dagliga göromål, som framförallt kräva affärsvana och rutin, än att gifva och afprofva nya uppslag inom samma arbete, hvilkas utförande sedermera, om de visa sig profhålliga, i allmänhet med fördel kan öfverlämnas åt någon annan organisation med större ekonomiska och administrativa möjligheter.

Hvad särskildt beträffar bokförmedlingsverksamheten, hvilken enligt sin natur bör drivas »såsom bokhandel i stor skala», hvarvid sträfvandet att med största möjliga snabbhet och effektivitet tillmötesgå rekvirenternas kraf blir — praktiskt taget — den enda bestämmande synpunkten, torde det nog icke kunna förnekas, att ett ordnande af frågan enligt dr Palmgrens förslag skulle kunna medföra betydande fördelar. Styrelsen tänker härvid icke blott på de svårigheter med afscende på expedition o. d., som lätt nog inställa sig för en studentförening, utan äfven och framför allt på det betydelsefulla arbetet med bokförteckningar, bokförslag och andra dylika publikationer, hvilkas utgifvande i ständigt nya upplagor är ett oeftergifligt villkor för att denna verksamhet skall komma i flor. Sannolikt skulle detta arbete bäst kunna främjas genom att på sätt dr Palmgren föreslagit uppdragas åt en centralanstalt, inom hvilken dock representanter för de föreningar och organisationer, som förut varit verksamma på området, borde ha tillfälle att framlägga sina synpunkter och erfarenheter. Med hänsyn härtill torde det ock vara önskvärdt, att nämnda föreningar och organisationer finge fortfarande åtnjuta något statsbidrag för en friare och mera experimentell verksamhet inom denna gren af folkbildningsarbetet, på det att de ej måtte förlora kontakten därmed, en kontakt, som såväl för nämnda arbete som för dessa föreningar själfva allt framgent torde kunna vara af betydelse.

Beträffande vandringsbiblioteksverksamheten åter, i hvilken gren af folkbildningsarbetet föreningen Heimdal likaledes medverkar, torde det måhända icke vara lika gifvet, att en så sträng centralisering af densamma som den af dr Palmgren föreslagna skulle vara det lämpligaste. Visserligen kan det icke förnekas, att verksamhetens koncentrerande på en eller

ett fåtal rikare utrustade anstalter skulle kunna medföra vissa fördelar (särskildt med hänsyn till möjligheten att för tillfälliga ändamål af betydelse sammanställa vandrings- och »grenbibliotek»). Men fråga är, om ej dessa fördelar likaväl skulle kunna vinnas genom utvecklande af ett planmässigt samarbete mellan de olika förmedlingsanstalterna. De svårigheter, med afseende på expeditionens effektiva ordnande m. m., som yppa sig vid förmedlingen af bokinköp, framträda i betydligt mindre grad vid denna verksamhet: de rena expeditionsgöromålen äro härvidlag så enkla, att de t. o. m. vid en mycket intensiv verksamhet kunna fullt tillräckligt tillgodoses äfven af en studentförening. De erfarenheter, som föreningen hittills gjort med afseende på sina vandringsbibliotek, kunna ej heller sägas vara af den nedslående art, som blir det allmänna intrycket af dr Palmgrens inhämtade upplysningar rörande detta slags folkbildningsarbete.

Härtill kommer ytterligare en annan synpunkt. Låt vara att gifvetvis rekvirenternas särskilda önskemål äfven vid denna verksamhetsgren böra vara af betydelse, det ligger dock i sakens natur att här vida mer än vid förmedlingen af bokinköp förmedlingsanstalten har och bör äga tillfälle att göra vissa synpunkter gällande i fråga om urvalet, allra helst om vandringsbiblioteksverksamheten bedrifves så som den äfven enligt dr Palmgrens mening bör bedrifvas, d. ä. i samband med en systematisk studiekurs- och studiecirkelverksamhet, som lämpligen bör planeras af eller åtminstone i samråd med förmedlingsanstalten. I detta arbete har föreningen Heimdal redan tidigare deltagit och torde komma att deltaga ännu lifvigare i framtiden; men dess möjligheter att göra en insats på detta område, där den just i sin egenskap af en sammanslutning af studenter och universitetsmän tror sig hafva en särskild uppgift att fylla, skulle naturligtvis i hög grad äfventyras, om den på grund af ekonomiska svårigheter icke eller endast i begränsad mån skulle kunna upprätthålla sina vandringsbibliotek, som äro och böra vara detta arbetes ryggrad. Såvida man icke önskar ett byråkratiskt ensartadt snitt på den viktiga studiecirkelverksamheten, torde man enligt styrelsens mening böra vara försiktig med åtgärder, som kunna försvåra eller nästan omöjliggöra det fria initiativet på detta betydelsefulla område.

Föreningen Heimdals styrelse får alltså, med åberopande af de här angifna synpunkter och särskilda önskemål, i underdånighet tillstyrka dr Palmgrens förslag i hvad angår förmedlingen af bokinköp men däremot afstyrka det ifråga om vandringsbiblioteksverksamheten.

Underdånigst
GÖSTA THÖRNELL.

Edvard Söderberg.

Utlåtande från Föreståndaren för Hvilans vandringsbibliotek.

Till Konungen.

Anmodad att inkomma med underdånigt utlåtande rörande det af filosofie doktor Valfrid Palmgren den 28 september 1911 afgifna »Förslag till åtgärder, som från statens sida böra vidtagas för främjandet af det allmänna biblioteksväsendet i Sverige», får jag anföra följande:

Förslagets hemställan i hvad som rör statens understöd till *skolbibliotek* och »*kommunalt allmänt bibliotek*» synes mig väl motiverad såväl med hänsyn till den föreslagna storleken af statsbidraget som beträffande villkoren för åtnjutande af detsamma. Det från nuvarande bestämmelser mest afvikande af dessa villkor är, att statsbidraget må uppbåras endast i form af böcker. Detta synes mig innebära så stora fördelar med hänsyn till den garanti, det lämnar dels för ett godt bokurval i de särskilda biblioteken, dels för statsbidragets riktiga användning, att jag icke tvekar att förorda detsamma. Jag är sålunda öfvertygad om, att det skulle lända till stor fördel för biblioteksrelsens utveckling i vårt land, om förslagets hemställan i punkterna I, mom. 1) och 2) samt III A möjligast oförändrad vunne statsmakternas bifall.

Mera betänksamt måste jag ställa mig mot förslagets behandling af *föreningsbiblioteken*. Förf. har för att vinna en större och, det måste erkännas, rätt önskvärd koncentration i biblioteksväsendet, velat afskaffa det nuvarande statsunderstödet till bibliotek, som grundats och uppehållas af fristående föreningar, och föreslår statsunderstöd endast åt hela landet omfattande föreningar med minst 20,000 medlemmar. De bestämmelser, som i öfrigt föreslås för anslags erhållande, äro affattade med uteslutande hänsyn till en enda nu befintlig organisation nämligen Internationella Goodtemplarorden. Att dennas biblioteks- och studiecirkelverksamhet är förtjänt af statsunderstöd och ett betydande sådant, skall icke bestridas. Men det är svårt att inse, hvarför denna ordens folkbildningsverksamhet skall uppställas såsom den enda giltiga normen, då det ju låter tänka sig andra organisationsformer för en stor »folkförenings» arbete till bokläsnings främjande bland sina medlemmar än t. ex. genom studiecirklar.

Förf. har, synes det mig, underskattat de nu existerande föreningsbibliotekens betydelse. Min erfarenhet är den, att mångestades äro

dessas de bästa för allmänheten tillgängliga boksamlingar och på ej få ställen de enda, som verkligen äro att räkna med. Ännu länge torde man behöfva dem som ett nödvändigt komplement till de allmänna biblioteken, nödvändigt i synnerhet på de orter, där intresset för bibliotek är svagt eller obefintligt hos kommunala eller kyrkliga myndigheter, hvilket som bekant ingalunda är sällsynt. Förf. har själf (förslaget sid. 129) påpekat »den genomgående starkare tillväxten i fråga om föreningsbiblioteken, hvilket synes tyda på större intresse för bibliotekssaken inom de kretsar, där sådana verka, än från kommunernas sida». Skall detta intresse då stäckas och en lofvande utveckling afbrytas genom indragande af statsanslaget? *Atminstone borde föreningar, som upprätthålla bibliotek inom kommuner, där intet »kommunalt allmänt» bibliotek finnes, eller där detta ej kan uppfylla villkoren för statsunderstöds erhållande, allt framgent efter ansökan kunna förklaras likaberättigat med »kommunalt allmänt» bibliotek i fråga om rätt till statsbidrag.* Förf. anser, att den föreslagna bestämmelsen skall framtvunga en koncentration inom biblioteks-rörelsen sådan, att »så godt som hvarje svenskt bibliotek» skall kunna komma i åtnjutande af statsanslag (förslaget sid. 179). Det har icke lyckats henne att öfvertygande visa, på hvad sätt en dylik koncentration skall genomföras. Föreningar af sådan art som t. ex. arbetarföreningar, nykterhetsföreningar och föreläsningsföreningar kunna visserligen samman-sluta sig till större organisationer med det medlemsantal, som förslaget fordrar för statsunderstöds erhållande — hvad föreläsningsföreningar beträffar med deras i allmänhet mycket lösliga konsistens blir det i alla händelser mest en organisation till skenet — men de fristående föreningar, som bildats uteslutande för att upprätta ett bibliotek, ha ej samma möjligheter. Förf. anför (sid. 179) exempel på några sådana — långt flera kunde uppräknas — och hänvisar dem till att »söka sådan förbindelse med kommunen», att de kunna erhålla anslag som »kommunalt allmänna» bibliotek. Denna »förbindelse» skulle väl i regeln bli detsamma som ett öfverlämnande af biblioteket och dess framtida vård åt kommunala myndigheter, som kanske icke hade minsta intresse för institutionens vidmakthållande. Förf. synes mig i detta fall offra verkligheten för konsekvensens — d. v. s. centralisationens — skull.

Mindre lämpligt tyckes mig också att i fråga om anslag till de stora »folkföreningarnas» biblioteksverksamhet uppställa en viss minimisiffra (allra helst så pass hög som 20,000) för antalet medlemmar. Hur skall staten kunna kontrollera medlemsantalet? Och hvem borgar för att icke en på detta område verkligt förtjänstfullt arbetande »folkförening» på grund af tillfälliga omständigheter plötsligt kan se sitt effektiva medlemsantal

minskadt under 20,000-strecket? Den kan ju fortfarande utöfva en folkbildningsverksamhet, som är värd statsunderstöd, och som gagnar en stor allmänhet utanför föreningen.

Bland de önskemål, förslaget framför, är inrättande af en *statens biblioteksbyrå* säkert ett af de mest behjärtansvärda. Behovvet af en sakkunnig öfversta ledning af vårt allmänna biblioteksväsen är lika oafvisligt som det af en effektiv kontroll öfver till detsamma anslagna statsmedel. Ifrågasättas kan dock, om det är nödvändigt att skapa ett nytt ämbetsverk af den omfattning och till de kostnader, förslaget afser. De uppgifter, som skulle åligga denna biblioteksbyrå, kunde säkerligen något förnklas och till en del öfverflyttas på de trenne *allmänna förmedlingsanstalter* för bokförmedling och vandringsbibliotek, som förf. föreslår till erhållande af statsbidrag.

Till en början åtminstone kunde väl en bibliotekskonsulent jämte behöflig extra byråpersonal med lägre aflöning kunna förslå. Den därigenom uppkomna besparingen skulle kunna bli en säkert välbehöflig ökning i det efter mitt förmenande allt för knappt tillmätta anslag, förslaget afser åt de tre nyssnämnda förmedlingsanstalterna. Om dessa skola icke blott förmedla böcker utan äfven »bedrifva en systematiskt ordnad och väl planlagd vandringsbiblioteksverksamhet» hvardera inom sin landsdel, så kan jag ej förstå, hur ett belopp af sammanlagdt 12,200 kronor, som de enligt förslaget därtill skola dela med förmedlingsanstalten för studiecirklar och folkbibliotekets i Luleå vandringsbibliotek, skall räcka till. Åtminstone torde det bli svårt för den tilltänkta förmedlingsanstalten i Lund att med detta statsunderstöd som sin enda sannolika inkomst åstadkomma en vandringsbiblioteksverksamhet af det slag, som förf. i förslaget framställer som det enda rationella.

I sammanhang med sin hemställan om anslag till de tre förmedlingsanstalterna har förslagens författare uttalat som sin mening, att det hittills lämnade statsanslaget till andra vandringsbiblioteksinstitutioner skulle indragas. Bland dessa, som i likhet med föreningsbiblioteken skulle offras i centralisationens intresse, är äfven »Hvilans vandringsbibliotek för Skånes landsbygd». För att ej för mycket tala i egen sak skall jag härtill endast anmärka, att förf. väl lättvindligt har bagatelliserat detta biblioteks verksamhet. Eftersom vandringsbiblioteken ej anlitas af de skånska föreläsningföreningarna, »synas de icke vara af någon större betydelse», heter det (förslaget sid. 219). Att de skånska föreläsningföreningarna hittills icke annat än i sällsynta undantagsfall tagit någon som helst befattning med biblioteksverksamhet, är känt för alla, som gjort någon bekantskap med dem. Hvilans vandringsbibliotek har däremot sökt sin kundkrets

bland ungdomsföreningar och läseföreningar, på herrgårdar och militäretablissemment m. fl. platser, där allmänna bibliotek ej varit tillgängliga, något som förf. kunnat inhämta af till ansökningarna om statsanslag fogade redogörelser. — Förf. påstår vidare, att en folkhögskola »icke synes vara rätta institutionen att handhafva vandringsbibliotek». Må vara att den ej kan det i den omfattning, som en större förmedlingsanstalt med uteslutande uppgift häråt förmår. Men å andra sidan har folkhögskolan bättre tillfälle än en sådan anstalt att komma i direkt kontakt med landsbygdens befolkning och särskildt dess ungdom och kan därför, om än inom trängre gränser, utöfva en mera intensiv verksamhet i antydt syfte än en större central förmedlingsanstalt. Allt flera folkhögskolor hafva också, så mycket tillgångarna det medgifvit, börjat upptaga vandringsbiblioteken som ett led i sitt bildningsarbete. I några fall ha de därvid funnit understöd af landstingen.

Frånsedt de gjorda anmärkningarna vill jag för öfrigt på det liffigaste förorda förslaget väl motiverade och på förefintligt behof grundade hemställen. Det anslagsbelopp, som för biblioteksverksamhetens understöd kräfves af staten, är efter min öfvertygelse ingalunda för högt tilltaget i förhållande till den stora betydelse detta hos oss allt för länge försummade bildningsmedel måste anses äga för vårt folk.

Folkhögskolan Hvilan den 14 nov. 1911.

Underdånigst

E. INGERS.

Föreståndare för Hvilans vandringsbibliotek.

Utlåtande från Västra Sveriges Folkbildningsförbund.

Till Konungen.

Då Västra Sveriges Folkbildningsförbunds styrelse härmed i underdånighet aflämnar i skrifvelse af den 14 oktober infordradt utlåtande öfver Förslag angående allmänna biblioteksväsendet i Sverige, afgifvet den 28 september 1911, få vi förklara, att vi hafva föga att erinra mot förslaget i dess väsentliga delar.

För det första tillstyrka vi på det lifligaste förslaget om statsanslagets höjande. Beträffande dettas fördelning kunde väl någon betänklighet uppstå gent emot förslaget om statsbidrag för biblioteksändamål äfven till vissa, hela riket omfattande föreningar, som icke ha biblioteksverksamhet till sitt egentliga ändamål. Men då dels de villkor, som uppställas för dessa föreningars erhållande af statsbidrag, äro ägnade att förminska risken för ensidighet eller underhållighet i fråga om bokurvalet, och dels den föreslagna biblioteksbyrån äger att öfvervaka dessa föreningars verksamhet, torde förslaget äfven i denna del kunna tillstyrkas.

I den sid. 240 mom. 7 för föreningars studiecirklar föreslagna rätten att med studieledarens samtycke afhända sig böcker, hvilka erhållits som statsbidrag, skulle vi likväl önska den inskränkning, att dylikt afhändande ej må ske utan medgifvande af biblioteksbyrån eller någon dess ledamot.

Vidare instämma vi i yrkandet, att de bibliotek, som erhålla statsanslag, må kunna begagnas afgiftsfritt, samt att statsbidraget skall utgå i form af bundna böcker, af de respektiva biblioteken rekvirerade ur den katalog, som bör upprättas af biblioteksbyrån.

Som af ofvanstående framgår, anse vi det synnerligen viktigt, att, såsom föreslagits, en biblioteksbyrå inrättas, samt att denna bl. a. skulle ha att upprätta en förteckning öfver böcker, som äro lämpliga för folkbibliotek. Dock vilja vi ej förorda, att denna katalog skall uppställas enligt Dewey-Cutterska klassificeringssystemet. Mycket väl kan den åsyftade enhetligheten och öferskådligheten vinnas, utan att man behöfver tillgripa detta artificiella system, som från början inpressar det mänskliga vetandet i ett *bestämdt* antal fack, med lika många underafdelningar för hvart och ett af dessa, o. s. v. Ett enkelt system, kombineradt af bokstäfver och siffror torde göra tillfylles för klassificering och boksignering.

I fråga om centralanstalter för bokförmedling och vandringsbibliotek har förslaget enligt vår mening träffat en lämplig medelväg mellan den nu rådande alltför stora splittringen och en ifrågasatt fullständig centralisation genom att uppdelas verksamheten på tre (respektive fyra) anstalter, belägna i olika delar af landet. Den nuvarande konkurrensen på detta område, då icke blott så godt som hvarje län utan äfven flera föreningar ha hvar sina vandringsbibliotek, är snarare ägnad att förkväfa än att gagna bibliotekssaken.

Betänkandets skenbart radikala förslag till omläggning af vandringsbiblioteksrörelsen vilja vi desto hellre förorda, som vi själfva redan börjat att — vid sidan af den hittills gängse vandringsbibliotekstypen — dels upprätta specialbibliotek, dels utsända fria grupper af böcker, sammanställda enligt rekvirenternas önskningsar.

Det påyrkade större samarbetet med föreläsningsverksamheten har redan kraftigt förordats på folkbildningsmötet i Stockholm år 1910.

Göteborg den 7 november 1911.

Å Västra Sveriges Folkbildningsförbunds vägnar:

Underdånigst

ABRAHAM LANGLET

Ordförande.

S. Aberstén
Bibliotekarie.

Utlåtande från Excelsiorförbundets Folkbildningsbyrå.

Till Konungen.

Anbefalld att afgifva underdånigt utlåtande öfver »Förslag angående de åtgärder, som från statens sida böra vidtagas för främjande af det allmänna biblioteksväsendet i Sverige, afgifvet den 28 september 1911 af Valfrid Palmgren», får styrelsen för Excelsiorförbundets Folkbildningsbyrå mot benämda förslag i underdånighet göra följande erinringar:

att skolbibliotek såsom stiftadt och ordnadt för speciellt ändamål (skoländamål) icke synes böra förpliktigas vara tillgängligt äfven för allmänheten;

att beviljad statsbidrag må kunna utgå i kontanta medel, och i form af inbundna böcker endast under förutsättning, att de i betänkandet omnämnda katalogerna blifva af största möjliga omfattning;

att ledamotsantalet i »hela landet omfattande föreningar» bör sättas till »minst 15,000»;

att antalet allmänna förmedlingsanstalter för bokförmedling och vandringsbibliotek bör bestämmas till minst fem för hela riket; och

att anstalter af detta slag, som redan ett flertal år varit i verksamhet och åtnjutit statsbidrag, böra bibehållas vid denna förmån, för så vidt de i öfrigt uppfylla stadgade villkor.

Sköfde och Skara den 13 nov. 1911 .

Underdånigst

Styrelsen för Excelsiorförbundets Folkbildningsbyrå:

G. KRONLUND.

Axel Th. Wahlström.

Utlåtande från Folkbiblioteket i Luleå.

Till Chefen för Kungl. Ecklesiastikdepartementet.

Anmodade att afgifva yttrande öfver »Förslag angående de åtgärder, som från statens sida böra vidtagas för främjande af det allmänna biblioteksväsendet i Sverige, afgifvet den 18 september 1911 af Valfrid Palmgren», får styrelsen för Luleå folkbibliotek afgifva det yttrandet, att styrelsen för sin del intet har att erinra mot förslaget.

Luleå den 12 november 1911.

För Luleå folkbibliotek

Dess styrelse:

E. O. Hedlund.

Doris von Garrelts.

A. O. Wahlgren.

Otto Bohlin.

Selma Johansson.

I egenskap af första ersättare.

Öfversikt af domkapitlens anmärkningar om d:r Valfrid Palmgrens förslag.

De kommunala biblioteken. Intet domkapitel har haft något att invända mot de i förslaget framlagda synpunkterna för dessa biblioteks ordnande.

Endast reservationsvis ha yrkanden framställts om större biblioteksområden af en ledamot i Skara domkapitel och en i Strängnäs. Den förre uttalar sig för *stifts-* eller *länsbibliotek* med filialer och ombud i kommunerna. Dessutom anser en reservant i Strängnäs domkapitel, att i mindre städer det allmänna läroverkets bibliotek borde kunna utvidgas, så att det utom sin egentliga uppgift äfven kunde ersätta sådant skol- och kommunalt bibliotek, som föreslås i d:r Palmgrens utredning.

Skolbiblioteken. Mot förslagen till dessas utveckling har ingen anmärkning förekommit. Domkapitlet i Härnösand betonar nödvändigheten af att skolbiblioteken ordnas med uteslutande hänsyn till hvad som är lämpligast för skolungdomen, och att allmänheten bör få tillträde till dessa bibliotek endast i den mån detta kan ske utan förfång för skolungdomen.

Föreningsbiblioteken. Två domkapitel, *Karlstads* och *Kalmar*, hysa starka betänkligheter mot statens understödjande af dessa bibliotek på sätt, som föreslås i d:r Palmgrens utredning. Mot Karlstads domkapitels afstyrkande föreligger dock reservation från en ledamot.

En reservant i Skara domkapitel och en i Strängnäs' ställa sig också afvisande mot understöd till föreningsbiblioteken.

Biblioteksbyrån har väckt betänkligheter hos domkapitlen i *Skara*, *Västerås*, *Kalmar* och *Karlstad*, hvilka i stället tillstyrka anställandet af statskonsulent för biblioteksverksamheten.

Meddelandet af 18 timmars undervisning i ett skolbiblioteks rätta handhafvande åt eleverna i seminariernas högsta klass. Införandet af denna undervisning på seminariernas läsordning motsätta sig domkapitlen i *Skara*, *Västerås*, *Härnösand* och *Luleå*, hufvudsakligen emedan det torde bli svårt

att få plats till dessa timmar vid sidan af alla de öfriga ämnena i seminariernas afgangsklass.

Censuren öfver bibliotekens bokförråd. Domkapitlen i *Uppsala* och *Göteborg* yrka, att inga böcker af religionsfientligt innehåll böra få införlifvas med biblioteken, domkapitlet i *Skara* vill ha förbudet utsträckt till samhällsvådlig litteratur, och domkapitlet i *Lund* yrkar, att med biblioteken ej böra få införlifvas böcker, »som måste anses notoriskt oförståeliga för den publik, till hvars tjänst biblioteket närmast inrättats».

En reservant i domkapitlet i Strängnäs vill ha mera positiva bestämmelser i fråga om de böcker, som af staten i form af anslag skola öfverlämnas till biblioteken.

Anslagets utdelande i form af böcker anses af domkapitlen i *Västerås* och *Visby* opraktiskt och i vissa fall hindrande för biblioteksverksamhetens utveckling.

Anslagens storlek. Beträffande detta anser domkapitlet i *Skara*, att äfven för föreningsbiblioteken bör sättas ett maximibelopp, oah att skolbiblioteken böra i statsanslag kunna få påräkna högre belopp än det, de på annat sätt kunna åstadkomma. — *Kalmar* domkapitel påyrkar, att minimianslaget för skolbibliotek bör sättas till 25 kronor.

Öfversikt af folkskoleinspektörernas anmärkningar om d:r Valfrid Palmgrens utredning.

Kungl. Maj:ts befallningshafvandes utlåtanden åtföljdes af utlåtanden från 47 folkskoleinspektörer, hvarjämte K. B. i Malmöhus län upplyser, att samtliga folkskoleinspektörer i länet instämt i d:r Valfrid Palmgrens förslag, med undantag af att en önskat förändringar i förslaget om biblioteksbyrån.

Namn. Folkskoleinspektören K. Karlgren i Älfsborgs län har funnit, att församlingsbiblioteken varit bättre än de kommunala biblioteken, och anser därför, att namnet »allmänna kommunala bibliotek» bör ersättas med »allmänna bibliotek».

De kommunala biblioteken och skolbiblioteken. Folkskoleinspektören G. Kellström i Visby län hyser samma betänkligheter som K. B. mot ett ovillkorligt åtskiljande af skolbibliotek och kommunala allmänna bibliotek i små kommuner. Folkskoleinspektören J. Renvall i Älfsborgs och Karlstads län är af samma mening och anser, att i en liten kommun med endast skolbibliotek detta också bör få innehålla litteratur för vuxna och erhålla ett maximianslag på 400 kronor.

Folkskoleinspektören J. Bager-Sjögren i Norrköping anser, att äfven läroverksbiblioteken böra ställas under biblioteksbyrån, och att småskoleseminariernas bibliotek böra likställas med skolbiblioteken för statsanslags erhållande.

Föreningsbiblioteken. Två folkskoleinspektörer J. A. Franzén i Jönköpings län och Vitalis Karnell i Norrbottens, afstyrka anslag till föreningar, den senare, därför att han vill ha blott de tre stora hufvudformerna *skol-, allmänna och vetenskapliga bibliotek.*

Folkskoleinspektörerna C. R. Sundell i Östergötlands län och Ernst Westberg i Gäfleborgs län uttala sig för *önskvärdheten af att äfven lokala föreningar kunna få anslag till sin biblioteksverksamhet på platser, där kommunalt bibliotek ej finnes.* Den senare förordar anslag till hela landet omfattande föreningar med villkor, *att föreningens uppgift anses gagnelig*

för samhället. Dessutom påvisar han betydelsen af att arbetsgifvare upp-
rätta bibliotek för sina arbetare.

Folkskoleinspektören J. V. Jonsson i Örebro län anser, att statsanslag
ej bör lämnas endast till hela landet utan äfven till *hvarje län omfattande
föreningar* med biblioteksverksamhet.

Biblioteksbyrån. En folkskoleinspektör i Malmöhus län anser, att bib-
lioteksbyrån kan ersättas af ett biblioteksråd med en assistent. Af det
arbete, som skulle åligga byrån, kunde utarbetandet af normalkatalogen
öfverlämnas åt en tillfällig kommitté, utarbetandet af en läro- och hand-
bok i biblioteksskötsel åt en bibliotekstjänsteman. — Äfven folkskoleinspek-
tören J. A. Franzén i Jönköpings län anser, att byrån kan inskränkas till
två konsulenter. Folkskoleinspektören K. L. Österberg i Västerbottens län
visar med exempel från sitt distrikt hur oerhördt dyrbar en inspektions-
resa för konsulenterna måste bli.

Bokförmedlingen. Folkskoleinspektören J. Bager-Sjögren vill ha bok-
förmedlingen lagd under biblioteksbyrån.

Folkskoleinspektören Frans Hedberg i Västerbottens län anser en bok-
förmedlingsbyrå för Norrland önskvärd.

Tre folkskoleinspektörer anse de föreslagna bokförmedlingarna för få:
A. Thörn i Kalmar län vill ej inskränka på de för närvarande arbetandes
antal, T. Torbiörnson i Göteborgs och Bohus län anser, att hvarje riks-
förening bör ha sin egen bokförmedling, och Joel Olsson Garpe i Koppar-
bergs län är också betänksam mot de få förmedlingsanstalterna.

Undervisning i seminarierna om skötseln af skolbibliotek. Folkskole-
inspektören Th. Brandt i Kristianstads län föreslår, att tillfälle till sådan
undervisning skall lämnas endast i de seminarier, hvilkas lärarekollegier
anhålla om den, folkskoleinspektörerna K. Karlgren och E. Jungner i
Älfsborgs och Skaraborgs län föreslå 12 timmars undervisning i stället för
18, folkskoleinspektören E. Th. Hedelin i Örebro län anser, att seminariets
lärare själfva kunna ge kurser i ämnet, och folkskoleinspektören Rob.
Johansson i Jönköping anser, att seminariets bibliotekarie bör kunna med-
dela denna undervisning.

Folkskoleinspektören J. V. Jonsson i Örebro län anser, att då kurserna
för utbildandet af bibliotekarier väl måste förläggas till Stockholm, stipen-
dier böra anslås, för att landsortens bibliotekarier måtte sättas i tillfälle
att besöka kurserna.

Inspektionen och K. Bfhdes utlåtande öfver ansökningshandlingarna.
Folkskoleinspektören Gust. Leffler i Kronobergs län föreslår, att endast in-
spektionen af skolbiblioteken bör åligga folkskoleinspektören. Den öfriga
inspektionen bör läggas på lokala ombud under biblioteksbyrån, t. ex. bib-

liotekarierna ute i landet. Folkskoleinspektörerna böra befrias från denna inspektion, emedan deras råd vid bokinköp ej behövas, sedan en normal-katalog upprättats, och emedan de ej äro utbildade i biblioteksteknik.

Den dubbelgranskning af handlingarna, som skulle bli följden af att både inspektörer och K. Bfhde skulle afgifva utlåtanden, anse folkskoleinspektörerna J. A. Franzén i Jönköpings län, Th. Brandt i Kristianstads län och E. Th. Hedelin i Örebro län onödig.

För att inspektionen skall bli verkligt effektiv anser folkskoleinspektören Teodor Torbiörnson det vara nödvändigt, att biblioteken åläggas insända sina handlingar i dubbla exemplar, hvaraf ett behålles af inspektören, och folkskoleinspektören Edv. Torell i Älfsborgs län yrkar, att biblioteken skola åläggas katalogisera och föra inköpsjournal efter fastställda formulär.

Censur. I gemensamt utlåtande ha folkskoleinspektörerna K. Karlgren och E. Jungner i Västergötland yrkat, att samhällsvädlig litteratur ej skulle få införlifvas med biblioteket, och att af socialistiska och samhällsfientliga idéer genomsyrad och ledd förening ej skulle komma i åtnjutande af statsanslag. Deras erfarenhet af hvad som kan bjudas äfven af förmedlingsanstalter tvingar dem vidare att betona, »att om statens medel må bestämmas med urskillning, då fråga är om namn på förläggare, författare och förmedlare — Bonnier, Wicksell, K. E. Forsslund, Fr. Steenhoff, Verdandi t. ex. och många andra förutom af d:r Palmgren nämnda.» Studiecirkulärnas listor böra insändas under pågående arbetsår, innan böckerna öfverlämnas till biblioteket.

Folkskoleinspektören Ernst Westberg har ur bibliotek aflägsnat äfven sådana vetenskapliga böcker som »Kärlekslifvet i naturen» af Bölsche och »Könslifvet och dess lagar» af Anton Nyström efter att ha rådfört sig med prof. Henschen och med d:r Henrik Berg, som afrådt dessa böckers tillhandahållande i biblioteken, och han vill, att dylika böcker skola förbjudas i biblioteken. För undvikande af att olämpliga böcker anskaffas till biblioteken bör i regel vid *alla* bokinköp statens normalkatalog följas. Önskar något bibliotek gå utanför ramen af den officiella bokförteckningen vid sina bokinköp, skall boklistan insändas till inspektören, som skall granska den *före* inköpet af böckerna. Till yttermera visso bör hvarje bibliotek, som kommit i åtnjutande af statsanslag, vara skyldigt att hvarje år insända uppgifter om sin verksamhed, oafsedt om statsanslag sökes eller ej.

Folkskoleinspektören Gust. Leffler i Kronobergs län påvisar inspektörens svåra ställning, då det gäller bestämmelsen om den osedliga litteraturen. Här är det helt och hållet folkskoleinspektörens subjektiva omdöme, som

blir afgörande; några prejudikat finnas icke. Bäst vore att lägga censuren i biblioteksbyråns hand, då den blefve enhetlig och finge större auktoritet.

Öfriga villkor för anslags erhållande. Folkskoleinspektörn C. R. Sundell i Östergötland anser, att staten med de i d:r Palmgrens utredning uppställda villkoren kan riskera att *ensam* få bekosta hela bokbeståndet åtminstone i en del små bibliotek. Därför borde det stadgas, att af församlingens och kommunens bidrag minst hälften skulle tagas i anspråk för bokinköp. Hyra borde ej få tagas med i beräkningen för statsanslags erhållande, om ej kommun och församling måste kontant erlægga sådan.

Folkskoleinspektör G. Kellström anser, att biblioteken böra inlämna förteckning äfven på den litteratur, som ej inköpts för statsanslaget.

Anslagets utdelande i form af böcker afstyrkes af folkskoleinspektörerna D. Viotti och Hj. Strömer, hvad de kommunala biblioteken beträffar. Den förre anser, att anslaget bör utgå i penningar till de kommunala bibliotek, som så önska; den senare ifrågasätter, att de skulle kunna få t. ex. halfva anslaget kontant efter pröfning i hvarje särskildt fall.

Folkskoleinspektörens K. Lor. Österberg i Västerbottens län afstyrker också denna anordning, dels därför att biblioteken ej böra beröfvas tillfället att på bokauktioner och privat väg erhålla böckerna 50—60 % billigare, dels på grund af hans (för öfrigt felaktiga) tolkning, att konsulenterna i biblioteksbyrån enligt d:r Palmgrens förslag skulle ha rätt att välja litteraturen, då det ej vore alldeles otänkbart, att någon af dem kunde vilja göra propaganda för t. ex. socialdemokratiska eller religionsfientliga åskådningar.

Anslagens storlek. Folkskoleinspektören J. Bager-Sjögren i Norrköping anser, att om en kommun innefattar flera församlingar, bör hvar och en af dessa ha rätt att erhålla statsanslag.

Folkskoleinspektören Th. Brandt i Kristianstads län vill sätta maximibeloppen för skol- och kommunala bibliotek till resp. 100 och 250 kronor och minimibeloppet till hela landet omfattande föreningar till 2,000 kronor. — Folkskoleinspektören Sam. Dahl i samma län vill ha ett maximibelopp bestämdt för statsanslaget till riksföreningar.

Folkskoleinspektören Teodor Lindqvist föreslår, att statsanslag skall beräknas proportionsvis högre för skolbibliotek än för andra bibliotek, och folkskoleinspektör M. J. Jonsson i Gäfleborgs län föreslår högre anslag än 150 kronor till skolbibliotek för uppmuntrande af klassbiblioteken, hvilkas inrättande blir synnerligen betungande i skolor med många klasser.

Kostnaderna för staten. Folkskoleinspektören C. R. Sundell tror inte, att anslagskrafven på lång tid bli så höga, att den af d:r Palmgren före-

slagna summan, 250,000 kronor, uppnås, utan anser, att förslagsanslaget till en början kan sättas till 150,000 kronor.

Folkskoleinspektören Th. Brandt fruktar, att ett så högt biblioteksanslag som det af d:r Palmgren föreslagna skulle medföra nedpressning af anslag till andra bildningsföretag.

Folkskoleinspektören Edv. Torell i Älfsborgs län anser det inte möjligt att genomföra hela omläggningen på en gång och föreslår att i den nuvarande författningen göra den förändringen, att föreningsbibliotek med delvis samma område ej skola få fullt statsanslag. — Folkskoleinspektören Å. Belfrage i Skaraborgs län anser, att nyttan af biblioteken ej skulle motsvara de stora utgifterna, och att vi ännu ha allt för liten erfarenhet af verkningarna af 1905 års förordning.

Öfversikt af Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes anmärkningar om d:r Valfrid Palmgrens utredning.

De kommunala biblioteken och skolbiblioteken. Mot de föreslagna anordningarna för dessa slag af bibliotek ha endast ett par anmärkningar gjorts, rörande statsanslagets storlek (se nedan). K. Bfhde i *Visby* hyser dock betänkligheter mot ett ovillkorligt åtskiljande af skolbibliotek och kommunala allmänna bibliotek i små kommuner.

Föreningsbiblioteken. Mot statsanslag till hela landet omfattande folkföreningar uttala sig K. Bfhde i *Uppsala*, *Örebro* och *Gäfle*. K. Bfhde i *Uppsala* anser, att dylikt statsunderstöd lätteligen får utseende af subvention åt ett visst parti. Däremot böra, enligt K. Bfhde, de lokala biblioteks-föreningarna fortfarande understödjas, då det inte är tilltalande att genom anslagsbestämmelserna framtvinga deras öfvergång till verkliga eller skenbara institutioner. — K. Bfhde i *Örebro* afstyrker anslag till hvarje slag af föreningsbibliotek. Genom att samla intresset omkring de kommunala biblioteken får man dessa starka, och de bli på så sätt till den bästa nyttan äfven för föreningarnas medlemmar.

Biblioteksbyrån. K. Bfhde i *Jönköping* och i *Örebro* anse, att biblioteksbyrån kan ersättas med ett par konsulenter. K. Bfhde i *Uppsala* är benägen att anse mera önskvärdt, om genom den erforderliga centralledningens förbindande med Kungl. Biblioteket eller på annat sätt sammanhanget mellan de hufvudsakligen för vetenskapligt ändamål afsedda biblioteken och de här afsedda kunde, åtminstone i någon mån, befästas.

Bokförmedlingen. K. Bfhde i *Göteborgs* och *Bohus län* anser, att den af biblioteksbyrån utgifna katalogen bör upptaga de pris, till hvilka bokförmedlingarna skola vara skyldiga att anskaffa böckerna. K. Bfhde i *Umeå* anser en särskild bokförmedling i Norrland för dess bibliotek vara af behovet påkallad.

Undervisning i seminarierna om skötseln af skolbibliotek anser K. Bfhde i *Örebro* kunna meddelas på billigare och lämpligare sätt än det i utredningen föreslagna. K. Bfhde i *Jönköping* anser, att denna undervisning bör kunna meddelas af seminariets bibliotekarie.

Inspektion. K. Bfhde i *Falun* anser det ej nödvändigt att uppdraga inspektionen åt endast folkskoleinspektörer.

K. Bfhdes befattning med ansökningshandlingar. K. Bfde i *Nyköping, Västerås, Jönköping* och *Umeå* anse det onödigt, att K. Bfhde granskar ansökningshandlingar, då de dock komma att granskas af annan myndighet (biblioteksbyrå eller konsulent). K. Bfhde i *Jönköping* anser, att K. Bfhde endast bör få yttra sig om behöfligheten och nyttan af de bibliotek, som på de olika platserna inlämna ansökan om statsanslag. — K. Bfhde i *Göteborg* önskar, att tiderna för ansökningshandlingarnas ingifvande till och afsändande från K. Bfhde sättas till 1 juli och 1 augusti i stället för 15 juni och 15 juli, enär tiden från kyrkostämmornas och stadsfullmäktiges sammanträde i maj för granskning af revisionsberättelserna till 15 juni synes väl knapp för iordningställande och insändande af nödiga handlingar.

Villkor för anslag. K. Bfhde i *Jönköping* anser, att för erhållande af statsanslag fortfarande bör fordras, att vederbörande skoldistrikt, kommun eller förening skola till inköp eller inbindning af böcker samt tryckning af katalog anslå minst lika stort belopp som statsanslaget. — K. Bfhde i *Visby* anser, att förteckning bör infordras äfven på den litteratur, som ej inköpts för statsanslaget.

Anslagen. K. Bfhde i *Visby* anser det minimibelopp, som fordras af kommunen för statsanslags erhållande, vara för betungande för små kommuner. — K. Bfhde i *Västernorrlands län* anser maximibeloppet för statsanslag, 500 kronor, vara för högt tilltaget. — K. Bfhde i *Örebro* önskar, att i större skoldistrikt med flera skolor hvarje skola skall vara berättigad att erhålla statsanslag, hvilket minimibelopp bör sättas till 15 kronor, maximibelopp till 100 kronor.

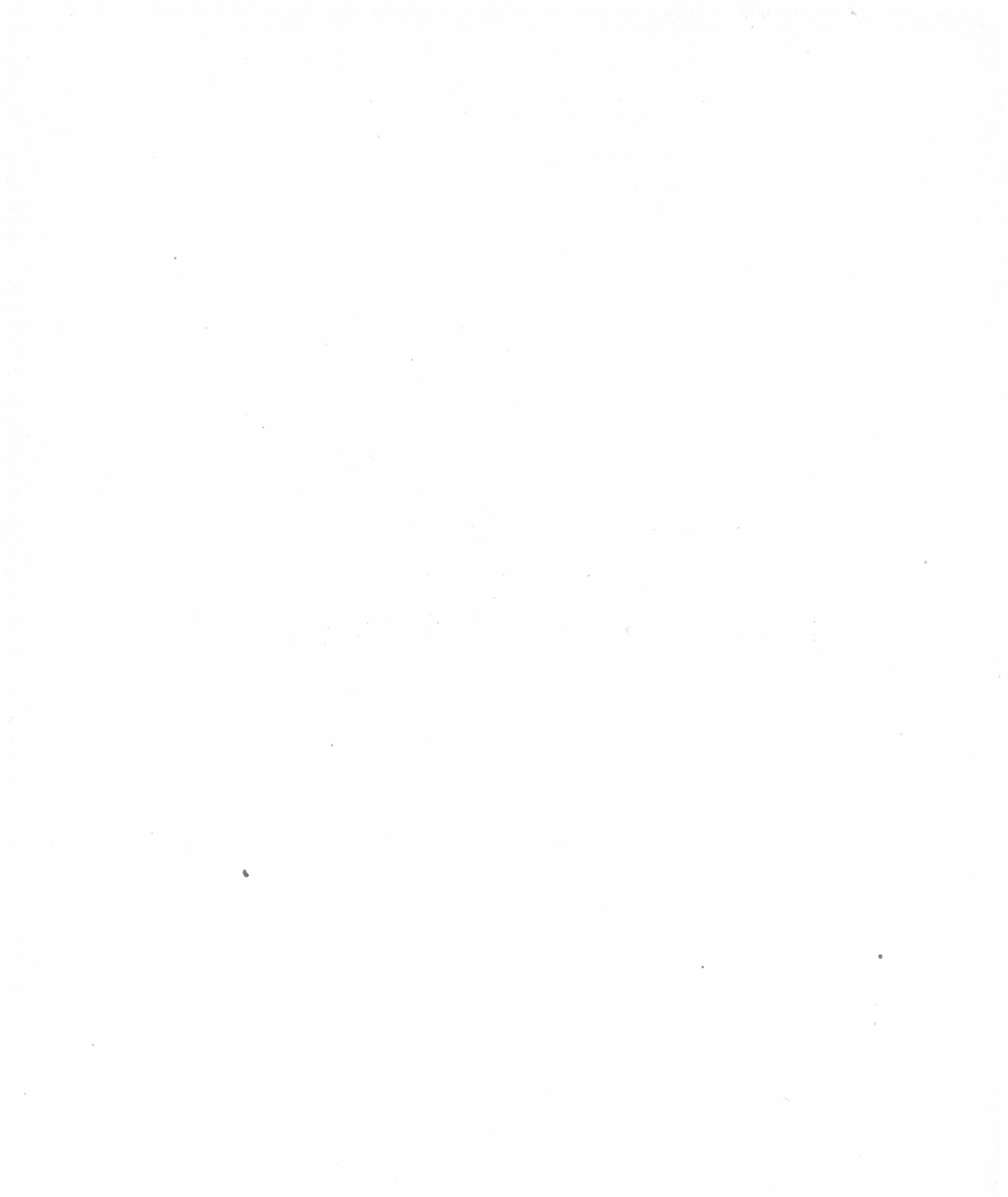
Namn. K. Bfhde i *Jönköping* anmärker, att benämningen »allmänna bibliotek» ej synes vara väl vald för de kommunala, enär det namnet kan gifvas åt alla offentliga bibliotek och arkiv. I stället föreslås namnet *kommunalbibliotek*, samt att 2 § 2 mom. i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd äfvensom 1 § 5 mom. i instruktionen för folkskoleinspektörer ändras i öfverensstämmelse därmed.

Kostnaderna. K. Bfhde i *Mariestad* anser, att utgifterna bli för stora i förhållande till nyttan af den föreslagna utvecklingen, och att tillräcklig erfarenhet ej vunnits af 1905 års förordning; K. Bfhde i *Jönköping* fruktar, att ett så stort anslag som 250,000 kronor till biblioteken skall medföra svårighet att lämna ytterligare bidrag för utvecklingen af vårt viktigaste folkbildningsmedel, folkskoleundervisningen, och K. Bfhde i *Västernorrland* anser, att förslagets antagande skulle medföra så väsentlig höjning i an-

slaget till biblioteksväsendet, att det torde kunna ifrågasättas, huruvida det bör i sin helhet på en gång genomföras.

Öfriga K. Bfhde, som afgifvit särskildt yttrande om kostnaderna, anse biblioteken vara af den betydelse, att den stora höjningen i anslaget är väl motiverad. K. Bfhde i *Örebro* ifrågasätter, om inte anslaget till föreläsningens verksamheten kunde afknappas i samband med ökningen af anslaget för biblioteksväsendet, hvilket dock måste anses vara af den största betydelsen.

KUNGL. MAJ:TS
NÄDIGA
KUNGÖRELSE
ANGÅENDE
UNDERSTÖD ÅT FOLKBIBLIOTEK

KUNGL. MAJ:TS NÅDIGA KUNGÖRELSE
angående understöd åt folkbibliotek;

gifven Stockholms slott den 16 juni 1905.

Vi OSCAR, med Guds nåde, Sveriges, Norges, Götes och Vendes Konung, gøre veterligt: att sedan Riksdagen, med anledning af Vår i ämnet gjorda framställning, dels medgifvit, att understöd af statsmedel finge, enligt de närmare bestämmelser Vi kunna finna lämpligt meddela, utgå för upprättande och underhåll af vissa slag af folkbibliotek under vissa angifna villkor, samt att understöd af statsmedel finge enligt Vårt bestämmande jämväl tilldelas vissa centrala föreningar, dels ock, för att till angifna ändamål användas, på ordinarie stat under riksstatsens åttonde hufvudtitel beviljat ett förslagsanslag, med titel: »Understöd åt folkbibliotek», å 60,000 kronor, hafve Vi, med godkännande af Riksdagens beslut i hvad det skiljer sig från Vår framställning, funnit godt förordna:

A) att understöd af statsmedel till ett belopp af högst 75 kronor, för år räknadt, må utgå till skoldistrikt utom Stockholm och Göteborg samt till territoriell församling i nämnda städer för upprättande och underhåll af församlingsbibliotek, till lands- och stadskommun för upprättande och underhåll af kommunbibliotek äfvensom till lokala föreningar, hvilka af Oss förklaras härutinnan likställda med skoldistrikt eller kommun, för upprättande och underhåll af föreningsbibliotek, under följande villkor:

1) att, då statsbidrag samtidigt utgå till såväl kommun som skoldistrikt, hvilka sammanfalla med hvarandra eller af hvilka ettdera området utgör en del af det andra, bidragens sammanlagda belopp ej må öfverstiga 75 kronor;

2) att föreningsbiblioteks angelägenheter vårdas af en styrelse, som utgöres af fem af föreningen valda ledamöter;

3) att biblioteksstyrelse för hvarje bibliotek utser föreståndare eller bibliotekarie, som handhafver den närmaste skötseln af boksamlingen och däröfver upprättar katalog;

4) att bibliotek är uppställt i lämplig lokal och regelbundet vissa tider i veckan kostnadsfritt eller mot låg afgift hålles tillgängligt för allmänheten inom bibliotekets verksamhetsområde;

5) att bibliotek hålles försäkradt mot eldskada;

6) att böcker af osedligt innehåll ej må med bibliotek införlifvas;

7) att beviljad statsbidrag må användas endast till inköp och inbinding af böcker samt tryckning af katalog;

8) att vederbörande skoldistrikt, församling, kommun eller förening för samma ändamål anslagit eller annorledes anskaffat minst lika stort belopp som statsbidraget;

9) att biblioteken skola vara underkastade inspektion af vederbörande folkskoleinspektörer;

10) att böcker, som inköpts för statsbidrag och nyssnämnda af skoldistrikt, församling, kommun eller förening anskaffade medel, ej må afhändas biblioteket annat än med inspektörens medgifvande; och

11) att, då föreningsbibliotek, för hvilket åtnjutits statsunderstöd, upplöses, till vederbörande skoldistrikt, församling eller kommun skola för införlifvande med dess bibliotek öfverlämnas de böcker, som på nyssnämnda sätt förvärfvats; dock att i sådan händelse böckerna jämväl må, efter Vårt bepröfvande, öfverlämnas till annan förening med samma eller likartadt syfte; samt

B) att understöd af statsmedel må enligt Vårt bestämmande jämväl tilldelas sådana centrala föreningar, som verka såsom förmedlingsanstalter åt bibliotek af oförmälda slag eller upprätta vandringsbibliotek, med ett belopp af högst 1,500 kronor, för år räknadt, till hvarje sådan förening för hvardera af nämnda verksamhetsgrenar, dock till ett sammanlagdt belopp af högst 10,000 kronor.

I sammanhang härmed hafve Vi för åtnjutande af oförmälda statsbidrag funnit godt meddela följande bestämmelser:

att, då så väl kommun som skoldistrikt, hvilka sammanfalla med hvarandra eller af hvilka ettdera området utgör en del af det andra, begära statsbidrag för af dem inrättade folkbibliotek, statsbidrag skall utgå till hvardera af nämnda kommun och skoldistrikt med högst 37 kronor 50 öre, dock att, därest på grund af de under A) punkterna 7) och 8) angifna villkor hela nämnda belopp icke får till endera utgå, men den andra kommunen eller skoldistriktet för ifrågavarande ändamål anskaffat mera än samma belopp, skillnaden mellan detta och hvad till förstnämnda kommun eller skoldistrikt utgår må jämväl tilldelas den andra kommunen eller skoldistriktet, i den mån ofvanberörda bestämmelser ej utgöra hinder därför;

att de enligt denna kungörelse utgående statsbidrag skola på rekvi-

sition, som af vederbörande biblioteksstyrelse bör för hvarje år göras senast före utgången af januari månad året efter det, för hvilket atatsbidrag sökes, i Stockholm af Vårt statskontor och i öfriga delar af riket af Våre befallningshafvande efter vederbörlig granskning utbetalas, sedan folkskoleinspektören eller i Stockholm stadens konsistorium vitsordat ej mindre riktigheten af de för statsbidragens erhållande lämnade uppgifter, än äfven att öfriga härför föreskrifna villkor blifvit uppfyllda;

att lokal förening, som för upprättande och underhåll af föreningsbibliotek vill med afseende på rätt till åtnjutande af statsbidrag blifva förklarad likställd med skoldistrikt eller kommun, skall härom göra underdånig ansökning med bifogande af de uppgifter, på grund af hvilka föreningen anser sig vara förtjänt till erhållande af understöd, skolande ansökningen af biblioteksstyrelsen ingifvas eller med allmänna posten insändas till Vår befallningshafvande, som efter hörande af vederbörande folkskoleinspektör har att sist 2 månader efter det ansökningen inkommit med eget yttrande till Oss insända handlingarna; samt

att central förening, som verkar såsom förmedlingsanstalt åt folkbibliotek eller upprättar vandringsbibliotek och som önskar erhålla statsbidrag i enlighet med denna kungörelse, må före utgången af september månad året före det, för hvilket bidrag sökes, härom till oss insända ansökning, vid hvilken skall fogas redogörelse för verksamhetens art och omfattning jämte öfriga uppgifter, som kunna tjäna till ledning för bedömande af anslagsbehofvet.

Det alla, som vederbör, hafva sig hörsamligen att efterrätta. Till yttermera visso hafve Vi detta med egen hand underskrifvit och med Vårt Kungl. sigill bekräfta låtit. Stockholms slott den 16 juni 1905.

OSCAR.

(L. S.)

(Ecklesiastikdepartementet.)

K. S. HUSBERG.

Därjämte föreskref Kungl. Maj:t, att § 1 mom. 5 af instruktionen för folkskoleinspektörer den 11 november 1904 skulle erhålla följande ändrade lydelse:

»Honom åligger därjämte att, särskildt med hänsyn till bokurval och utlåningsverksamhet, inspektera inom inspektionsområdet befintliga skolbibliotek för lärjungar och lärare äfvensom, enligt de bestämmelser som äro eller kunna varda meddelade, inom inspektionsområdet inrättade, med statsbidrag understödda församlings-, kommun- och föreningsbibliotek».

SÄRSKILD REMISS

FRÅN

KUNGL. ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET

JÄMTE DE SAKKUNNIGAS UTLÅTANDE DÄRÖFVER

Till Chefen för K. Eckl. Departementet!

Enligt mig af Styrelsen för Sv. Riksförbundet för sedlig kultur gifvet uppdrag får jag härmed värdsamt anhålla, att Herr Statsrådet behagade taga i öfvervägande det nya uppslag till folkbildning och goda förströelser å land och i stad, som föreligger i det af mig å nämnda riksförbunds vägnar utarbetade förslag till 118 s. k. programaftnar. Afsikten härmed framgår dels ur denna programkatalog, i hvars inledning idéen utvecklats, dels ur det därtill hörande vandringsbiblioteket, hvarå jag haft äran visa prof.

Detta bibliotek uppgår i närvarande stund till omkring 2000 band, ordnade i omkring 200 kartonger, hvar och en af dessa inneslutande den för hvarje programafsnad nödvändiga boksamlingen.

Hvarje sådan kartong får af rekvirenten — den person, präst, lärare eller lärarinna, ordförande i nykterhetsorden o. s. v., som åtagit sig att i sin bygd ordna och leda sådana förströelseaftnar — behållas omkring två veckor mot en afgift, som endast uppgår till 1 kr. för begagnandet jämte postbefordringsafgiften tur och retur. Hvarje sådant litet vandringsbibliotek kan således under årets lopp många gånger komma till användning och är ägnadt att framkalla och utbilda lokala upplysningskrafter till själfhjälps.

Skulle, såsom Styrelsen för nämnda Riksförbund hoppas, denna sak vinna Herr Statsrådets bifall, vågar jag varmt och värdsamt anhålla, att kgl. proposition måtte framläggas till nästa riksdag rörande ett årligt anslag af tretusen (3000) kr. till bedrifvande af denna nya folkbildningsverksamhet.

Nämnda summa är fullt behöflig, ifall Riksförbundet skall kunna än vidare utvidga och fullkomna dessa sina programaftnar, så att hvarje sådan aftons litteratur kan föreligga i så många exemplar som möjligt allt efter växande behof.

Upplysningsvis må nämnas, att under den första veckan efter katalogens utkommande i bokhandeln redan ett 20-tal småbibliotek blifvit utsända, samt att dessutom en mängd beställningar för vintern ingått och dagligen ingå.

Biblioteket, som f. n. hyresfritt uppställts i Tärna folkhögskola, bör dock så snart som möjligt öfverflyttas till Stockholm, hvarmed följer kostnader för lokal och hela arbetet med effektuerandet af beställningar.

Riksförbundets öfriga inkomster: medlemsavgifter samt en och annan tillfällig gåfva, åtgå till bestridandet af Riksförbundets öfriga arbetsuppgifter.

För att belysa förbundets hittillsvarande verksamhet bifogar jag dels den senaste årsredogörelsen, dels de af förbundet utgifna småskriftena.

Å Styrelsens för Sv. Riksförbundet för sedlig kultur vägnar

Tärna den 16 oktober 1911.

Vördsammast

CECILIA BÅÅTH-HOLMBERG

Ordförande.

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Ecklesiastikdepartementet.

De tillkallade sakkunniga för behandling af frågan om de åtgärder, som böra från statens sida vidtagas för främjandet af det allmänna biblioteksväsendet i Sverige, ha till sig fått remitterad för utlåtande »Styrelsens för Sv. Riksförbundet för sedlig kultur» anhållan om ett anslag på 3,000 kr. för ett af Riksförbundet upprättadt vandringsbibliotek.

De sakkunniga ha tagit del af infortrade utlåtanden om denna ansökan och funnit, att flertalet myndigheter tillstyrkt densamma, men dessa ha vid ärendets behandling tydligtvis sett på det goda syftet utan att taga hänsyn till förut befintliga folkbildningsinstitutioner och kostnadsberäkningarna.

De sakkunniga instämman också i Riksförbundets utlåtande om behovet af ökade tillfällen till förädlande förströelser på landsbygden och anse Riksförbundets uppslag att utgifva programförslag för »uppläsningssaftnar på land och i stad» värdt allt erkännande.

Det vandringsbibliotek, Riksförbundet begär anslag till, synes emellertid de sakkunniga vara af tvifvelaktigt värde. Visserligen är intet att anmärka mot innehållet, men dels ställer det sig synnerligen dyrbart, och dels torde allvarligt kunna ifrågasättas, om ett sådant bibliotek är af behovet påkalladt. Som visas i åtskilliga utlåtanden beräknar Riksförbundet en hyra för bokgrupperna, hvilken måste betraktas som alldeles för högt tilltagen i jämförelse med de vandringsbibliotek, som utsändas af folkbildningsföreningarna. Men vidare äro de få böcker, dessa bokgrupper innehålla, af den natur, att intet skolbibliotek, kommunalt bibliotek eller föreningsbibliotek i landet torde vägra att på begäran anskaffa dem, såvida de ej redan inneha dem. Då något slags för allmänheten tillgänglig boksamling torde finnas i flertalet kommuner och de bildade män och kvinnor, som måste ta ledningen af underhållssaftnarna, väl i allmänhet inneha nödig litteratur för ifrågasvarande underhållning, torde Riksförbundets vandringsbibliotek vara tämligen öfverflödigt. Dessutom kan för samma pris *per månad* redan nu från förmedlingsanstalt i Stockholm erhållas boklådor med ett 30-tal band af önskad innehåll.

Härtill kommer, att de sakkunniga i sitt betänkande framlagt skäl för en starkare koncentrerings af förmedlingen af vandringsbibliotek. Riksförbundet har ej kunnat styrka behovet af sitt vandringsbibliotek, och redan därför bör beviljandet af statsanslag för närvarande kunna anses vara utslutet, men om uppslaget skulle visa sig vara af betydelse för folkbildningsarbetet, är det under alla förhållanden orimligt, att organisationen skulle behöfva göras så dyrbar, att 3,000 kronor skulle utgå i årligt anslag, då hittills 1,500 kronor varit maximum för förmedlingsanstalt af vandringsbibliotek, som dock haft en vida mera omfattande verksamhet.

Slutligen anse de sakkunniga det olämpligt att vid sidan af den enhetliga biblioteksorganisation, som för närvarande är under omläggning, införa en ny och fristående form för vandringsbibliotek.

De sakkunniga kunna på angifna grunder ej finna anledning föreligga för staten att för närvarande lämna understöd till Riksförbundets ifrågasvarande vandringsbiblioteksverksamhet.

Stockholm den 21 december 1911.

Å de sakkunnigas vägnar

L. WÅHLIN.

Sedan detta yttrande afgifvits, hafva de sakkunniga afslutat sitt uppdrag rörande statsunderstöd till kommunala m. fl. bibliotek och därvid kommit att uppmärksamma, att fru Cecilia Bååth-Holmberg inte förebragt någon som helst ekonomisk utredning till stöd för det af henne beräknade beloppet, 3,000 kronor.
